

Тема:

Керівництво
НААУ взяло
участь у роботі
ССВЕ

с. 4

Голова НААУ
взяла участь
у 51-й
Конференції
президентів
адвокатур
Європи

с. 5

Дайджест
діяльності
комітетів та
секцій НААУ
за грудень
2022 — лютий
2023 року

с. 16

Історія
адвокатури:
Ювілейні дати
славних
адвокатів
минулого
у 2023 році

с. 93

ЗМІСТ

Новини та події

ССВЕ провела семінар з фінмоніторингу для асоційованих членів та членів-спостерігачів.....	3
Керівництво НААУ взяло участь у роботі ССВЕ	4
Голова НААУ взяла участь у 51-й Конференції президентів адвокатур Європи	5
Керівництво НААУ провело зустріч із послом України в США	6
РАУ надала роз'яснення щодо несумісності з адвокатською діяльністю роботи на посаді представника Уповноваженого ВРУ з прав людини	6
РАУ внесла низку змін щодо функціонування ЄРАУ	7
НААУ посилює співпрацю з офісом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини	7
Європейські адвокатури передали українським колегам енергетичне обладнання для облаштування пунктів підтримки діяльності адвокатів у регіонах.....	8
НААУ звернулась до суду через бездіяльність Мін'юсту у призначенні директора та членів Наглядової ради Координаційного центру з надання правової допомоги.....	9
Комітетом з питань БПД прийнято рішення про підготовку другого звіту проблем з реалізації безоплатної правової допомоги в Україні.....	10
Адвокатура Туреччини висловила готовність надавати безоплатну правову допомогу громадянам України, які переїхали до Турецької Республіки.....	11
Українські адвокати отримують неоціненну підтримку у Шотландії	12
Втручання Мін'юсту в діяльність органів адвокатського самоврядування є неприпустимим — рішення РАУ.....	13
Зауваження та пропозиції до законопроектів, підготовлені НААУ	13

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздів В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Вилков С. В.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Місяць А. П.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Дроздов О. М.

Член Науково-консультативної ради при НААУ

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво
серія KB № 20370-10170 P
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3,
поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Партнер НААУ

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів
та секцій НААУ за грудень 2022 —
лютий 2023 року 16

Адміністративні справи

О. Соловйова

Адміністративна відповідальність
неповнолітніх: проблеми
законодавчого регулювання
та практики 43

М. Ковтун

Обмеження щодо виїзду за кордон
посадових осіб: чи є винятки
з правила? 53

Цивільні справи

О. Розгон

Практичні аспекти питання усунення
перешкод і визначення способу
участі у спілкуванні та вихованні
дитини з метою забезпечення її
якнайкращих інтересів 55

О. Печений

Практичні аспекти вирішення
спорів про виділ частки з майна,
що є у спільній частковій власності 64

Податкове законодавство

М. Кварацхелія

2023 рік. Податковий штиль:
як довго? 73

Цікава тема

М. Вайнагій

Переговорний процес у сучасних
умовах та правові перспективи
його розвитку 78

Судова практика

Правові позиції Верховного Суду 84

Історія адвокатури

І. Василик,

Г. Басара-Тилищак

Ювілейні дати славетних адвокатів
минулого у 2023 році 93

Головний редактор
Ізовітова Л. П.

Редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
28.02.2023 р.

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2023.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

ССВЕ ПРОВЕЛА СЕМІНАР З ФІНМОНІТОРИНГУ ДЛЯ АСОЦІЙОВАНИХ ЧЛЕНІВ ТА ЧЛЕНІВ-СПОСТЕРІГАЧІВ

Українська делегація в ССВЕ взяла участь у роботі семінару з питань фінансового моніторингу, який відбувся 15 лютого 2023 року у Відні. Захід був підготовлений спільно двома комітетами ССВЕ — PECO Комітетом та Комітетом з протидії відмиванню коштів (AML) для асоційованих членів та членів-спостерігачів ССВЕ.

Цей захід мав на меті надати інформацію про існуючі в ЄС правила щодо боротьби з відмиванням коштів для адвокатів, а також забезпечити платформу для обміну думками та дискусій для асоційованих членів та спостерігачів з експертами щодо питань протидії відмиванню грошей з адвокатських асоціацій країн-членів ЄС з цієї тематики.

Основні положення законодавства ЄС були презентовані Головою Комітету ССВЕ з питань протидії відмиванню коштів, австрійським адвокатом Рупертом Манхартом. Він акцентував увагу на таких аспектах: основні принципи запобігання відмиванню коштів, суб'єкти системи фінмоніторингу, основні визначення законодавства, ризико-орієнтовний підхід, належна перевірка клієнта, посилені заходи належної перевірки, інформація про кінцевих бенефіціарних власників, обов'язок повідомлення про операції, важливість дотримання принципу адвокатської таємниці, санкції за невиконання встановлених обов'язків.

Під час своєї доповіді пан Манхарт звернув увагу присутніх, що незабаром очікуються значні зміни і посилення правил ЄС у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, які Європейська комісія представила 20 липня 2021 року у розробленому амбітному пакеті законодавчих пропозицій. Зокрема, серед пропозицій висловлена ідея створення нового органу ЄС для боротьби з відмиванням коштів. Метою змін є покращення виявлення підозрілих операцій та діяльності, а також закриття лазівок, що використовуються злочинцями для відмивання незаконних доходів або фінансування терористичної діяльності через фінансову систему.

Інформація про процедуру ідентифікації кінцевих бенефіціарних власників була представлена

німецьким адвокатом, спеціалістом з питань фінмоніторингу Арне Енгельсом. Він наголосив, що ідентифікація кінцевого бенефіціарного власника повинна обов'язково проводитися ще до початку надання юридичних послуг клієнту, адже саме ці особи часто намагаються приховати істинні наміри проведення фінансової операції, використовуючи сторонніх фізичних та юридичних осіб. У рамках обговорення цього питання учасники погодилися, що уряди країн повинні розробити і імплементувати уніфікований міжнародний механізм доступу до інформації про кінцевих бенефіціарних власників, яка міститься у реєстрах чи інших офіційних джерелах. Ініціатива спричинена високою складністю доступу до інформації про КБВ у реєстрах іноземних держав, а також часто завищеними цінами за витяги/довідки з відповідною інформацією.

Захід продовжився доповіддю Голови Комітету ССВЕ з питань протидії відмиванню коштів Руперта Манхарта щодо механізмів нагляду за проведенням адвокатами фінмоніторингу та накладення санкцій в Австрії. Учасники семінару дізналися, що в Австрії контроль за дотриманням адвокатами положень законодавства про фінмоніторинг здійснюється регіональними радами адвокатів (їх діє дев'ять). Регіональні ради є незалежними, але перевірка їх діяльності у цій сфері здійснюється міністерством юстиції. Зокрема, регіональні ради адвокатів розробили спеціальні електронні анкети-опитувальники

для адвокатів, за якими визначається ступінь ризиковості кожного адвоката — суб'єкта фінмоніторингу. Відповідно до ступеня ризиковості регіональні ради здійснюють виїзні перевірки адвокатів на предмет дотримання ними законодавства про фінмоніторинг (вищий ризик — частіші перевірки). Під час таких перевірок досліджують внутрішні документи адвоката з питань фінмоніторингу, дотримання заходів ідентифікації та верифікації, якості застосування ризикорієнтованого підходу та наявності проведення навчання працівників. Якщо під час перевірки виявлено порушення, до адвоката дисциплінарною комісією адвокатури можуть бути застосовані наступні санкції: письмове попередження, штраф у розмірі до 1 000 000 Євро, заборона здійснювати адвокатську діяльність терміном до 1 року і позбавлення права на здійснення адвокатської діяльності.

Адвокат з Італії Клаудіо Кокуцца розповів про процес повідомлення про підозрілі операції згідно з італійським законодавством. В Італії адвокат, який має підозру, що метою певної операції є відмивання коштів, може подати відповідне повідомлення до Державної служби з фінмоніторингу або до Асоціації адвокатів. Коли Асоціація адвокатів отримує таке повідомлення від адвоката, вона, зазвичай, негайно перенаправляє його Держфінмоніторингу, не зазначаючи імені адвоката. Якщо виявляється одноразове порушення зобов'язань адвокатом — накладається штраф у розмірі 3000 Євро. Коли ж порушення є систематичним — штраф може сягнути розміру 300 000 Євро. Також порушенням законодавства вважається повідомлення клієнта про подання інформації про його операцію до Держфінмоніторингу — карається ув'язненням терміном від 6 місяців до 1 року чи штрафом від 5000 до 30 000 Євро. Цікаво, що в Італії санкції можуть бути накладені також на клієнта за ненадання інформації, необхідної для проведення належної перевірки клієнта, чи надання недостовірної інформації (ув'язнення терміном від 6 місяців до 3 років чи штраф від 10 000 до 30 000 Євро). Також Мр. Кокуцца поділився інформативною статистикою, згідно з якою у 2022 році адвокатами було подано лише 23 повідомлення до Держфінмоніторингу, адвокатськими компаніями — 44, у той час як нотаріусами — 5 304 повідомлення.

Представники Національної асоціації адвокатів України брали активну участь в дискусіях з усіх вищезазначених питань, окреслених доповідачами, і ділилися досвідом української адвокатури в сфері дотримання законодавства з фінмоніторингу. Зокрема, **Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова** закликала інших членів ССВЕ проводити заходи на такі важливі для адвокатської спільноти теми для ширшого загалу, адже обмін досвідом, безумовно, покращить якість надання адвокатами професійної допомоги клієнтам.

КЕРІВНИЦТВО НААУ ВЗЯЛО УЧАСТЬ У РОБОТІ ССВЕ

15 — 16 лютого 2023 року у Відні (Австрійська Республіка) відбулося засідання Комітету РЕСО у змішаному форматі та засідання Спеціальної Пленарної сесії ССВЕ.

Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова, Заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій та Секретар Ради адвокатів України Ігор Колесніков взяли участь в роботі ССВЕ.

У засіданні Спеціальної Пленарної сесії ССВЕ взяли участь 29 членів ССВЕ. Серед багатьох питань, таких як пріоритети ССВЕ, верховенство права та ситуація в державах-членах, проєкт пропозицій до тексту майбутньої Європейської конвенції про захист прав адвокатів, етичні правила професії, міграційне законодавство, зміна клімату, штучний інтелект (AI), боротьба

з відмиванням та легалізацією коштів, отриманих злочинним шляхом (AML), — було обговорено поточний

стан адвокатури в Україні, проблеми і виклики, які стоять перед НААУ.

У своїй доповіді українська делегація звернула увагу Європейських колег на те, що українська адвокатура вкотре стала об'єктом цілеспрямованих атак — як інституційних, так і персональних, внаслідок викриття триваючих незаконних практик з державною системою безоплатної правової допомоги, розгляду вкрай сумнівних пропозицій Робочої групи «Юстиція» Національної ради з питань відновлення України, а також необґрунтованого бажання «реформувати» адвокатуру України, незважаючи на високу відповідність засад її діяльності європейським практикам.

Голова НААУ, РАУ подякувала ССВЕ за активну роль цієї професійної організації в неодноразовому привертанні уваги міжнародної юридичної спільноти до ситуації в Україні і за збір та координацію нещодавно наданої значної фінансової допомоги в закупівлі генераторів та портативних зарядних станцій EcoFlow для облаштування Пунктів підтримки діяльності адвокатів у регіонах України.

ГОЛОВА НААУ ВЗЯЛА УЧАСТЬ У 51-Й КОНФЕРЕНЦІЇ ПРЕЗИДЕНТІВ АДВОКАТУР ЄВРОПИ

Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова взяла участь у роботі 51-ї Конференції президентів адвокатур Європи, яка відбулась у **Відні 16 — 17 лютого 2023 року**.

Цьогоріч темою Конференції стало питання прозорості як складової верховенства права.

Традиційно Конференція об'єднала лідерів адвокатської професії зі всього світу. Свої доповіді зробили Президент Американської асоціації адвокатів (American Bar Association) Дебора Енікс-Росс (Deborah ENIX-ROSS), Президент Ради адвокатських та правничих товариств Європи (CCBE) Панайотіс Перакіс (Panagiotis PERAKIS).

Лідія Ізовітова зробила доповідь про діяльність української адвокатури для забезпечення дієвості принципу верховенства права під час воєнного стану. Серед іншого, Голова НААУ, РАУ довела до відома представників міжнародної професійної спільноти інформацію про заходи, які вимушено вживає Національна асоціація адвокатів України для припинення спроб наступу на незалежність української адвокатури.

Нагадаємо, що Комітет з питань Центральної та Східної Європи (PECO) — один з комітетів ССВЕ, створений спеціально для розгляду питань розвитку правничої професії в Центральній та Східній Європі. Його мета — сприяння зміцненню верховенства закону та підтримка процесу правових реформ у цих країнах.

Рада адвокатів і юридичних товариств Європи (CCBE), заснована в 1960 році, є міжнародною асоціацією, яка з моменту свого створення була в авангарді просування поглядів європейських адвокатів і захисту правових принципів, на яких базується демократія та верховенство права.

ССВЕ представляє європейські адвокатські асоціації в їхніх спільних інтересах перед європейськими та іншими міжнародними установами. Регулювання професії, захист верховенства права, прав людини та демократичних цінностей є найважливішими місіями ССВЕ. Сфери особливої уваги включають право на доступ до правосуддя, оцифрування процесів правосуддя, розвиток верховенства права та захист клієнта через просування та захист основних цінностей професії.

Також порядок денний включав обговорення національних звітів про стан адвокатур у світі.

Зі звітом НААУ, підготовленим для матеріалів Конференції, можна ознайомитися за посиланням: URL::e-p-k.at/fileadmin/user_upload/EPK/EPK_2023/Laenderberichte/ukraine_2023.pdf.

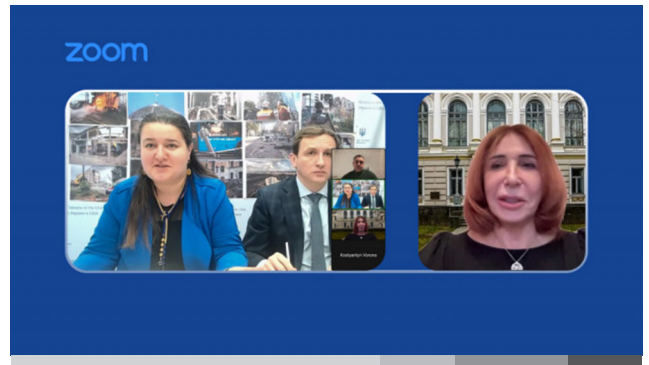
КЕРІВНИЦТВО НААУ ПРОВЕЛО ЗУСТРІЧ ІЗ ПОСЛОМ УКРАЇНИ В США

Голова НААУ Лідія Ізовітова та її заступник Валентин Гвозд'їв провели зустріч з Послом України в США Оксаною Маркаровою в режимі ZOOM-конференції.

Лідія Ізовітова поінформувала пані Маркарову про роботу Національної асоціації адвокатів України під час воєнного стану.

Українські адвокати забезпечують право на захист та справедливий суд всім, хто цього потребує. Адже ці права є важливими фундаментальними правами людини, які гарантовані Конституцією України та Конвенцією з прав Людини.

Пані Посол підтримала ідею участі НААУ у важливих для України заходах в США.

Сторони обговорили важливість комунікаційної складової на зовнішніх майданчиках та погодили подальшу співпрацю.

РАУ НАДАЛА РОЗ'ЯСНЕННЯ ЩОДО НЕСУМІСНОСТІ З АДВОКАТСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ РОБОТИ НА ПОСАДІ ПРЕДСТАВНИКА УПОВНОВАЖЕНОГО ВРУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Рада адвокатів України на онлайн-засіданні 21 лютого 2023 року розглянула лист Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Дмитра Лубінця та ухвалила рішення про надання роз'яснення щодо несумісності з адвокатською діяльністю роботи на посаді Представника Уповноваженого ВРУ з прав людини та інших пов'язаних із цим питань.

У рішенні РАУ надано відповіді, з урахуванням чинного законодавства про адвокатуру, на три блоки питань: чи мають Представники Уповноваженого ВРУ подавати декларації про доходи, чи є обмеження щодо сумісництва посади Представника Уповноваженого ВРУ з адвокатською діяльністю і чи повинні

Представники Уповноваженого ВРУ передавати своє адвокатське бюро в управління іншої особи.

Водночас у рішенні РАУ рекомендовано звернутися до НАЗК щодо надання роз'яснень з інших питань, які належать до їх компетенції. Зокрема, зазначено, що надання методичної та консультативної допомоги із застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та прирівняних до них осіб належить до повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції.

РАУ ВНЕСЛА НИЗКУ ЗМІН ЩОДО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄРАУ

Рада адвокатів України на онлайн-засіданні 21 лютого 2023 року ухвалила низку рішень щодо функціонування Єдиного реєстру адвокатів України.

Так, Рада адвокатів України внесла зміни до Порядку ведення ЄРАУ стосовно відомостей адвокатів, які отримали свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю у неналежно створеному відповідно до законодавства України та актів НААУ органі. Такі відомості адвокатів вважаються недостовірними.

За пропозицією члена РАУ від Рівненської області Ганни Лазарчук, Рада адвокатів України прий-

няла рішення внести зміни до Порядку ведення ЄРАУ таким чином, щоб у профайлі адвоката окремим рядком була відображена інформація про те, що такі відомості в ЄРАУ щодо права на заняття адвокатською діяльністю не підтверджені адвокатом та не відповідають вимогам достовірності згідно із Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України.

Також РАУ внесла низку технічних правок для забезпечення функціонування Єдиного реєстру адвокатів України.

НААУ ПОСИЛЮЄ СПІВПРАЦЮ З ОФІСОМ УПОВНОВАЖЕНОГО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПРАВ ЛЮДИНИ

31 січня заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій взяв участь в установчому засіданні Експертної ради при Представнику Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в системі судуострою з права на справедливе правосуддя та представництва в Конституційному Суді України.

Цей орган створено відповідно до наказу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини № 93.15/22, яким також затверджено Положення про діяльність Експертної ради. Мета діяльності — посилення контролю у сфері процесуальних прав, додержання права на справедливий суд та підготовка проєктів конституційних подань Омбудсмена до Конституційного Суду України.

Під час свого виступу Валентин Гвоздій зазначив, що Офіс Уповноваженого з прав людини та адвокатура як інститут мають досить схожі завдання. Це пов'язано з тим, що Омбудсмен здійснює контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист їхніх прав, а адвокати, фактично, знаходяться в першій лінії такого захисту.

І оскільки НААУ має величезний та дуже цінний інтелектуальний ресурс, який безпосередньо задіяний в різних галузях права через діяльність своїх комітетів, це дозволить досить ефективно співпрацювати інституту адвокатури та інституту Омбудсмена в Україні.

Під час свого засідання Експертна рада обрала співголову та секретаря, а також окреслила основні напрямки своєї діяльності. До таких напрямків можна віднести, зокрема:

— Розробку проєкту нового Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»;

— Опрацювання проєкту Закону про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус судів» та змін до процесуальних кодексів;

— Питання звернень Омбудсмена до Конституційного Суду України через процедуру конституційного подання;

— Створення єдиної бази систематичних порушень прав людини — це інноваційна ідея, яка наразі активно обговорюється в офісі Уповноваженого з прав людини;

— Опрацювання питань щодо необхідності розширення контрольних повноважень Омбудсмена у сфері порушень прав людини;

— Розробка та впровадження порядку моніторингу проведення судових засідань представниками Офісу Уповноваженого з прав людини.

Окремо, за пропозицією Валентина Гвоздя, до плану роботи Експертної ради було внесено пропозицію щодо вивчення міжнародної діяльності, оскільки в умовах сьогодення міжнародна підтримка України є колосальною і ми маємо змогу отримувати неоціненний досвід інших країн, який може допомогти нам у питанні розбудови верховенства права в Україні.

ЄВРОПЕЙСЬКІ АДВОКАТУРИ ПЕРЕДАЛИ УКРАЇНСЬКИМ КОЛЕГАМ ЕНЕРГЕТИЧНЕ ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ОБЛАШТУВАННЯ ПУНКТІВ ПІДТРИМКИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ У РЕГІОНАХ

НААУ продовжує облаштовувати **Пункти підтримки діяльності адвокатів України** в регіонах всім необхідним обладнанням.

Днями європейські адвокатури передали українським колегам генератори та портативні зарядні станції EcoFlow.

Кошти на закупівлю енергетичного обладнання для адвокатів України збирали адвокатури усіх країн Європи за координації Ради адвокатів і юридичних товариств Європи (ССВЕ).

Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова від імені всієї адвокатської спільноти подякувала міжнародним юридичним організаціям за підтримку і неоціненну допомогу у важкі для України часи.

Найближчим часом енергетичне обладнання буде доставлено у регіони.

Нагадаємо, 29 листопада 2022 року Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова видала розпорядження про створення Пунктів підтримки адвокатів у регіонах України на базі регіональних органів адвокатського самоврядування — Рад адвокатів регіонів та Кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури.

Відповідне рішення було прийнято у зв'язку з блекаутом, перебоями у постачанні електроенергії, пов'язаними з військовою агресією РФ проти України та введенням воєнного стану в Україні, задля забезпечення адвокатів можливістю доступу до ЄРАУ, електронного суду, електронного кабінету, друкування ордерів тощо.

Пункти доступні виключно для адвокатів, їх помічників та членів їх сімей.

У Пунктах підтримки діяльності адвокатів НААУ адвокати безоплатно можуть:

- зігрітись, попити гарячу каву та чай;
- зарядити мобільні пристрої;

- отримати доступ до Інтернету;
- попрацювати;
- скористатись аптечкою зі всім найнеобхіднішим.

НААУ ЗВЕРНУЛАСЬ ДО СУДУ ЧЕРЕЗ БЕЗДІЯЛЬНІСТЬ МІН'ЮСТУ У ПРИЗНАЧЕННІ ДИРЕКТОРА ТА ЧЛЕНІВ НАГЛЯДОВОЇ РАДИ КООРДИНАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ З НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

НААУ направила позовну заяву до Київського окружного адміністративного суду через бездіяльність Міністра юстиції України Дениса Малюска та Міністерства юстиції України, яка полягає у неприйнятті рішення про оголошення конкурсного відбору та утворення конкурсної комісії на зайняття вакантної посади директора Координаційного центру з надання правової допомоги.

НААУ вимагає визнати бездіяльність Міністра юстиції України і Мін'юсту протиправною та зобов'язати прийняти рішення про оголошення конкурсу на посаду директора Центру.

У позовній заяві йдеться, зокрема, про те, що за наказом Міністра юстиції України з січня 2020 року посада директора Координаційного центру з надання правової є вакантною, а Центр очолює виконувач обов'язків директора.

У листопаді 2020 року Міністром юстиції України оголошено конкурс на заміщення посади директора Центру та утворено комісію з відбору кандидатів, проте у грудні 2020 року наказом Мін'юсту проведення конкурсу скасовано.

Після цього Міністром юстиції України не прийнято жодне рішення про оголошення конкурсного відбору на зайняття посади директора Центру.

НААУ вважає, що бездіяльність Мін'юсту та Міністра юстиції щодо неоголошення конкурсу, неутворення комісії та непризначення директора Центру у законному порядку за конкурсом свідчить про грубе порушення вимог чинного законодавства, прав та законних інтересів НААУ, яка об'єднує всіх адвокатів

України, та, відповідно, прав та інтересів адвокатури України, яку представляє НААУ.

Також НААУ направила позов до Київського окружного адміністративного суду з метою визнання бездіяльності Міністра юстиції України Дениса Малюска та Міністерства юстиції України протиправною у неприйнятті рішення про оголошення конкурсу щодо обрання членів Наглядової ради Координаційного центру з надання правової допомоги.

НААУ наголошує у позовній заяві на тому, що за наказом Міністра юстиції України у грудні 2019 року було оголошено про конкурс з обрання 9 членів Наглядової ради Координаційного центру з надання правової допомоги. У березні 2020 року за результатами проведеного конкурсу затверджено склад Наглядової ради.

Проте в жовтні 2022 року 6 із 9 членів Наглядової ради склали свої повноваження на підставі заяв за власним бажанням, в тому числі Голова ради.

Відповідно до Положення про Наглядову раду її засідання є правомочним, якщо на ньому присутні не менше ніж 2/3 її членів, тобто 6 її членів.

Таким чином, з жовтня 2022 року Наглядова рада, фактично, не може належним чином функціонувати та виконувати покладені на неї завдання через недостатню кількість її членів.

Однак Мін'юст та Міністр юстиції України не вчиняють жодних дій, спрямованих на проведення конкурсу, обрання, оновлення та затвердження складу Наглядової ради.

НААУ зазначає, що Наглядова рада утворюється, в тому числі, з метою забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги, незалежності та прозорості управління системою надання БПД. При цьому ні Положенням про Координаційний центр з надання правової допомоги, ні Положенням про Наглядову раду, ні Порядком не передбачено можливості функціонування системи БПД за відсутності Наглядової ради.

НААУ вимагає зобов'язати Міністра юстиції України прийняти рішення про оголошення конкурсного відбору щодо обрання членів Наглядової ради та затвердити її склад за результатами конкурсу.

Нагадаємо, НААУ підготувала Звіт з актуальних питань функціонування системи безоплатної право-

вої допомоги в Україні. Цей звіт викрив низку проблем в системі БПД, які ведуть до порушення прав людини, втручання у незалежність адвокатури, наявність значної кількості корупційних ризиків в системі БПД, впровадження системи державницького управління адвокатами тощо. У результаті цього керівництво НААУ отримало погрози від заступниці Міністра юстиції України Валерії Коломієць. У відповідь РАУ закликала до відставки чиновниці. Реакції Мін'юсту не послідувало.

Зі звітом можна ознайомитися на офіційному вебсайті НААУ за посиланням: URL: unba.org.ua/assets/uploads/publications/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%91%D0%9F%D0%94_2022.pdf

КОМІТЕТОМ З ПИТАНЬ БПД ПРИЙНЯТО РІШЕННЯ ПРО ПІДГОТОВКУ ДРУГОГО ЗВІТУ ПРОБЛЕМ З РЕАЛІЗАЦІЇ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

10 лютого у НААУ за участю заступника Голови РАУ Валентина Гвоздія відбулося засідання Комітету з питань безоплатної правової допомоги.

Зокрема, під час засідання були обговорені загальні питання функціонування системи БПД, проблеми законодавчого регулювання, надання БПД дітям та їх законним представникам, які перебувають за межами України, а також питання щодо організації заходів з підвищення кваліфікації для адвокатів системи БПД.

Членами Ради Комітету було представлено попередньо здійснений аналіз законодавства у сфері надання БПД та висновки щодо невідповідності підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють відповідні правовідносини Конституції України та законам України «Про безоплатну правову допомогу» і «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

За результатами обговорення було прийнято рішення про необхідність підготування другого звіту з проблемних питань функціонування системи БПД для опрацювання його на РАУ.

Присутні члени Ради Комітету обговорили питання щодо необхідності проведення опитування серед адвокатів, які співпрацюють із системою БПД, з метою одержання інформації щодо практичних проблем адвокатів під час надання ними безоплатної правової допомоги. Так було сформовано орієнтовний перелік питань та прийнято рішення про формування спеціального опитувальника.

Голова Комітету Оксана Каденко звернула увагу колег на необхідність розроблення не лише вебінарів з підвищення кваліфікації, а й спеціальних курсів на платформі ВША, які адвокати системи БПД зможуть проходити у будь-який зручний для них час. Такі курси перш за все мають бути цікавими, актуальними і доступними для усіх адвокатів.

Також було затверджено план роботи Комітету на 2023 рік: здійснення моніторингу та аналізу законодавства, формування пропозицій щодо удосконалення системи БПД, аналіз дисциплінарної практики ВКДКА щодо адвокатів, дисциплінарні провадження відносно яких пов'язані з наданням БПД, тощо.

АДВОКАТУРА ТУРЕЧЧИНИ ВИСЛОВИЛА ГОТОВНІСТЬ НАДАВАТИ БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ ГРОМАДЯНАМ УКРАЇНИ, ЯКІ ПЕРЕЇХАЛИ ДО ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

16 січня 2023 року відбулась зустріч Представника НААУ в Турецькій Республіці (м. Анкара) Галини Козіної з Головою адвокатури Турецької Республіки (ТБВ) Ерінчем Сагканом.

Пан Ерінч подякував адвокатам України за дружність та висловив готовність співпрацювати між адвокатурами України та Туреччини. Він озвучив побажання особисто познайомитись з Головою НААУ, РАУ Лідією Ізовітовою та підписати меморандум про співпрацю.

Представники адвокатур двох країн обговорили перспективи співробітництва, зокрема, щодо обміну досвідом між українськими та турецькими адвокатами, створення сумісних міжнародних форумів тощо.

У важкі часи для України Пан Ерінч висловив готовність адвокатури Туреччини надавати матеріальну та моральну підтримку, а також безоплатну правову допомогу українським громадянам, які вимушено

переїхали до Турецької Республіки через військову агресію росії проти України.

Також він запевнив у готовності турецьких адвокатів підтримувати українських колег, які тимчасово мешкають на території Туреччини.

УКРАЇНСЬКІ АДВОКАТИ ОТРИМУЮТЬ НЕОЦІНЕННУ ПІДТРИМКУ У ШОТЛАНДІЇ

13 січня на запрошення Faculty of Advocates (Camoreгулівна організація адвокатів Шотландії) та Law Society of Scotland (Юридичне товариство Шотландії) у приміщенні Адвокатської бібліотеки Верховного суду Шотландії відбувся прийом на честь українських адвокатів.

Українських колег вітали сер Девід Едвард (королівський радник, екссуддя Верховного суду Шотландії та Європейського суду), Родді Данлоп (королівський радник, декан факультету адвокатури), Шейла Вебстер (віцепрезидент Юридичного товариства Шотландії), Роб Маррс (голова освітніх програм Юридичного товариства Шотландії), представники університетів Шотландії та Уряду.

Родді Данлоп у своєму виступі підтримав українських колег у цей надважкий час у їхній боротьбі за свободу країни та незалежність адвокатської професії, висловився про продовження співпраці та допомоги українським колегам.

«Колегіальність була і завжди буде гаслом для адвокатури», — сказав він, і тепер це поширюється на українську юридичну спільноту в Шотландії. Він додав, що продовження сильної адвокатської професії як «оплоту українців» має фундаментальне значення для майбутнього цієї країни. Адвокатський інститут разом з асоціаціями адвокатів усього світу однозначно засудив вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року. Відтоді шотландська юридична спільнота різними способами активізувала підтримку українських адвокатів, які приїхали до Шотландії.

Представник НААУ в Шотландії Олександр Черних подякував урядам Великої Британії, Шотландії, юридичній спільноті за підтримку України та наших громадян і передав офіційні нагороди НААУ від Голови НААУ Лідії Ізовітової.

Захід було присвячено підбиттю перших підсумків співпраці професійних спільнот двох країн, що вже втілено в постійних заходах з вивчення британського законодавства, надання українським адвокатам безкоштовних курсів юридичної англійської, можливості стажування «pro-bono» у шотландських адвокатів у судових процесах («part time-shadow»). Наступним етапом визначено створення адаптаційного курсу з університетами та провідними юридичними фірмами для можливості працевлаштування, розширення програми обміну досвідом вже із залученням наукових центрів університетів Шотландії, запрошення українських адвокатів на наукові конференції у Шотландії, залучення шотландських колег до аналізу законопроектів, що розглядаються комітетами НААУ.

Щира підтримка України від юридичної спільноти Шотландії, висока честь, надана українським колегам бути запрошеними саме в Адвокатську бібліотеку, приміщення якої з 1682 року використовується лише адвокатами Шотландії як депозитарій та приміщення Faculty of Advocates, свідчить про плідну співпрацю між адвокатськими організаціями та неоціненну підтримку українців у Шотландії.

ВТРУЧАННЯ МІН'ЮСТУ В ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ Є НЕПРИПУСТИМИМ — РІШЕННЯ РАУ

На позачерговому засіданні Рада адвокатів України 27 грудня 2022 року прийняла рішення про затвердження Резолюції щодо неприпустимості втручання в діяльність органів адвокатського самоврядування з боку Міністерства юстиції України.

Підставою для прийняття цього рішення став наказ Міністерства юстиції України від 20 грудня 2022 року про задоволення скарги та скасування державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу Ради адвокатів міста Києва, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань.

Наказ видано Мін'юстом на підставі висновку неконституційної центральної Колегії Міністерства юстиції України з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції від 28 вересня 2022 за результатами розгляду скарги адвоката.

Ця Колегія вдалася до надання оцінки діяльності та повноважень Ради адвокатів України, що суперечить ст. 19 Конституції України. Зокрема, у Порядку розгляду скарг зазначено, що предметом діяльності центральної Колегії Міністерства юстиції України є виключно оцінка законності дій державного реєстратора. Відтак, своїм висновком Колегія Мін'юсту

порушила конституційний принцип про те, що «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України».

Рада адвокатів України також звернула увагу на те, що висновок Колегії Мін'юсту був прийнятий, коли набуло чинності рішення Конституційного Суду України, яким цей орган визнано неконституційним, відтак рішення цього органу не мають законної сили.

Рада адвокатів України вкотре наголосила, що всі рішення РАУ щодо вжиття стабілізаційних кроків, які стосуються відсутності органів адвокатського самоврядування у місті Києві та запобігають можливим зловживанням з боку неповноважних осіб, згідно з Положенням про Раду адвокатів України, прийняті в межах її повноважень, обов'язкові до виконання адвокатами та регіональними органами адвокатського самоврядування, а також у межах реалізації публічних функцій органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх територіальними органами, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності і громадянами.

РАУ вважає дії Міністерства юстиції України неконституційними і такими, що здійснені з метою наступу на незалежність адвокатури, що неприпустимо в європейській правовій державі.

ЗАУВАЖЕННЯ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ДО ЗАКОНОПРОЄКТІВ, ПІДГОТОВЛЕНІ НААУ

НААУ направила позицію до проекту Закону України «Про внесення змін до статті 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо запровадження обов'язкової спеціалізації суддів із розгляду справ, що виникають із сімейних пра-

вовідносин і стосуються захисту прав та законних інтересів дітей, у місцевих загальних судах та апеляційних судах» (реєстр. № 8416 від 03.02.2023).

Правовий аналіз здійснено Комітетом з сімейного права НААУ.

Законопроектом передбачається встановлення у місцевих загальних судах та апеляційних судах спеціалізації суддів із розгляду справ, що виникають із сімейних правовідносин і стосуються захисту прав та законних інтересів дітей. Також пропонується обрати уповноваженим здійснювати розгляд цих справ суддю із найбільшим серед суддів цього суду досвідом здійснення вказаної категорії справ і високими морально-діловими та професійними якостями.

НААУ підтримує та схвально оцінює запропоновані зміни, адже запровадження обов'язкової спеціалізації суддів із розгляду сімейних справ і тих, які стосуються захисту прав дітей, сприятиме ефективному розгляду такого роду справ і захисту найкращих інтересів дітей.

НААУ направила до Верховної Ради України заваження та пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція)» (реєстр. № 8329 від 02.01.2023).

Відповідний правовий аналіз здійснено комітетом з питань гендерної політики та з сімейного права НААУ у відповідь на запит Комітету ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики.

Метою законопроекту № 8329 є приведення норм КУпАП та Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» у відповідність до положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству, боротьбу із цим явищем та вдосконалення процесуального порядку розгляду таких справ.

Доцільність ухвалення цього законопроекту прокоментувала Голова Комітету з питань гендерної політики Тетяна Андріанова: «Ратифікація Україною Стамбульської конвенції є важливим кроком на шляху боротьби з насильством жінок, насильством у сім'ї. Але важливо не лише боротися з наслідками цих українських негативних явищ, а й запобігати їм. Для цього слід оновити національне правове законодавство та увідповіднити його до Стамбульської конвенції. Конвенція стимулює заохочувати повідомляти компетентні органи про акти насильства не лише безпосередніх свідків, а й тих, хто має обґрунтовані підстави вва-

жати, що такий акт насильства може бути вчинено. Саме тому нам слід змінити відповідні статті Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Також слід конкретизувати коло осіб домашнього насильства, що стане запорукою кращого розуміння суб'єктного складу правопорушення. Наприклад, колишні партнери не можуть вважатися членами сім'ї, але можуть бути суб'єктами/об'єктами домашнього насильства і, як наслідок, мають бути притягнуті до відповідальності. За чинним законодавством доведення домашнього насильства у такому випадку потребує справжньої доказової майстерності та неабиякої емоційної витривалості жертв насильства. А після внесення цих змін — процес доведення стане простішим, відтак — менш травматичним для жертв і більш результативним у контексті відповідальності для кривдників. Зло має бути покаране. Навіть якщо це зло з обличчям близької людини.»

НААУ направила до Верховної Ради України пропозиції щодо вдосконалення проекту Закону України «Про освіту дорослих» (реєстр. № 7039 від 10.02.2022).

Відповідний правовий аналіз документа здійснив Комітет з питань юридичної освіти та науки, що діє у складі НААУ.

Метою законопроекту є врегулювання та систематизація відносин у системі освіти дорослих, забезпечення розвитку цього складника освіти на середньострокову перспективу.

Доцільність ухвалення цього законопроекту прокоментувала Голова Комітету з питань юридичної освіти та науки Лариса Аркуша: «Необхідність затвердження такого правового документа виникла вже досить давно, особливо з огляду на обов'язок держави нормативно врегулювати концепцію освіти впродовж життя, на яку неодноразово посилається низка міжнародних освітніх організацій».

У висновку підкреслюється, що прийняття Закону України «Про освіту дорослих» також направлено на виконання Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами — з іншої, з урахуванням необхідності законодавчого

врегулювання сфера освіти дорослих як складника системи освіти. Нормативний акт має передбачати встановлення прозорих правил взаємодії усіх зацікавлених сторін, дієвих механізмів стимулювання і мотивації залучення неформального сектору освіти до вирішення нагальних потреб громад, регіонів і держави, умов щодо визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та інформальної освіти. А також сприятливих умов для навчання особи відповідно до особистісних потреб, потреб суспільства і держави, враховуючи впровадження ефективних механізмів взаємозв'язку освіти з ринком праці на засадах пріоритетності потреб розвитку економіки, суспільства і громадян.

Серед іншого, у висновку Комітету пропонується зробити уточнення понять «формальна», «неформальна» та «інформальна» освіта, конкретизувати змістове наповнення громадянської освіти як складника освіти дорослих, а також чітко визначити повноваження засновників державних центрів освіти дорослих.

НААУ направила до Верховної Ради України за уваження та пропозиції до проєктів законів України «Про внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав» (реєстр. № 6447 від 17.12.2021), «Про цифровий контент та цифрові послуги» (реєстр. № 6576 від 31.01.2022).

Відповідний правовий аналіз документів здійснив Комітет з питань захисту прав бізнесу та інвесторів, що діє у складі НААУ.

Метою законопроєкту № 6447 є необхідність розширити перелік об'єктів цивільних прав нематеріальними благами, які перебувають в обороті лише у цифровій формі та щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки, задля законодавчого визначення базових нормативних положень у формуванні правового регулювання їх цивільного обороту.

А законопроєкт № 6576 спрямований на моделювання правового регулювання цивільно-правових відносин між виконавцем і споживачем з приводу надання на підставі договору цифрового контенту або цифрової послуги. Також для законодавчого встановлення дієвого правового захисту прав споживачів, яким надається цифровий контент або цифрова послуга.

Доцільність ухвалення цих законопроєктів прокоментував заступник Голови Комітету з питань захисту прав бізнесу та інвесторів Сергій Лисенко: *«Запропоновані № 6576 та № 6447 направлені на регулювання правовідносин у сфері цифрових послуг та цифрових речей. Фактично законодавець намагається ввести в правове поле вже багато років існуючі в цивільному обороті об'єкти. У разі прийняття зазначених законопроєктів економіка держави виграє від наявності нових об'єктів оподаткування, а суб'єкти правовідносин — від зрозумілих правил гри. У разі якщо законодавець дослухається до пропозицій, висловлених НААУ, ці законопроєкти будуть більш досконалими».*

З детальними пропозиціями можна ознайомитися на офіційному вебсайті НААУ.

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА ГРУДЕНЬ 2022 – ЛЮТИЙ 2023 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

До Комітету надійшло повідомлення про те, що детективами Національного антикорупційного бюро України здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні за ознаками кримінального правопорушення. В ході розслідування виникла необхідність у проведенні обшуку за адресою проживання адвоката, який обліковується за Радою адвокатів міста Києва.

20 грудня член чергової групи представників Комітету — **Юрій Юрченко**, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прибув на місце проведення слідчої (розшукової) дії.

Адвокат повідомив, що будь-яких документів, пов'язаних із здійсненням професійної діяльності, за місцем здійснення обшуку не має, професійної діяльності за цією адресою не проводить. Слідча дія відбулась без порушення процесуальних та професійних прав.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/w9kpTuh.

До Комітету надійшло повідомлення про те, що детективами Національного антикорупційного бюро України здійснюється досудове розслідування у кри-

мінальному провадженні за ознаками кримінального правопорушення. В ході розслідування виникла необхідність у проведенні двох обшуків за адресами проживання та здійснення професійної діяльності адвоката, який обліковується за Радою адвокатів міста Києва, однак знаходиться у Київській області.

У зв'язку з цим Комітет у співпраці з представниками Ради адвокатів Київської області взаємовиручили один одного. Обласні колеги вирушили на адресу київського адвоката у області, а представники Комітету — на адресу проведення обшуку у обласного адвоката в Києві.

21 грудня два представники Комітету — Євген Солодко, Богдан Кушнір, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прибули на місце проведення слідчих (розшукових) дій.

У ході слідчих дій за місцем роботи адвоката було вилучено персональний ноутбук та телефон, що містять інформацію з адвокатською таємницею. Відповідні зауваження були відображені у протоколі обшуку. За адресою проживання адвоката міста Києва процесуальних порушень не виявлено.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/p9kpALx.

До Комітету надійшло повідомлення про те, що Головним підрозділом детективів Бюро економічної безпеки України планується проведення обшуку у приміщенні, де здійснює свою діяльність адвокат.

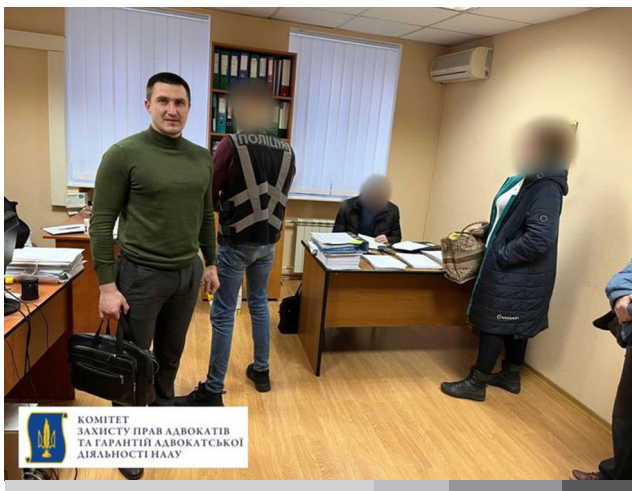
28 грудня член чергової групи представників Комітету — Денис Ломанов, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прибув на місце проведення слідчої (розшукової) дії.

Обшук відбувся без участі самого обшукуваного адвоката, однак адвокатської таємниці порушено не було, процесуальних порушень не допущено.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/L9kpVsz.

Комітету надійшло повідомлення, що слідчим відділом Печерського управління поліції Головного управління поліції у м. Києві за процесуального керівництва Печерської окружної прокуратури міста Києва планується проведення обшуку у приміщенні, де здійснює професійну діяльність адвокат.

Член чергової групи представників Комітету — Артем Паршин, з метою забезпечення гарантій, передбачених у статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», та виконання рішення Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, вирушив на місце події.

У процесі проведення обшуку адвокатську таємницю не порушено, вимоги Кримінального процесуального кодексу дотримано.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/e9kaOiS.

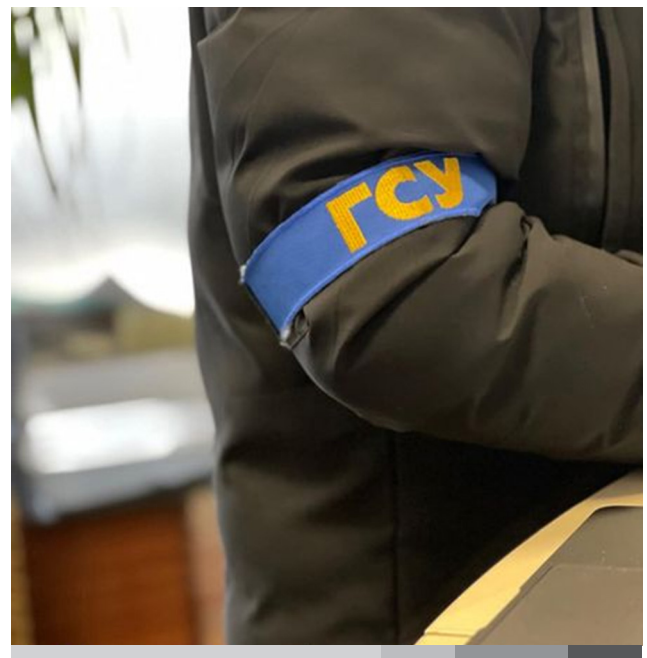
Першим слідчим відділом Територіального управління Державного бюро розслідувань, розташованим у місті Києві, проводиться досудове розслідування у кримінальному провадженні за ознаками правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 Кримінального кодексу України. Комітету надійшло повідомлення про те, що в ході досудового розслідування виникла необхідність у проведенні обшуку в приміщенні, що належить адвокату.

9 січня член чергової групи представників Комітету — Олег Юрченко, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», вирушив на місце проведення слідчої (розшукової) дії.

Прибувши за вказаною адресою, встановив, що будівля недобудована, а адвокат професійну діяльність там не здійснює. Документи, які містять інформацію з адвокатською таємницею, в обшукуваному приміщенні не знаходились, професійних прав не порушено, а гарантії адвокатської діяльності дотримано.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/Z9kaVHr.

До Комітету надійшло повідомлення про те, що слідчим в особливо важливих справах Головного слідчого управління Національної поліції України відбудеться проведення обшуку за місцем здійснення професійної діяльності адвокатів.

12 січня два члени чергової групи представників Комітету — Нонна Надіч та Артем Захаров, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прибули на місце проведення слідчої (розшукової) дії.

В ході проведення обшуку було встановлено, що за вказаною адресою знаходяться адвокати, які обліковуються за Радою адвокатів міста Києва та Київської області. У зв'язку з цим на місце проведення процесуальної дії також прибули представники адвокатського самоврядування Київської області.

За сумісної праці була проведена гарна та плідна робота представників Комітету і Ради адвокатів Київської області. Порушень професійних прав та гарантій не допущено.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/Z9kssiX.

Комітету надійшло повідомлення про те, що детективами Національного антикорупційного бюро України здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні. У процесі розслідування злочину виникла необхідність у проведенні обшуку за адресою проживання адвоката.

17 січня член чергової групи представників Комітету — Олександр Левадний, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», вирушив на місце проведення слідчої (розшукової) дії.

На початку проведення обшуку було встановлено, що в обшукуваного адвоката сьогодні День народження. Правоохоронці з представником Комітету привітали іменинника та розпочали процесуальні дії. У ході обшуку детективами було вилучено мобільний телефон, у свою чергу представник Комітету залишив відповідні зауваження до протоколу обшуку.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/19ksBMm.

До Комітету надійшло повідомлення про те, що слідчим управлінням Головного слідчого управління Служби безпеки України планується проведення обшуку у приміщенні, де здійснює діяльність адвокат.

18 січня два члени чергової групи представників Комітету — Віталій Наум та Сергій Наум, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022,

з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прибули на місце подій.

До початку проведення слідчої (розшукової) дії було встановлено, що адвокати знаходяться у сусідньому приміщенні, відмінному від того, яке вказане в ухвалі слідчого судді. У результаті цього представники Комітету заперечували проти проникнення до офісного приміщення адвокатів за помилковою ухвалою суду. Правоохоронці, оцінивши обставини справи та проаналізувавши майбутні наслідки своїх дій, прийняли рішення не проводити слідчу дію.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/x9kdyJ5.

До Комітету надійшло повідомлення про те, що 2-м відділом 3-го управління досудового розслідування Головного слідчого управління СБ України здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні. У ході слідства виникла необхідність у проведенні восьми обшуків у офісах та місцях проживання адвокатів. Задля власного убезпечення та належного виконання обов'язків, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», правоохоронці повідомили про проведення обшуків Комітет та Раду адвокатів Київської області.

23 січня дев'ять представників Комітету — Володимир Клочков, Сергій Дзюбенко, Володимир Ємельянов, Ігор Федоренко, Юрій Юрченко, Олег Юрченко, Михайло Гончаров, Галина Бойко та Володимир Кваша, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, прибули на місце проведення слідчих (розшукових) дій.

У свою чергу, від Ради адвокатів Київської області на місце подій прибуло вісім представників, а саме: Леонід Сіваков, Андрій Шабельников, Андрій Доманський, Тетяна Задерей, Назарій Вовк, Тетяна Омельченко, Віталій Сліпков та Павло Пльотка.

Разом було проведено чудову та злагоджену роботу по забезпеченню професійних прав адвокатів. За адресами проведення обшуків представники Комітету та Київської області діяли спільно та допомагали один одному.

У результаті роботи за більшістю адрес проведення обшуків не було допущено порушень професійних прав. Під час проведення окремих обшуків представники адвокатського самоврядування залишили зауваження до протоколів.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/69kdGqm.

Комітету надійшло повідомлення про те, що детективами Національного антикорупційного бюро України планується проведення двох обшуків у офісному приміщенні та квартирі адвоката.

31 січня два члени чергової групи представників Комітету — Артем Бойко та Руслан Кульшенко, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», прибули на місце проведення першого обшуку. Після проведення першої слідчої дії вони разом з адвокатом та правоохоронцями вирушили на другу адресу.

У ході проведення обшуків було допущено грубі процесуальні порушення. Більше того, детективами проводився безпосередній огляд адвокатських досьє, зухвало вилучено оригінал договору про надання правової допомоги та вручено підозру просто під час обшуку.

Окрім цього, Комітет звертає увагу правоохоронців на «професійних» понятях. Зловживання процесуальними правами є недопустимим, викликає підозри у зацікавленості понятих та їх об'єктивності, які регулярно з'являються на слідчих (розшукових) діях. Оперативна група представників Комітету включає 32 особи, які розділені на чергові групи, однак кожен третій виїзд розпочинається з того, що представник Комітету впізнає понятих.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/13Yugzs.

1 лютого на «Гарячу лінію» Комітету надійшов дзвінок від слідчої слідчого відділу Солом'янського управління Національної поліції в м. Києві з повідомленням про те, що в ході проведення обшуку офісного приміщення було виявлено кабінет адвоката. Після проведеної телефонної дискусії правоохоронці наполягли на проникненні до кабінету та надіслали на електронну пошту офіційне повідомлення про обшук.

Член чергової групи представників Комітету — Кульшенко Руслан, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», невідкладно вирушив на місце проведення слідчої (розшукової) дії.

Прибувши на місце події, представник Комітету ознайомився із ухвалою слідчого судді на проведення обшуку та виявив порушення норм Кримінального

процесуального кодексу України. Додатково нагадуємо, що відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» проведення стосовно адвоката оперативних-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися виключно з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора, його заступників, прокурора Автономної Республіки Крим, області, міста Києва та міста Севастополя.

Отримавши на місці обширні роз'яснення від представника Комітету та прокурора, який здійснює процесуальне керівництво в цій кримінальній справі, правоохоронці відмовились від проникнення до кабінету адвоката та продовжили проведення обшуку іншої частини офісного приміщення.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/x3YuG2a.

До Комітету надійшло повідомлення, що Головним слідчим управлінням Державного бюро розслідувань здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених статтями 111-1, 190, 191, 209, 364 та 367 КК України. В ході проведення розслідування виникла необхідність в отриманні тимчасового доступу до речей і документів, які перебувають у володінні адвоката.

7 лютого член чергової групи представників Комітету Дмитро Піліпенко, з метою забезпечення гарантій, передбачених у статті 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», та виконання рішення Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022 року, вирушив на місце події.

У процесі проведення слідчої (розшукової) дії порушень не виявлено.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/03YiKGM.

1 лютого громадськість та представників адвокатури України вразило зухвале порушення професійних гарантій адвоката Захарова А. В., яке виявилось у перешкоджанні здійсненню адвокатської діяльності та ототожненні адвоката з клієнтом. Більше того, було незаконно поширено персональні дані адвоката, здійснено приниження честі та гідності особи, негативний вплив на ділову репутацію, у зв'язку з чим адвокат звернувся до Комітету.

З метою відновлення порушених прав та неминучого притягнення винних до відповідальності, Комітетом було направлено звернення до правоохоронних орга-

нів та військовослужбовців. Окрім цього, проведено особисті зустрічі з керівництвом Головного управління Національної поліції України в Київській області, Солом'янського районного у місті Києві ТЦК та СП, Київського міського ТЦК та СП.

Представники Комітету активно займаються волонтерською діяльністю, всіляко долучаються до наближення Перемоги, однак ні в якому випадку не допустять зловживання воєнним станом та спроби цинічно порушити гарантії Адвокатури.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/w3YoEjf.

В рамках роботи Комітету над скаргю адвоката Захарова А. В. про ототожнення його зі своїми клієнтами — підозрюваними в організації скандальних «п'яних вечірок», досягнуто першого результату. Головою Комітету Володимиром Клочковим, членом Ради Комітету Юрієм Седневим, за участю адвоката Артема Захарова, проведено особисту зустріч з Начальником ГУ НП України в Київській області Небитовим А. А. за для обговорення ситуації, що сталася.

Як наслідок проведеної роботи, **10 лютого** на сторінці Поліції Київської області опубліковано спростування щодо участі адвоката Захарова А. В. у «п'яних вечірках» та закликано громадськість не поширювати брехливу інформацію.

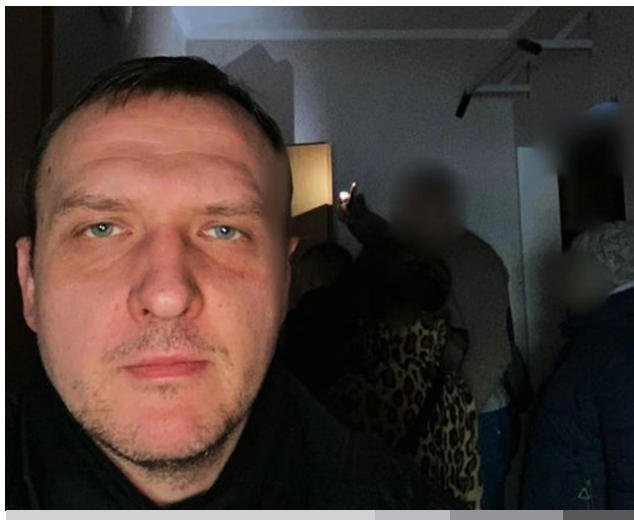
Велика кількість працівників поліції Київської області також є адвокатами з призупиненими свідоцтвами, тому вони чудово розуміють, що таке гарантії адвокатської діяльності та поважають їх. Керівництво Комітету висловлює подяку Начальнику ГУ НП України в Київській області пану Небитову за принципову позицію щодо цього інциденту.

Комітет безкомпромісно відстоює професійні гарантії адвокатів, які забезпечують функціонування незалежної Адвокатури України. У свою чергу, інститут адвокатури сприяє абсолютному становленню верховенства права, демократії та захисту свобод людини.

Посилання на публікацію: [URL: cutt.ly/e3YaBu0](https://cutt.ly/e3YaBu0).

Комітету надійшло повідомлення про те, що детективами Національного антикорупційного бюро України здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні за фактом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 364 Кримінального кодексу України. В ході слідства виникла необхідність у проведенні обшуку в квартирі адвоката, який обліковується за Радою адвокатів Донецької області.

9 лютого член чергової групи представників Комітету — Юрченко Олег, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», вирушив на місце проведення слідчої (розшукової) дії.

У процесі проведення обшуку було виявлено неточності в ухвалі слідчого судді Вищого антикорупційного суду, а саме: в резолютивній частині не зазначалось, кому саме надано дозвіл на проведення обшуку в офісному приміщенні адвоката. Окрім цього, під час слідчої дії було вилучено особистий ноутбук адвоката, на якому, за словами власника, міститься інформація з адвокатською таємницею.

Посилання на публікацію: [URL: cutt.ly/53YpJP6](https://cutt.ly/53YpJP6).

9 лютого Комітету надійшло два повідомлення про проведення чотирьох обшуків від Головного слідчого управління Служби безпеки України. Згідно з першим повідомленням слідчі планували провести один обшук у квартирі адвоката, який обліковується за Радою адвокатів міста Києва. Відповідно до другого повідомлення слідчими планувалось провести три обшуки в рамках кримінального провадження, внесеного до ЄРДР за фактом вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111, ч. 3 ст. 209 КК України, у помешканні та робочих приміщеннях, що належать адвокатам, які обліковуються за Радами адвокатів міста Києва, Київської області та Рівненської області.

10 лютого три члени чергової групи представників Комітету — Дмитро Піліпенко, Олег Юрченко та Євген Пеліхос, керуючись рішенням Ради адвокатів України № 6 від 28.01.2022, з метою дотримання гарантій, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», вирушили на місця проведення слідчих (розшукових) дій.

У ході проведення обшуку за першим повідомленням, на який вирушив Дмитро Піліпенко, було вилучено SSD-накопичувач від комп'ютера, однак адвокатську таємницю не порушено. Професійні права та гарантії адвокатської діяльності дотримано.

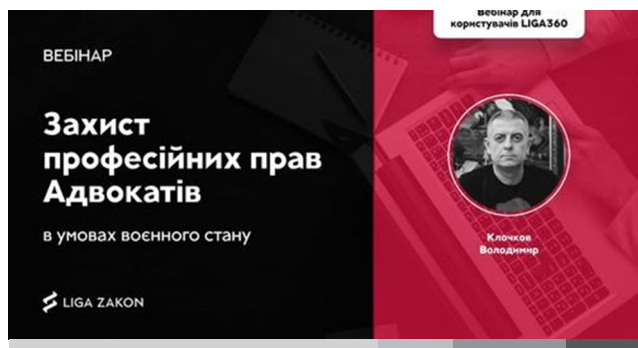

Під час проведення трьох обшуків за другим повідомленням Пеліхос Є. та Юрченко О. змогли забезпечити присутність представників Комітету на всіх процесуальних діях та зобов'язати правоохоронців дотримуватись гарантій Адвокатури.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/Y3YaBM3.

10 лютого Головою Комітету Володимиром Ключковим було проведено безкоштовний вебінар на тему: «Захист професійних прав Адвокатів в умовах воєного стану — менше теорії, більше практики». Модератором цього заходу виступила Академія «LIGA ZAKON».

Захід було проведено з метою роз'яснення проблемних аспектів взаємодії Комітету з адвокатами

та правоохоронцями. Окрім цього, у глядачів була можливість детально ознайомитись із Звітом про діяльність Комітету за 2022 рік.

Посилання на запис вебінару: URL: cutt.ly/u3nLW0d.

Комітет захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ презентує звіт про діяльність у 2022 році.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/W3YnE4.

КОМІТЕТ З МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

13 січня на запрошення Faculty of Advocates (Саморегульована організація адвокатів Шотландії) та Law Society of Scotland (Юридичне товариство Шотландії) у приміщенні Адвокатської бібліотеки Верховного суду Шотландії відбувся прийом на честь українських адвокатів.

Захід було присвячено підбиттю перших підсумків співпраці професійних спільнот двох країн, що вже втілено в постійних заходах з вивчення британського законодавства, надання українським адвокатам безкоштовних курсів юридичної англійської, можливості стажування «pro-bono» у шотландських адвокатів у судових процесах («part time-shadow»).

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/T9kfjxp.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КОМПЛАЄНСУ

У лютому члени Ради Комітету на запит комітету ВРУ з правової політики здійснили аналіз проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки». За результатами опрацювання Комітетом було

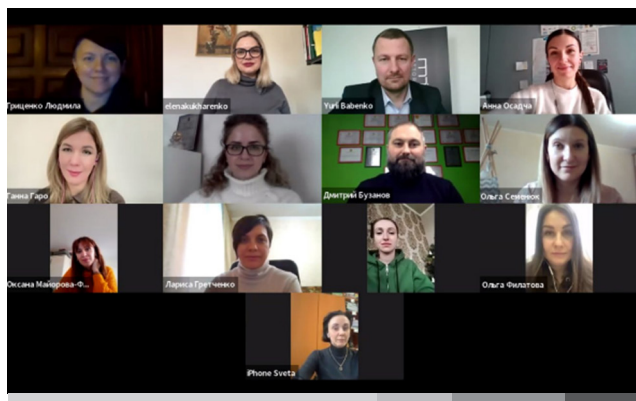

напрацьовано низку пропозицій та зауважень. Зокрема, Комітет зазначив, що сама собою Програма викладена у форматі загальної концепції реформування законодавства у сфері протидії корупції. Очевидно, що вона не може містити вузькопрофільні правові інструменти, які планується застосовувати на рівні окремих державних, самоврядних органів, підприємств, установ, організацій, а також при вирішенні конкретних проблем. Тому загалом складно оцінити потенційну її ефективність без розуміння, які конкретні механізми, норми і правила правового регулювання будуть втілюватися на виконання Програми.

КОМІТЕТ З СІМЕЙНОГО ПРАВА

13 січня відбулося засідання Комітету. Члени Ради Комітету обговорювали та формували план діяльності на 2023 рік. Зокрема заплановано:

- організацію круглих столів, панельних дискусій;
- підготовку методичних рекомендацій;
- правовий аналіз законопроектів;
- налагодження співпраці з міжнародними організаціями;
- проведення вебінарів на базі ВША та підготовку тематичних публікацій.

Комітет підготував **бюлетені (інформаційні дайджести новин у сфері сімейного права)**.

До вашої уваги у бюлетенях представлено:

- новели (актуальні зміни) законодавства;
- огляд судової практики у справах щодо поділу майна подружжя, стягнення аліментів, визначення місця проживання дитини, міжнародного викрадення дітей, визначення походження дітей, позбавлення та поновлення батьківських прав, видачі обмежувальних приписів та практика ЄСПЛ;

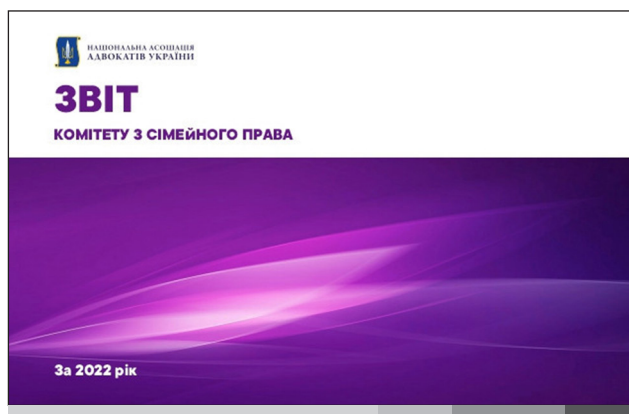

— перелік наукових публікацій, дисертацій.

Перегляд бюлетеня за III квартал 2022 року: URL: bit.ly/3XLawMX.

Перегляд бюлетеня за IV квартал 2022 року: URL: bit.ly/3I01VLu.

26 січня Комітет презентував звіт про діяльність у 2022 році. Загалом за ініціативою Комітету у минулому році проведено 6 заходів. Членами Комітету підготовлено 49 публікацій, які були розміщені на сайті НААУ, ВША НААУ, у ЗМІ. Комітетом у співпраці із Секцією спадкового права Комітету з цивільного права та процесу НААУ підготовлено методичні рекомендації для адвокатів «Спадкові спори у разі смерті одного з подружжя: як захистити інтереси клієнта?».

Крім того, протягом року Комітетом зібрано **інформаційні дайджести новин і судової практики** у сфері сімейного права за I, II та III квартали 2022 року.

Комітетом підготовлений проєкт **роз'яснення щодо можливості адвокатам здійснювати представництво інтересів клієнтів на підставі договору**,

вчиненого в електронній формі, а також необхідності надання клієнтом згоди на розкриття конфіденційної інформації. Роз'яснення обговорено та затверджені рішенням № 121 Ради адвокатів України.

Детальний звіт за посиланням: URL: bit.ly/3Z0zpoC.

Комітет підготував **методичні рекомендації для адвокатів «Шлюб з іноземним елементом»**.

Посібник покликаний звернути увагу адвокатів на особливості правового супроводу чи надання правової допомоги та судового розгляду сімейних справ з іноземним елементом. У посібнику зібрані практичні поради щодо роботи у сфері сімейних справ з іноземним елементом та викладені основні практичні процедурні аспекти укладення, існування та розірвання шлюбу з іноземним елементом.

Переглянути методичні рекомендації можна за посиланням: URL: bit.ly/3YCpLIF.

НААУ направила позицію до проєкту Закону України «Про внесення змін до статті 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо запровадження обов'язкової спеціалізації суддів із розгляду справ, що виникають із сімейних правовідносин і стосуються захисту прав та законних інтересів дітей, у місцевих загальних судах та апеляційних судах» (реєстр. № 8416 від 03.02.2023).

Правовий аналіз здійснено Комітетом.

НААУ підтримує та схвально оцінює запропоновані зміни, адже запровадження обов'язкової спеціалізації суддів із розгляду сімейних справ і тих, які стосуються захисту прав дітей, сприятиме ефективному розгляду такого роду справ і захисту найкращих інтересів дітей.

З детальною пропозицією можна ознайомитися за посиланням: URL: bit.ly/3jYoLzS.

На ресурсах Вищої школи адвокатури НААУ опубліковані:

1) статті членів Ради та регіональних представників:

— **Тетяна Жидачек** «Особливості спадкування частки померлого іншим з подружжя та іншими спадкоємцями». Перегляд: URL: bit.ly/3kcx8aP.

— **Лариса Гретченко**:

«Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія». Перегляд: URL: bit.ly/412AnIY.

«Як зробити школу безпечною?». Перегляд: URL: bit.ly/3IxOXe1.

— **Інна Скузь** «Контроль за цільовим витрачанням аліментів: порядок та судовою практика». Перегляд: URL: bit.ly/3S7hE50.

— **Людмила Гриценко** «Підходи суду до оцінки доказів у справі, де потерпілою є малолітня дитина, та оцінки процедурної справедливості». Перегляд: URL: bit.ly/3IxNyUy.

— **Ганна Гаро** «Сімейні спори в огляді судової практики». Перегляд: URL: bit.ly/3Ek1SxI.

— **Ірина Попіка** «Справи про виселення з житла колишнього з подружжя: тонка межа між захистом права власності та права на житло». Перегляд: URL: bit.ly/3ZOM9vf.

— **Ганна Гаро та Марія Бабішена** «Зміна розміру аліментів: що потрібно знати для успішного вирішення спору?» Перегляд: URL: bit.ly/3xu5bhZ.

2) відповіді членів Ради Комітету на запитання адвокатів:

відповідає Оксана Майорова:

— Чи подавати в суд позов про визначення способу участі матері у вихованні спільної дитини? Відповідь: URL: bit.ly/3XHGcll.

— Звернення в суд із позовом про визначення місця проживання дитини, які правові норми варто застосовувати? Відповідь: URL: bit.ly/3EEKu3.

відповідає Інна Скузь:

— Чи можна при розірванні договору про утримання дітей, просити забезпечення позову? Відповідь: URL: bit.ly/3IK0q17.

— Як одному із батьків повернути дітей в Україну після закінчення воєнного стану? *Відповідь:* URL: bit.ly/3lxAbUn.

відповідає Юрій Бабенко:

— Якщо особа не є кровним сином померлого батька? Який позов подавати? *Відповідь:* URL: bit.ly/3KianwX.

— Якщо батько дитини громадянин РФ, як забезпечити його повідомлення про розгляд? *Відповідь:* URL: bit.ly/419rZBk.

відповідає Анатолій Волков:

— Чому суд відмовив у зменшенні розміру аліментів та які підстави навів суд апеляційної інстанції при скасуванні рішення про стягнення аліментів з матері дитини? На які деталі звернув увагу апеляційний суд при зменшенні пені за прострочення виплати аліментів? *Відповідь:* bit.ly/3Z1d1vi.

— Чи кожний сімейний конфлікт (сварка) є домашнім насильством? *Відповідь:* URL: bit.ly/414sBrG.

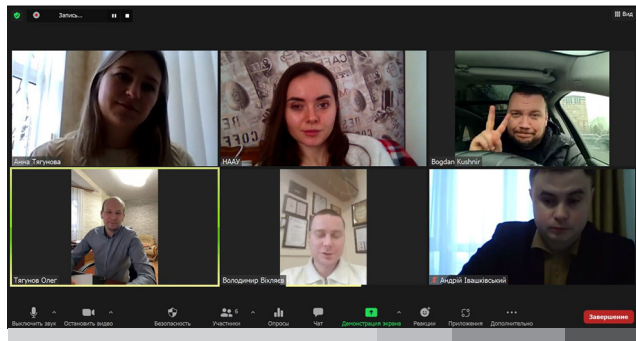
відповідають Ганна Гаро та Марина Вітліна:

— Відповіді на найпоширеніші питання стосовно правових нюансів спадкових спорів: URL: bit.ly/3YHg00K.

— Сторонами погоджено місце проживання дітей з матір'ю, чи потрібно отримувати дозвіл батька на тимчасовий виїзд дитини? *Відповідь:* URL: bit.ly/3I38Sji.

КОМІТЕТ З АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

12 та 26 січня відбулися засідання Комітету. Під час засідань були обговорені плани діяльності Комітету на 2023 рік, а також заплановано круглий стіл на тему «Організаційні форми адвокатської діяльності» наприкінці лютого 2023 року.

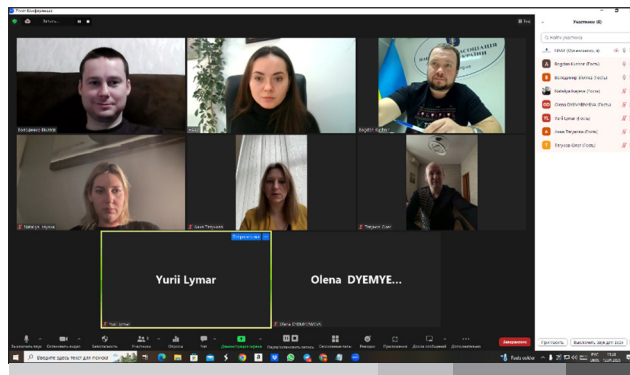

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

У січні Комітет презентував звіт своєї діяльності у 2022 році. Протягом року члени Комітету активно проводили засідання та різноманітні заходи, а також брали участь у підготовці тематичних статей і доповідей у сфері захисту прав людини.

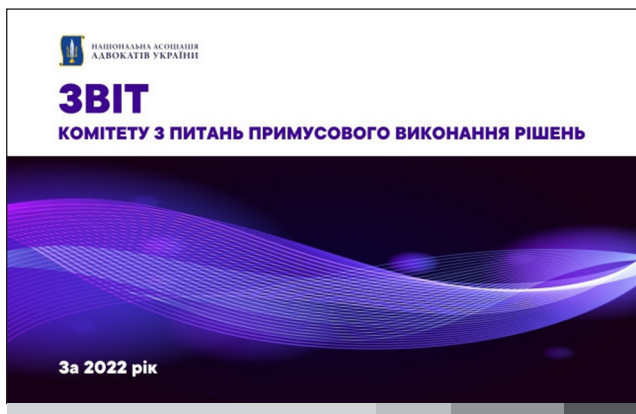
Детальніше зі звітом Комітету захисту права людини за 2022 рік можна ознайомитися на офіційному вебсайті НААУ.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

У січні на сайті НААУ було опубліковано звіт діяльності Комітету за 2022 рік. Загалом Комітет провів ряд засідань, присвячених обговоренню планів діяльності, члени Комітету брали участь у підготовці тематичних статей, також у круглих столах, організованих Асоціацією приватних виконавців України та EU Project Pravo-Justice.

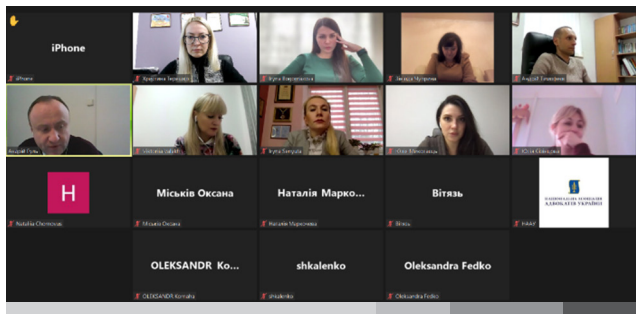
Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися на офіційному вебсайті НААУ.

КОМІТЕТ З МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ

3 лютого відбулось чергове засідання Комітету.

Для членів Комітету вже стало доброю традицією залучення на засідання зовнішніх експертів. Цього разу *Андрій Гуль*, начальник Львівської філії судово-психіатричних експертиз ДУ «Інститут психіатрії, судово-психіатричної експертизи та моніторингу наркотиків МОЗ України», виступив з доповіддю на тему «Реалії судово-психіатричної експертизи в умовах війни».

На порядку денному було чимало питань, зокрема, звіт регіональних представників про роботу на місцях, підготовка чергового бюлетеня Комітету, обговорення організації заходів, приурочених до Європейського дня захисту прав пацієнтів. Також члени Ради Комітету обговорили майбутній захід — науково-практичну конференцію на тему «Медичне право України: сучасні досягнення та перспективи розвитку», присвячену 10-річчю з дня створення першої в Україні кафедри медичного права, що організовується кафедрою медичного права ЛНМУ ім. Д. Галицького та Комітетом медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ.

Комітет підготував бюлетень за грудень 2022 року — лютий 2023 року.

До уваги читачів висвітлено:

- новини Комітету;
- актуальні зміни до законодавства;

— огляд судової практики Верховного Суду у справах про відшкодування моральної шкоди, визнання протиправним і скасування рішення про відмову у призначенні пенсії у зв'язку з утратою годувальника, визнання незаконним і скасування наказу про накладення дисциплінарного стягнення, визнання права на позачергове безоплатне лікування і протезування зубів за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів у державних і комунальних медичних установах МОЗ України, виключення відомостей про батька дитини з актового запису про народження, а також практика ЄСПЛ;

- перелік наукових публікацій;
- анонси майбутніх заходів;
- відповіді членів Ради Комітету на запитання адвокатів.

Активності членів Комітету

23 грудня **Юлією Миколаєць** проведено вебінар на тему: «Медична документація: особливості, зумовлені воєнним станом» в рамках онлайн-семінару «Охорона здоров'я — 2022: підсумки року та перспективи» на платформі Цифрового видання «Експертус».

29 грудня **Оксаною Вітязь** проведено вебінар на тему: «Надання медичної допомоги для військово-службовців та цивільного населення в умовах воєнного стану» на базі ВША для адвокатів України.

11 січня **Ірина Сеньюта** взяла участь у засіданні Науково-консультативної ради Верховної Ради України під головуванням голови ВРУ Руслана Стефанчука.

3 лютого відбулася установча зустріч і стартував навчальний онлайн-курс Ради Європи HELP «Основні принципи захисту прав людини у сфері біомедицини». Тренерами курсу є **Вікторія Валах, Олександра Корнага, Зінаїда Чуприна, Оксана Міськів та Наталія Маркочева**. Автором курсу є **Ірина Сенюта**.

Ірина Сенюта та Оксана Міськів беруть активну участь у волонтерському русі «Адвокат ЗСУ». За звітний період адвокатами підготовлено низку консультацій.

Публікації членів Комітету

1. Сенюта І. Я. Основи законодавства України про охорону здоров'я: нормативні контроверзії та пропозиції до вдосконалення. // Роль і значення Основ законодавства України про охорону здоров'я для системи охорони здоров'я і забезпечення прав людини: збірник наукових статей. Упорядники: І. Я. Сенюта, Х. Я. Терешко. Львів: ЛОБФ «Медицина і право». 2022. 114 с.

2. Кузьменко С. Є., Сенюта І. Я. Правова освіта медичних працівників як запорука дотримання прав людини. // Роль і значення Основ законодавства України про охорону здоров'я для системи охорони здоров'я і забезпечення прав людини: збірник наукових статей. Упорядники: І. Я. Сенюта, Х. Я. Терешко. Львів: ЛОБФ «Медицина і право». 2022. 114 с.

3. Senyuta I. Y and others A comparative analysis of informed consent legislation in Ukrainian and Latvian legislation and case law. International Comparative Jurisprudence 2022 Volume 8 Issue 2 ISSN 2351-6674 (online) DOI: [dx.doi.org/10.13165/j.icj.2022.12.004](https://doi.org/10.13165/j.icj.2022.12.004)

4. Senyuta I. Y. Human Autonomy in the Field of Medical Care: National Regulations, Foreign Experience and Case Law Springer, Cham. 2022 DOI: doi.org/10.1007/978-3-031-05690-1_5

5. Терешко Х. Я. Право на таємницю про стан здоров'я: нормативне регулювання та судова візія. // Роль і значення Основ законодавства України про охорону здоров'я для системи охорони здоров'я і забезпечення прав людини: збірник наукових статей. Упорядники: І. Я. Сенюта, Х. Я. Терешко. Львів: ЛОБФ «Медицина і право». 2022. 114 с.

6. Миколаєць Ю. М. Зміна підходів до встановлення платних медичних послуг в КНП. Збірник наукових статей. Роль і значення Основ законодавства України про охорону здоров'я для системи охорони здоров'я і забезпечення прав людини, 2022. С. 57-62.

7. Миколаєць Ю. М. Медична допомога породіллі-іноземці: як оформлювати та хто платитиме. Спеціалізований щомісячний журнал. Управління закладом охорони здоров'я. № 1 (193), січень, 2023. С. 15-20.

8. Миколаєць Ю. М. Базова документація закладу охорони здоров'я. Частина 1. Господарська. Спеціалізований щомісячний журнал. Управління закладом охорони здоров'я. № 1 (194), лютий, 2023. С. 30-35.

9. Консультації на платформі Експертус Медзаклад (Експертно-правова система для керівників у галузі охорони здоров'я):

— Миколаєць Ю. Як організувати надання паліативної допомоги в 303 первинного рівня: URL: med.expertus.com.ua/recommendations/15282

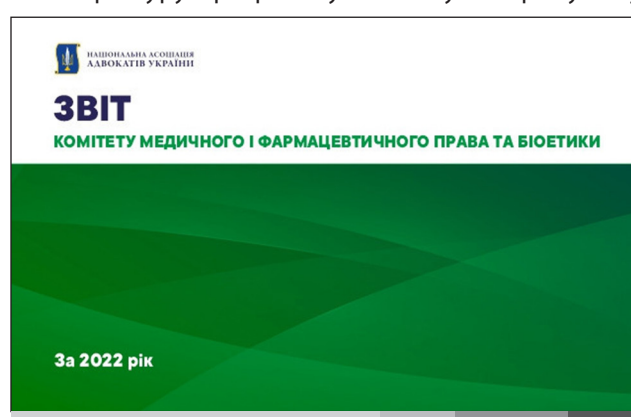
— Миколаєць Ю. За який кошт надавати геріатричну допомогу в закладі охорони здоров'я: URL: med.expertus.com.ua/recommendations/15697

— Миколаєць Ю. Мобілізація та військовий облік медпрацівників: URL: med.expertus.com.ua/recommendations/8735

— Миколаєць Ю. Алгоритм бронювання працівників критично важливих підприємств: URL: med.expertus.com.ua/recommendations/8737

19 січня Комітет презентував звіт за 2022 рік. У минулому році Комітет провів загалом 4 засідання. Члени Комітету брали участь у підготовці тематичних статей і доповідей у сфері медичного права для українських та іноземних видань. За ініціативою Комітету проведено 6 заходів, а члени Комітету брали участь у 28 заходах, серед яких: вебінари, лекції, науково-практичні конференції, конгреси, засідання комітетів ВРУ.

Також 5 серпня Комітет відзначив 5-ту річницю діяльності. На урочистому засіданні презентовано брошуру про роботу Комітету: історія успіху

діяльності та книгу «Воєнне» медичне право в запитаннях і відповідях».

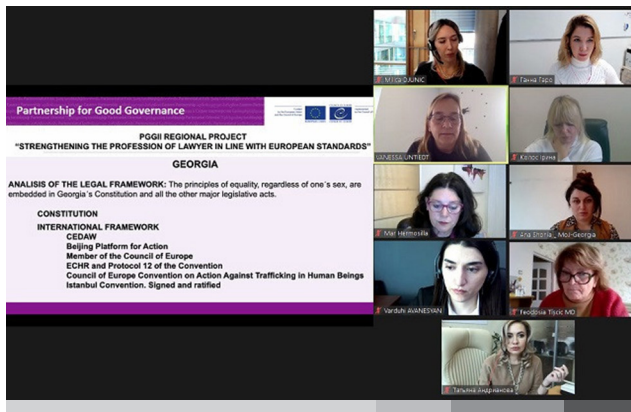
Протягом минулого року представники Комітету брали участь в організації та проведенні 5 науково-практичних заходів у сфері медичного права спільно з Вищою школою адвокатури НААУ. На базі навчальної платформи члени Комітету готували відповіді на питання адвокатів за результатами проведених семінарів, вебінарів. Крім того, Комітет вів рубрику щотижневих правових новин у сфері медичного права.

У 2022 році члени Комітету підготували науково-практичні висновки до 5 законопроектів.

Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: bit.ly/3I7hk0Y.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

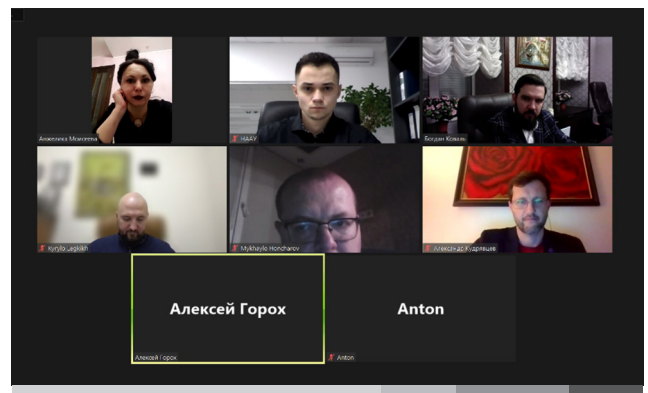
6 лютого Голова Комітету **Тетяна Андріанова** та Координатор комітетів НААУ **Ганна Гаро** взяли участь у презентації результатів міжкrajннього огляду впливу гендерних питань на професію юриста та доступу до правосуддя в Україні, Вірменії, Азербайджані, Грузії та Молдові. Захід організований проектом Ради Європи «Зміцнення професії юриста відповідно до європейських стандартів», що реалізується в межах програми Partnership for Good Governance II 2019-2022. Захід відвідало 62 члени асоціацій адвокатів, суддів та інших представників національних органів влади.

Під час заходу окреслено методологію дослідження, структуру огляду та стандарти, які застосовувалися під час аналізу законодавства в окремих країнах, а також подано статистику представництва жінок у юридичній професії.

КОМІТЕТ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА І ПРОЦЕСУ

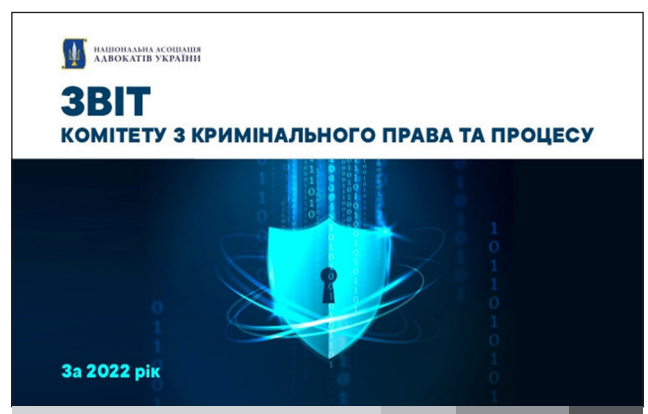
6 лютого відбулось перше засідання Комітету у цьому році в режимі онлайн із застосуванням системи відеозв'язку «ZOOM». Головою Комітету Анже́лікою Моїсеєвою було винесено на порядок денний обговорення плану дій протягом року.

У результаті із запропонованих ідей затверджено сформувати плани та провести два круглі столи. Окрім цього, Заступник Голови Комітету Олексій Горох запропонував колегам теми для участі в курсі з підвищення кваліфікації адвокатів, які були із задоволенням підтримані.

7 лютого Комітет презентував звіт за 2022 рік. У звіті представлено інформацію про результати діяльності Комітету у 2022 році.

Протягом минулого року представники Комітету брали активну участь у організації та проведенні 8 науково-практичних заходів у сфері кримінального права та готували відповіді на запитання адвокатів за результатами проведених семінарів, вебінарів. У 2022 році було опубліковано 24 роботи представників Комітету

щодо проблематики кримінального права та процесу. Крім того, Комітетом було опрацьовано 11 законопроектів, що стосувалися безпосередньо змін кримінально-процесуального законодавства.

Детальніше зі Звітом про діяльність Комітету можна ознайомитись на офіційному вебсайті НААУ.

КОМІТЕТ З ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Комітет підготував **огляд судової практики у справах щодо договору довічного утримання**. В огляді відображено практику щодо розірвання договору довічного утримання та підстав для визнання договору недійсним.

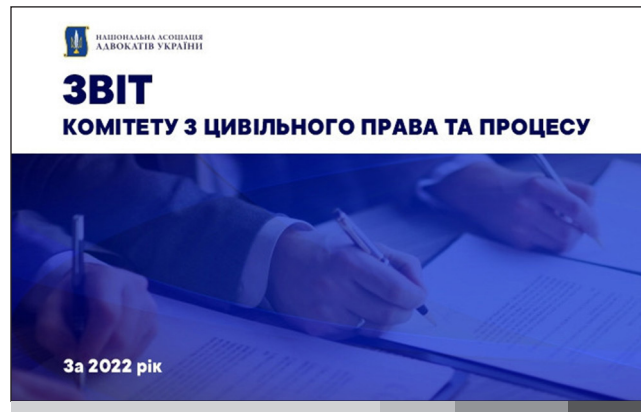

Указані позиції допоможуть адвокатам у визначенні стратегії захисту прав і законних інтересів клієнта. Адвокати зможуть визначити найбільш оптимальні підстави для розірвання чи визнання недійсним договору довічного утримання.

Детальніше з напрацюваннями Комітету можна ознайомитися за посиланням: [URL: bit.ly/3GSNFIq](https://bit.ly/3GSNFIq).

14 лютого Комітет презентував звіт про діяльність у 2022 році. Минулого року Комітетом у співпраці з молодіжним комітетом НААУ — UNBA NextGen проведено вебінар «Відшкодування вартості майна, знищеного або пошкодженого під час війни». Крім того, за цією темою організовано акредитований вебінар для адвокатів Дніпропетровської області.

Комітет презентував *Дайджест судової практики у сфері цивільного права та процесу за I півріччя 2022 року*. У дайджесті представлені позиції Конституційного Суду України та практика Верховного Суду.

Крім того, секцією спадкового права Комітету у співпраці з Комітетом з сімейного права НААУ підготовлено методичні рекомендації для адвокатів «Спадкові спори у разі смерті одного з подружжя: як захистити інтереси клієнта?».

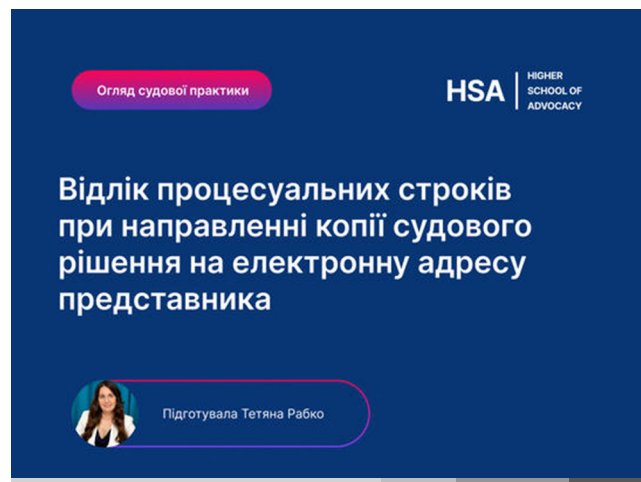
За напрямом *підвищення кваліфікації адвокатів Комітетом у ВША НААУ* проведено 11 вебінарів. Також на базі навчальної платформи члени Комітету готували відповіді на запитання адвокатів за результатами проведених заходів.

Протягом 2022 року члени Комітету здійснили правовий аналіз 4 законопроектів.

Перегляд детального звіту за посиланням: [URL: bit.ly/3Xzc4Jf](https://bit.ly/3Xzc4Jf).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У січні на ресурсах ВША НААУ опубліковано тематичні публікації члена Ради Комітету **Тетяни Рабко**:

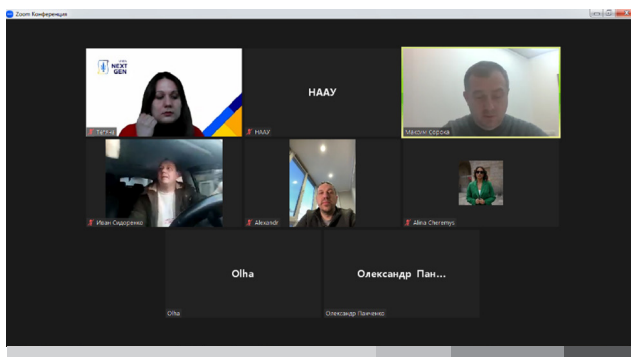
— Огляд судової практики щодо повідомлення учасників справи телефонограмою: URL: bit.ly/3CLA8RT.

— Огляд судової практики щодо відліку процесуальних строків при направленні копії судового рішення на електронну адресу представника: URL: bit.ly/3XvqSsH.

— Судовий збір при зверненні до суду в електронній формі: URL: bit.ly/3ifl1l6.

— Особливості надсилання документів стороні при зверненні до суду в електронній формі: URL: cutt.ly/P3ASyFY.

10 січня відбулося онлайн-засідання Комітету. Під час засідання було обговорено необхідність удосконалення роботи підсистеми «Електронний суд». Так, за результатами засідання було сформовано відповідні пропозиції щодо розгляду питань покращення роботи підсистеми «Електронний суд».

КОМІТЕТ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

27 січня Комітет презентував звіт за 2022 рік.

У 2022 році члени Комітету долучилися до організації заходів для адвокатів. Загалом було проведено

4 заходи у НААУ та 7 вебінарів на базі ВША НААУ. Представники Комітету готували відповіді на запитання адвокатів за результатами проведених заходів.

Розвиваючи міжнародний напрям діяльності Комітету, під час робочої подорожі до Сполучених Штатів Америки заступник Голови Комітету **Сергій Барбашин** мав можливість зустрітися з колегами з метою обміну досвідом та узгодження планів на майбутнє.

Детальніше ознайомитися зі звітом можна за посиланням: URL: bit.ly/3EhulnP.

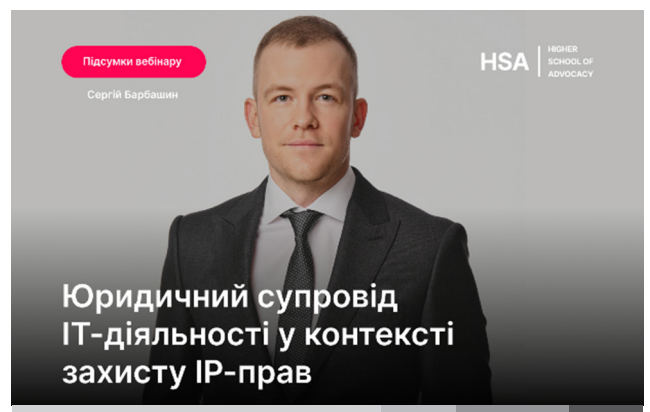
9 лютого відбувся міжнародний вебінар на тему «Відеоігри та інтелектуальна власність в Європі».

Захід організований за ініціативою Комітету у співпраці з Міжнародною асоціацією із захисту інтелектуальної власності (AIPPI).

У межах рубрики Вищої школи адвокатури НААУ #ВідповідіЛекторівВША, Заступник Голови Комітету Сергій Барбашин відповів на запитання адвокатів:

1) Чи потрібно реєструвати авторське право? Відповідь: URL: bit.ly/3IKfU5g.

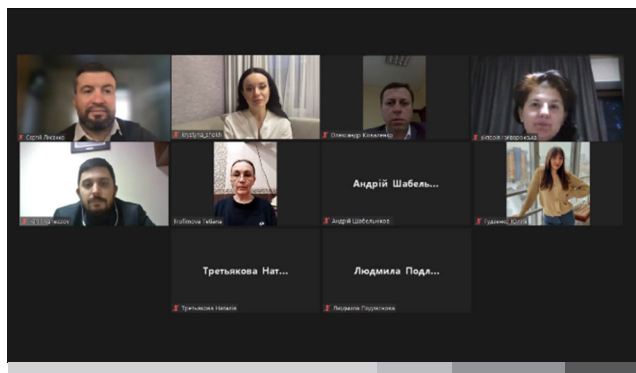

2) Чи завжди потрібно отримувати дозвіл автора на використання твору? *Відповідь:* URL: bit.ly/3YERJDR.

Також на сайті ВША НААУ опублікована стаття за результатами заходу Сергія Барбашина «Юридичний супровід IT-діяльності у контексті захисту IP-прав». Перегляд: URL: bit.ly/3EhwkIM.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИЦІЙ

12 січня відбулася зустріч членів Ради Комітету та представників Комітету бізнесу Ради адвокатів Харківської області. З вітальним словом виступила Голова Ради адвокатів Харківської області **Вікторія Гайворонська**.

Адвокати обговорили питання практики форс-мажору, блокування діяльності підприємств податковою в Україні.

НААУ направила до Верховної Ради України зауваження та пропозиції до проєктів законів України «Про внесення змін та доповнень до Цивільного кодексу України, спрямованих на розширення кола об'єктів цивільних прав» (реєстр. № 6447 від 17.12.2021), «Про цифровий контент та цифрові послуги» (реєстр. № 6576 від 31.01.2022).

Метою **законопроєкту № 6447** є необхідність розширити перелік об'єктів цивільних прав нематеріальними благами, які перебувають в обороті лише у цифровій формі та щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки, задля законодавчого визначення базових нормативних положень у формуванні правового регулювання їх цивільного обороту.

А **законопроєкт № 6576** спрямований на моделювання правового регулювання цивільно-правових відносин між виконавцем і споживачем з приводу

надання на підставі договору цифрового контенту або цифрової послуги. Також для законодавчого встановлення дієвого правового захисту прав споживачів, яким надається цифровий контент або цифрова послуга.

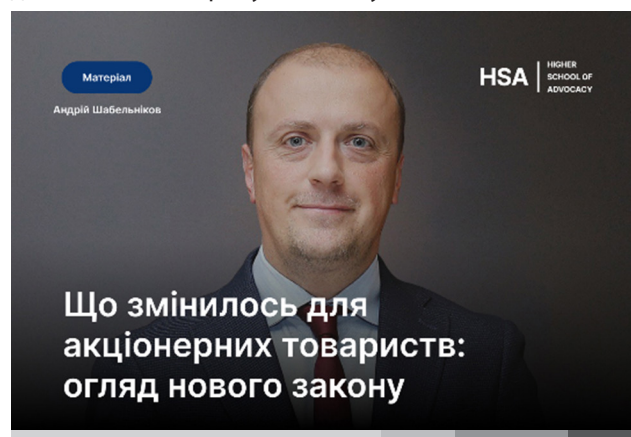
З детальними **зауваженнями та пропозиціями** можна ознайомитися за посиланням: URL: bit.ly/3YDI0xB.

На сайті Вищої школи адвокатури НААУ опубліковані статті членів Ради Комітету:

Андрія Шабельнікова:

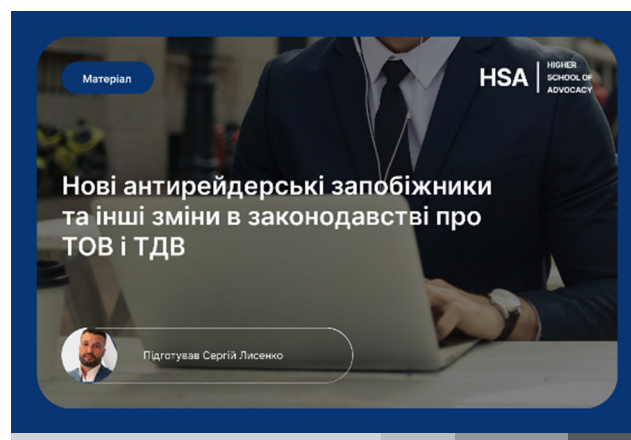
— Вимоги до боржника у процедурі визнання фізичної особи неплатоспроможною: URL: bit.ly/3YTy8PO.

— Податкові пільги для бізнесу будуть діяти до 1 липня 2023 року? URL: bit.ly/3I9a6tF.

— Що змінилось для акціонерних товариств: огляд нового закону: URL: bit.ly/3IcuvOx.

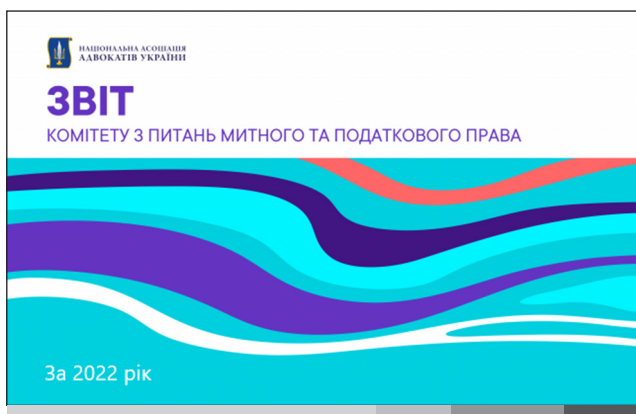
Сергій Лисенка «Нові антирейдерські запобіжники та інші зміни в законодавстві про ТОВ і ТДВ»: URL: bit.ly/3SfwTbJ.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

У лютому Комітет презентував звіт своєї діяльності у 2022 році. За ініціативи Комітету у НААУ було організовано 6 вебінарів з метою підвищення кваліфікації адвокатів з питань: зупинення реєстрації податкової накладної/розрахунку коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних та особливостей процедури їх розблокування; особливостей ведення таблиці даних платника податку; запровадження податкових стимулів для бізнесу в умовах воєнного стану; підстав коригування митної вартості товарів та порядок оскарження та ін.

Протягом минулого року члени Комітету активно долучилися до написання наукових статей, які були розміщені на сайті НААУ та ВША НААУ.

Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися на офіційному вебсайті НААУ.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

У січні та лютому члени Комітету активно опрацьовували звернення адвокатів щодо порушень правил адвокатської етики у соціальних мережах.

Члени Комітету постійно здійснюють моніторинг соціальних мереж адвокатів щодо: некоректності, нестриманості, нечесності у написанні публікацій, постів та коментарів.

Комітет нагадує усім адвокатам, що порушення етичних норм є дисциплінарним проступком адвоката і підставою для притягнення його до дисциплінарної відповідальності. Таке рішення приймається регіональною кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури за заявою особи, що виявила порушення з боку адвоката.

Якщо ви стали свідком некоректних виразів та образливих дописів з боку адвоката, просимо документувати та негайно повідомляти про ці випадки на електронну пошту Голови Комітету з інформаційної політики та інформаційної безпеки, що діє в складі НААУ a.tsygankov@mail.unba.org.ua.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

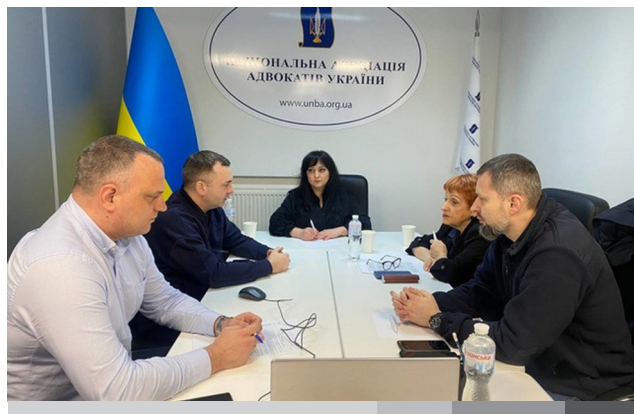
10 лютого за участю заступника Голови РАУ Валентина Гвоздія відбулось засідання Комітету.

Присутні обговорили питання щодо необхідності проведення опитування адвокатів, які співпрацюють з системою БПД. Адже саме їх думка є визначальною при прийнятті рішень НААУ у цій сфері.

Також було обговорено заходи підвищення кваліфікації у сфері БПД.

Крім цього, було сформовано висновки щодо невідповідності підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють правовідносини у цій сфері, Конституції України та законам України «Про безоплатну правову допомогу» та «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

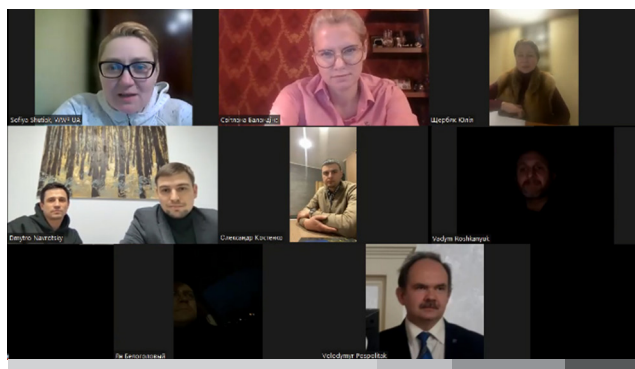
За результатами обговорення було вирішено сформувати другий звіт комітету по проблемних питаннях функціонування системи БПД для представлення його на засіданні РАУ.

У лютому Комітет презентував звіт своєї діяльності за 2022 рік. Детальніше зі звітом Комітету з питань безоплатної правової допомоги за 2022 рік можна ознайомитися на офіційному вебсайті НААУ.

КОМІТЕТ З АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

10 та 30 січня відбулися засідання Комітету. Члени Ради Комітету обговорювали та формували план діяльності на 2023 рік. Зокрема, заплановано:

- організацію круглих столів, вебінарів;
- підготовку оглядів судової практики ВС, аналітичних матеріалів;
- правовий аналіз законопроектів;
- організацію у НААУ тематичних тижнів;
- проведення вебінарів на базі ВША та підготовку тематичних публікацій.

6 лютого Комітет презентував звіт за 2022 рік. За ініціативою Комітету у НААУ проведено 2 вебінари, на базі ВША — 8 навчальних вебінарів. Членами Комітету підготовлено 33 публікації, які були розміщені на сайті НААУ, ВША НААУ, ЗМІ, а також статті з рубрики «Земельні спори: місячний огляд практики Верховного

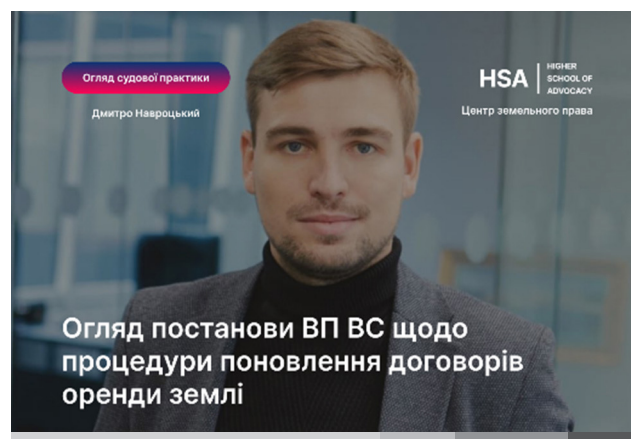

Суду». Крім того, Комітет презентував огляд практики Верховного Суду із земельних питань за I півріччя 2022 року. Члени Комітету у 2022 році долучилися до аналізу 19 нормативно-правових актів.

Перегляд звіту: URL: bit.ly/3KduX1A.

На сайті Вищої школи адвокатури НААУ опубліковані:

1) Добірка оглядів судової практики від **Дмитра Навроцького**. Перегляд: URL: bit.ly/3k7Cc0d.

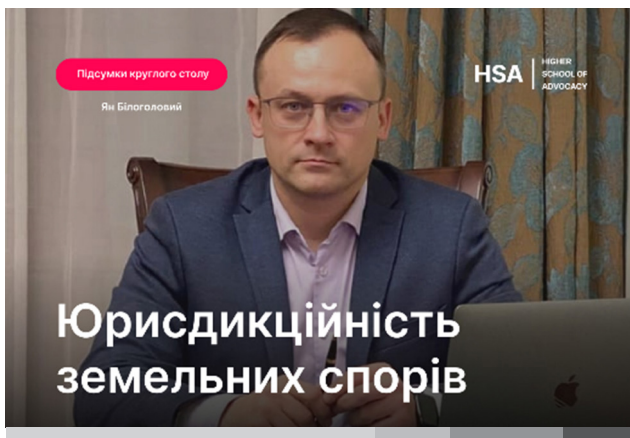
2) Стаття **Дмитра Навроцького** «Правовий статус земельних ділянок, які були отримані у процедурі безоплатної приватизації під час шлюбу». Перегляд: URL: bit.ly/41602Kj.

3) Стаття **Дмитра Навроцького** «Огляд постанови ВП ВС щодо процедури поновлення договорів оренди землі». Перегляд: URL: bit.ly/3xDfNz.

4) Огляд практики Верховного Суду (із земельних питань) за січень 2023 року від **Дмитра Навроцького**. Перегляд: URL: bit.ly/3XArItz.

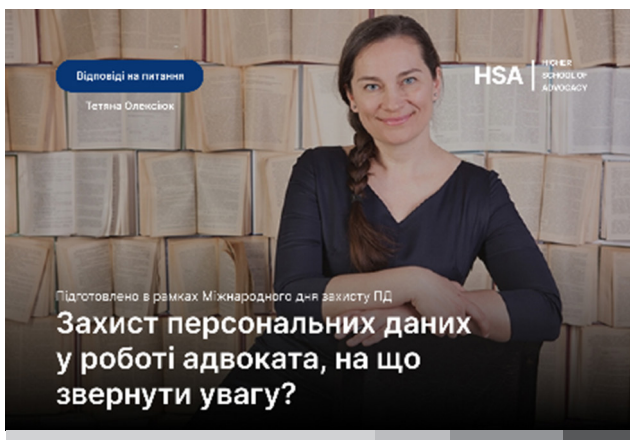
5) Стаття за результатами заходу, спікером якого виступив **Ян Білоголовий**, на тему «Юрисдикційність земельних спорів». Перегляд: URL: bit.ly/3Ehcv42.

КОМІТЕТ З МЕДІА ТА РЕКЛАМНОГО ПРАВА

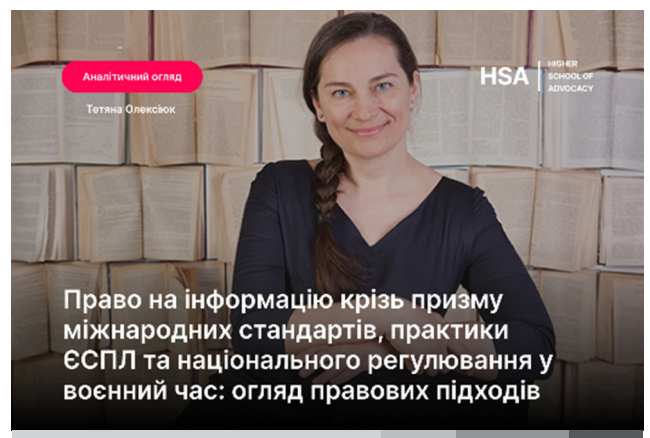
У межах Міжнародного дня захисту персональних даних член Ради **Тетяна Олексюк** підготувала статтю «Захист персональних даних у роботі адвоката, на що звернути увагу?».

Стаття опублікована на сайті Вищої школи адвокатури НААУ. Перегляд: URL: bit.ly/3SaWHFK.

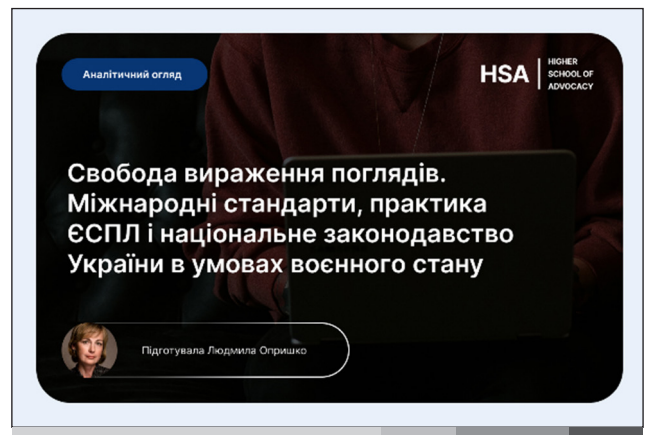
Також **Тетяна Олексюк**, з метою проаналізувати основні виклики у доступі до інформації, а також заходи, покликані сформувати збалансований підхід до забезпечення суспільства повною та вчасною офіційною інформацією у поєднанні з захистом інших, життєво важливих прав, підготувала аналітичний огляд на тему: «Право на інформацію: міжнародні стандарти, практика ЄСПЛ та національне регулювання у воєнний час».

Перегляд: URL: bit.ly/3IMSXOZ.

Голова Комітету **Людмила Опришко**, з метою проаналізувати законодавчі зміни та адміністративну і судову практику щодо їх відповідності міжнародним стандартам у галузі свободи вираження під час збройних конфліктів, підготувала аналітичний огляд на тему: «Свобода вираження поглядів. Міжнародні стандарти, практика Європейського суду з прав людини і національне законодавство України в умовах воєнного стану».

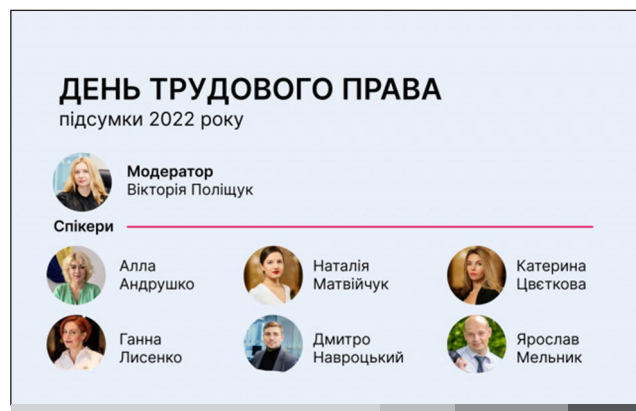
Перегляд: URL: [/bit.ly/3XHaO7d](https://bit.ly/3XHaO7d).

КОМІТЕТ З ТРУДОВОГО ПРАВА

10 січня за ініціативи Комітету відбувся круглий стіл «День трудового права: підсумки 2022 року», присвячений питанням розвитку трудового права в умовах воєнного стану та підсумкам правозастосування у 2022 році.

Під час заходу обговорювалися питання щодо ролі та значення трудового права у державі під час воєнного стану, проблемні аспекти застосування трудового законодавства у 2022 році, особливості застосування нововведень на ринку праці та тенденції законодавчих змін і судової практики з урахуванням воєнного стану. В межах заходу члени профільного Комітету здійснили аналіз законопроектів, зареєстрованих у Верховній Раді України або які відкрито для публічного опрацювання серед ключових стейкхолдерів у державі, у тому числі проект Закону України «Про працю».

За результатами обговорення спікери дійшли висновку, що з початком повномасштабного вторгнення росії в Україну сфера трудових відносин зазнала значних змін законодавчого регулювання. Трудове законодавство потребує змін, але зміни мають бути якісні та відповідати сучасним потребам України, а також вимогам Європейського Союзу. Розробка проекту нового Трудового кодексу України є одним із пріоритетних напрямків держави, адже метою його розробки є дерадянська законодавства про працю, створення рівних правил на ринку праці й балансування інтересів працівників й роботодавців, надання стимулів для розвитку соціально відповідального бізнесу, інвестування в національну економіку, спрощення входу з трудових відносин у поєднанні з ефективними механізмами захисту від раптової втрати роботи, полегшення пошуку нової роботи та зниження рівня безробіття в цілому.

У січні Комітет презентував Дайджест судової практики щодо трудових спорів за II півріччя 2022 року.

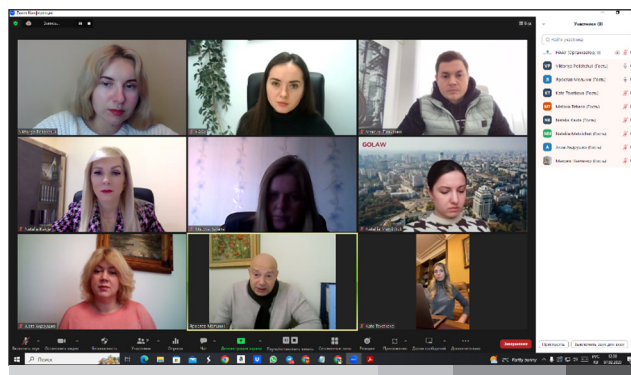
У дайджесті відображені правові позиції Верховного Суду щодо питань:

- установлення трудових правовідносин та оформлення трудових відносин;
- припинення трудових договорів;
- стягнення заробітної плати тощо.

Детальніше з напрацюваннями Комітету можна ознайомитися на офіційному вебсайті НААУ.

7 лютого відбулося засідання Комітету, присвячене плануванню своєї діяльності на 2023 рік. Зокрема, було обговорено необхідність підготовки нового посібника методичних рекомендацій для адвокатів у сфері трудового права та заплановано проведення різноманітних заходів з метою підвищення кваліфікації адвокатів.

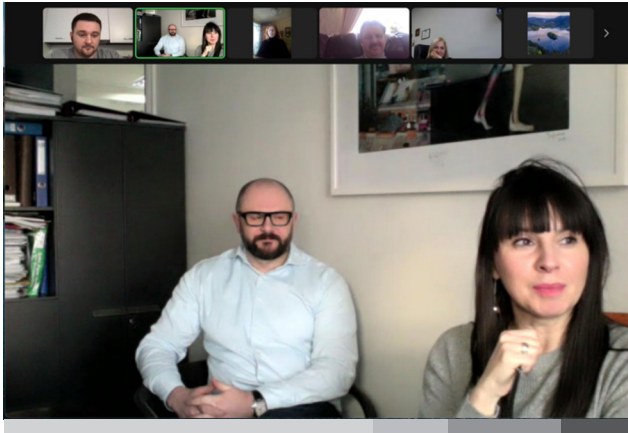

КОМІТЕТ З ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

18 січня відбулося засідання членів Комітету, присвячене обговоренню читання проекту Закону про особливості регулювання підприємницької діяльності

окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період (реєстр. № 6013 від 09.09.2021). До участі у засіданні були запрошені науковці та експерти у сфері господарського права.

Відповідний законопроект, прийнятий за основу відповідно до постанови Верховної Ради України від 12.01.2023 року № 2870-IX, передбачає, зокрема, визнати Господарський кодекс України таким, що втратив чинність.

На думку членів Комітету, скасування Господарського кодексу України матиме наслідком втрату нормативного визначення господарської діяльності, економічної конкуренції, банкрутства та інших спеціалізованих правових категорій, за відсутності закріплення яких виникнуть проблеми з визначенням підвідомчості по цих категоріях справ і гостро постане питання існування як спеціалізованої ланки судів господарської юрисдикції».

Таким чином, Комітет НААУ виступає проти ухвалення вказаного законопроекту в запропонованій редакції і пропонує створення відповідної робочої групи із включенням представників НААУ, суддівського корпусу та наукової спільноти для обговорення та напрацювання відповідних змін у законодавство в цій сфері, зокрема, в Господарський кодекс України. Відповідні зауваження були направлені до комітетів ВРУ, а також Президенту України.

У лютому Комітет презентував звіт про результати своєї діяльності у 2022 році. Протягом року члени Комітету активно здійснювали моніторинг законодавства у сфері господарського права. Загалом було проаналізовано 7 важливих законопроектів.

Члени Комітету брали участь у різноманітних заходах, зокрема у круглому столі Асоціації розвитку суддівського самоврядування України на тему «Законопроект 6013: підстави і наслідки скасування Господарського кодексу України в умовах війни».

З повним звітом Комітету з цивільного права та процесу можна ознайомитися на офіційному веб-сайті НААУ.

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

20 грудня відбулося засідання молодіжного комітету за участю Ради, представників у регіонах. На зустрічі обговорювали підсумки діяльності Комітету за 2022 рік та планування роботи на 2023 рік.

Голова Комітету **Сергій Барбашин** подякував представникам NextGen за їхню активну роботу та висвітлив статистичну інформацію щодо діяльності. Зокрема, станом на 2022 рік в UNBA NextGen функціонує 22 регіональні представництва. Кількість членів Комітету — понад 1000 осіб. Комітет провів 52 онлайн- та 7 офлайн-заходів, серед яких: тематичні вебінари на ак-

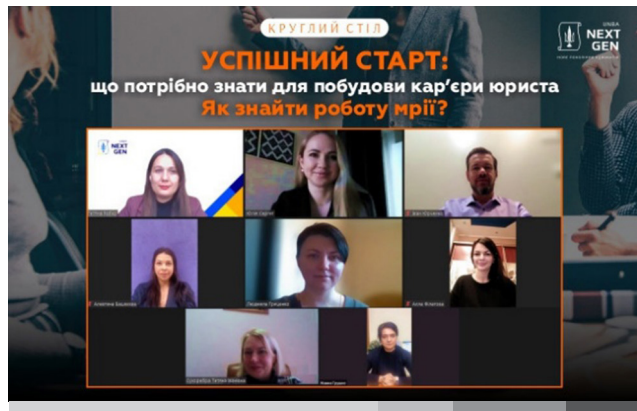

туальні теми у період воєнного стану, акредитовані заходи спільно з радами адвокатів регіонів та майстер-класи з legal writing.

У 2023 році молодіжний комітет планує:

- продовжити відвідування засідань Ради адвокатів України з метою участі та інформування колег про роботу органів адвокатського самоврядування та адвокатури в цілому;
- організацію спільних тематичних вебінарів з комітетами НААУ та радами адвокатів регіонів;
- проведення заходів для студентів і молодих адвокатів;
- розширити міжнародне співробітництво шляхом організації спільних проєктів з іноземними організаціями (EYBA, AIJA тощо) і публікації статей про адвокатуру України у журналі EYBA;
- здійснення інших напрямів діяльності NextGen.

22 грудня НААУ за ініціативою UNBA NextGen провела круглий стіл «**Успішний старт: що потрібно знати для побудови кар'єри юриста. Як знайти роботу мрії?**».

Відкрила захід модератор, регіональний представник NextGen у Донецькій області, член Ради Комітету з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності, що діє в складі НААУ, член Ради Комітету з питань гендерної політики НААУ **Тетяна Рабко**. Адвокат зазначила, що вибір професії юриста повинен бути усвідомлений. Крім того, юрист не повинен орієнтуватися у всіх галузях права, необхідно правильно визначити для себе спеціалізацію. Наразі для молодих юристів існує багато інструментів і можливостей для особистого розвитку. Важливо

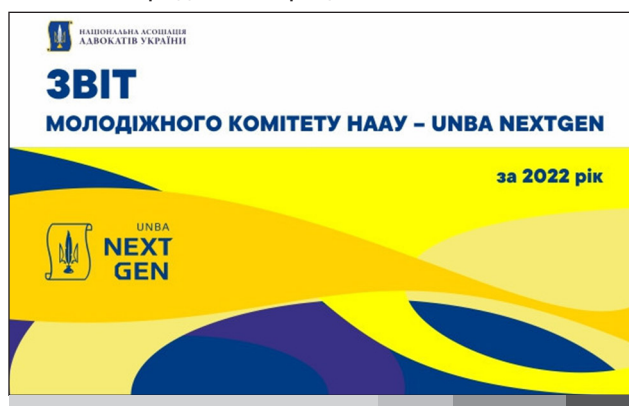
на початку кар'єри знайти свого ментора, який допоможе розкрити талант правника.

Деталі обговорення на сайті НААУ: URL: bit.ly/3Xруi0C.

Молодіжний комітет презентував звіт за 2022 рік.

У минулому році UNBA NextGen працював у таких напрямках:

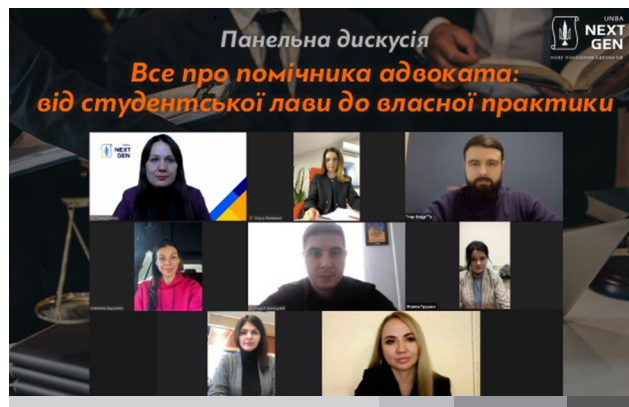
1. «Hello, it's UNBA» (знайомство з НААУ).
2. «In young we trust» (молодь, стажування, робота із ЗВО).
3. Навчальні заходи й розвиток soft skills.
4. Міжнародна співпраця.

Вагомим досягненням NextGen залишається залучення та об'єднання молодих адвокатів з різних регіонів нашої країни. Адже Комітет має всеукраїнське спрямування, і кожен регіон — це частина адвокатської спільноти NextGen.

Ознайомитися детальніше зі звітом Комітету можна за посиланням: URL: bit.ly/3S3YfBC.

8 лютого НААУ за ініціативою молодіжного комітету провела панельну дискусію «**Все про помічника**».

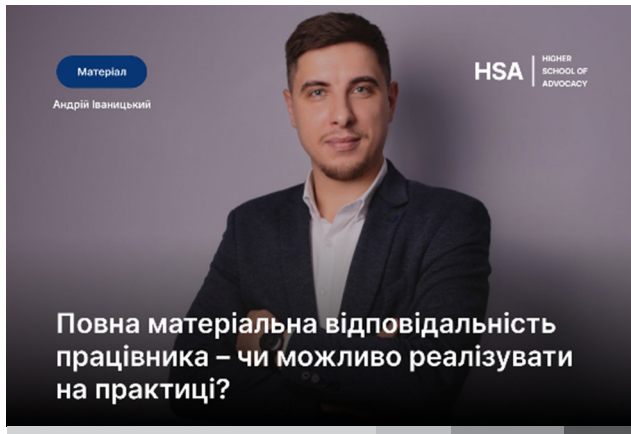

адвоката: від студентської лави до власної практики».

Детальніше про захід за посиланням: URL: bit.ly/410NjbY.

На сайті Вищої школи адвокатури НААУ розміщено стаття регіонального представника UNBA NextGen у Хмельницькій області **Андрія Іваницького** «Повна

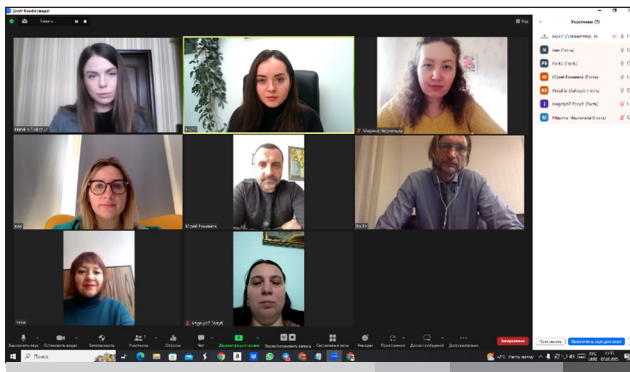

матеріальна відповідальність працівника — чи можливо реалізувати на практиці?».

Перегляд: URL: bit.ly/3ху68Wu.

КОМІТЕТ З ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ І ТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ

7 січня відбулося засідання Комітету. На порядку денному стояли питання щодо: важливості виявлення та залучення до діяльності Комітету творчих адвокатів, проведення нового літературного конкурсу НААУ, а також конкурс художньої творчості серед дітей. За результатами засідання було підготовлено проекти положень для проведення конкурсів.

У лютому Комітет презентував звіт за 2022 рік. У звіті відображено інформацію про активну співпрацю із Центром досліджень адвокатури і права НААУ, зокрема щодо проєкту «Творчість адвокатів у час війни». Проєкт присвячено адвокатам, які у такий важкий час не опустили руки і продовжують творчу діяльність для підтримання колег, рідних і друзів.

Члени Ради Комітету активно брали участь у різноманітних поетичних конкурсах та художніх виставках у тому числі й міжнародних.

У грудні 2022 року у Віснику НААУ за ініціативи членів Ради Комітету було опубліковано статтю «Мистецтво й адвокатура — несумісне в сумісному».

Про всі події детальніше можна дізнатися у Звіті Комітету, з яким можна ознайомитися на офіційному вебсайті НААУ.

КОМІТЕТ ЗІ СПОРТИВНОГО ПРАВА ТА ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

22 грудня відбулося останнє засідання Комітету у 2022 році. Захід пройшов у режимі офлайн без застосування систем відеоконференцз'язку. Представники

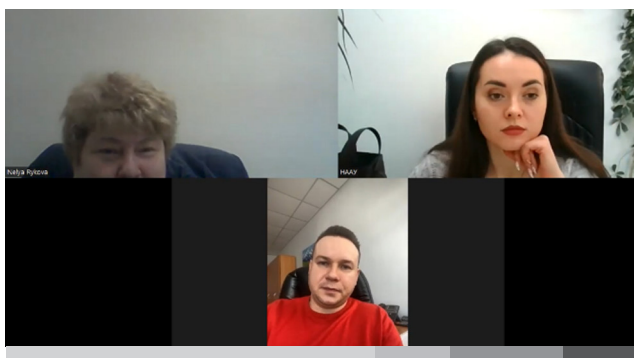

Комітету підсумували результати діяльності протягом року та провели їх аналіз. За результатами було обговорено план дій на першу половину 2023 року. Засідателі висунули ідеї щодо можливих спортивних заходів та призначили відповідальних осіб.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

27 січня відбулося засідання членів Комітету. Під час засідання обговорювалися питання щодо активізації роботи Комітету, шляхом проведення заходів, опрацювання та систематизації судової практики у сфері діяльності Комітету, моніторингу та аналізу законодавства, а також підготовки методичних рекомендацій для адвокатів.

КОМІТЕТ З ВИБОРЧОГО ПРАВА

20 лютого члени Комітету взяли участь у обговоренні питання щодо перспективи вдосконалення виборчого законодавства в частині інформаційного забезпечення та передвиборної агітації: проект Закону про внесення змін до Виборчого кодексу України щодо вдосконалення регулювання інформаційного забезпечення виборів та здійснення передвиборної агітації реєстр. № 8310 або що не увійшло в Закон України «Про медіа»

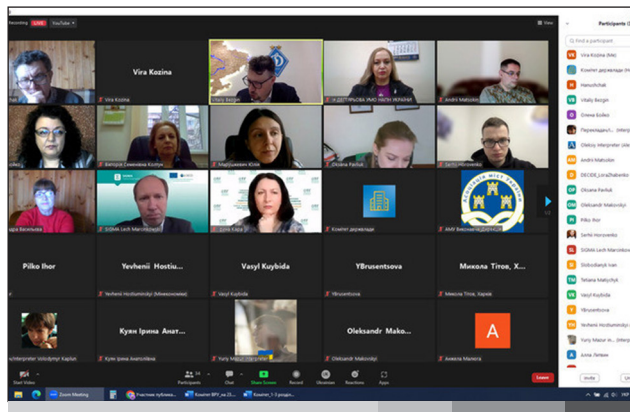

агітації реєстр. № 8310 або що не увійшло в Закон України «Про медіа». Організатор заходу — Комітет ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування.

Під час заходу обговорювався зміст ключових положень та новел, які пропонуються проектом Закону про внесення змін до Виборчого кодексу України щодо вдосконалення регулювання інформаційного забезпечення виборів та здійснення передвиборної агітації з реєстр. №8310, головним з підготовки та попереднього розгляду якого визначено відповідний Комітет ВРУ.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

23 та 30 січня члени Комітету взяли участь у засіданнях робочої групи, утвореної при Комітеті ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування. Ця робоча група була створена у грудні 2022 року з метою узгодження позицій зацікавлених сторін під час доопрацювання проекту Закону про службу в органах місцевого самоврядування (реєстр. № 6504).

Під час обговорення учасники дійшли згоди у більшості питань. Однак позиції розділилися у питаннях обмеження права на зайняття посад в ОМС у зв'язку з накладенням на особу адміністративного стягнення, відеофіксації конкурсного відбору кандидатів на посади в ОМС і повноважень сільського, селищного, міського голови зупиняти розпорядчі акти керівника апарату ради.

У січні зважаючи на важливість забезпечення права жителів територіальних громад до управління державними справами через безпосередню участь у вирішенні питань місцевого значення як однієї з ключових гарантій неухильного дотримання прав та свобод людини та громадянина Комітетом було опрацьовано проєкт Закону України про службу в органах місцевого самоврядування, реєстр. № 7283. Зміни до проєкту Закону України направлені на уніфікацію та спрощення процедур, які регламентують право мешканців (жителів) територіальних громад України брати участь в управлінні державними справами через вирішення питань місцевого значення.

За результатами опрацювання Комітет вважає за доцільне підтримати прийняття відповідного законопроєкту у першому читанні та підтверджує готовність долучитися до його доопрацювання під час підготовки до другого читання.

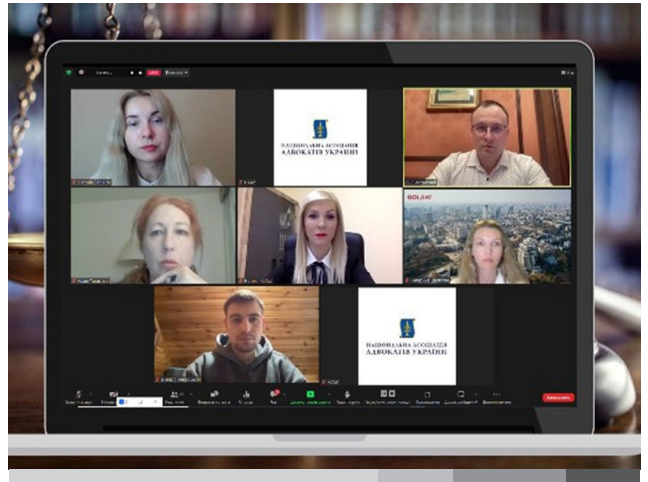
У лютому Комітету презентував звіт своєї діяльності у 2022 році. Діяльність Комітету була зосереджена на участі у круглих столах та засіданнях Комітетів ВРУ. З метою підвищення кваліфікації адвокатів члени Ради Комітету у співпраці з ВША НААУ було проведено 5 вебінарів, присвячених питанням децентралізації, особливостям оренди комунального майна в умовах воєнного стану, змінам у земельному законодавстві та ін. Також члени Ради Комітету активно долучилися до аналізу законопроєктів у сфері муніципального права. Протягом року було опрацьовано та направлено до ВРУ позицію щодо 5 важливих законопроєктів.

З повним звітом Комітету можна ознайомитися на офіційному вебсайті НААУ.

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

31 січня у НААУ за ініціативою Комітету у співпраці з Комітетом з господарського права та процесу і Комітетом з аграрного, земельного та довкілевого права відбувся круглий стіл «Юрисдикційність спорів у судовій практиці».

За результатами обговорення спікери дійшли єдиного висновку, що питання юрисдикції спорів завжди було спірним у судовій системі, особливо у сфері трудового права. Перш за все це пов'язано з тим, що трудове право охоплює у собі відносини, що випливають не лише з трудового договору, а й з імперативних норм, такі як праця державних службовців, прокурорів, суддів, поліцейських, дипломатів тощо. Отже, з метою напрацювання єдиної позиції щодо визначення юрисдикції того чи іншого спору учасники заходу прийняли рішення про необхідність розроблення методичних рекомендацій для адвокатів із цього проблемного питання.

Посилання на відеозапис круглого столу : URL: surl.li/eqgns.

Посилання на презентації спікерів : URL: surl.li/eqgo.

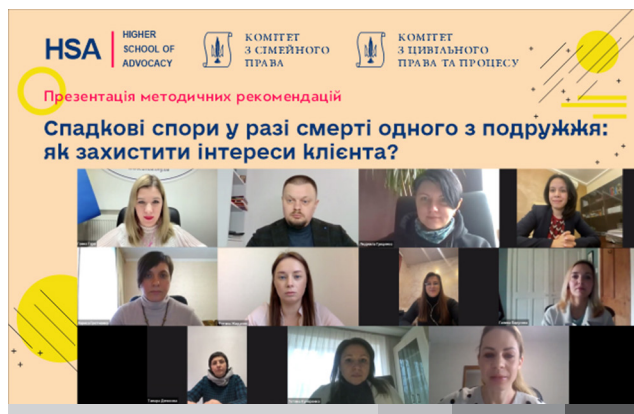
Комітет з сімейного права НААУ та Секція спадкового права Комітету з цивільного права та процесу НААУ підготували **методичні рекомендації для адвокатів «Спадкові спори у разі смерті одного з подружжя: як захистити інтереси клієнта?»**.

Посібник підготовлений колективом авторів, які практикують у справах щодо вирішення спадкових спорів, як-от: з питань укладання договорів, мирного врегулювання, оподаткування тощо.

Переглянути методичні рекомендації можна за посиланням: URL: bit.ly/3GY8uSL.

2 лютого комітетами спільно з Вищою школою адвокатури проведено презентацію методичних рекомендацій. До участі у заході запрошено представників Нотаріальної палати України: **Інну Бернацьку, Тетяну Кучеренко, Галину Парусову**.

Модерувала захід Голова Комітету з сімейного права НААУ **Ганна Гаро**.

Спікерами заходу виступили адвокати, члени комітетів НААУ — **Олексій Мотилук, Тетяна Жидачек, Людмила Гриценко, Тамара Денисова, Вікторія Сандулєєва, Лариса Гретченко**.

Деталі заходу: URL: bit.ly/3IsDOLn.

Молодіжний комітет НААУ — UNBA NextGen та Комітет з питань гендерної політики, що діє у складі НААУ, ініціювали запуск публікацій в рубриці «Власний досвід у професії».

Суть статей полягає у розкритті адвокатами, членами Рад комітетів інформації про мотиви обрання про-

фесії юриста чи розповідь про наставника, що допоміг інтегруватися у професію; опис першого досвіду участі у судовому засіданні; опис справи, що запам'яталися із власної практики, та життєве кредо.

Публікації підготовлені також у межах *Програми з розвитку жіночого лідерства в адвокатурі та сти- мулювання дівчат і жінок до вибору адвокатської про- фесії*, яка запроваджена Комітетом з питань гендерної політики.

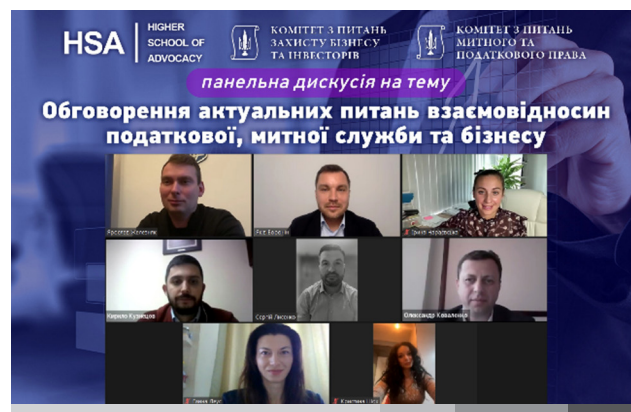
До вашої уваги, опубліковані статті від:

Голови Комітету з питань гендерної політики **Тетяни Андріанової**: URL: bit.ly/3k2HSZn.

Заступниці голови молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen **Юлії Сергет**: URL: bit.ly/3lt8xYB.

Регіонального представника молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen у Донецькій області **Тетяни Рабко**: URL: bit.ly/3IGkpxC.

10 лютого за ініціативою Комітету з питань захисту бізнесу та інвесторів і Комітету з питань митного та податкового права, спільно з Вищою школою адвокатури проведено панельну дискусію на тему «**Обговорення актуальних питань взаємовідносин податкової, митної служби та бізнесу**».

Учасники дискусії обговорили питання:

1. Плани Верховної Ради щодо продовження реформи митної служби.
2. Проблеми системи адміністрування податку на додану вартість.
3. Проблеми з реєстрацією податкових накладних.
4. Проблеми з інформаційними системами податкової та митної служб.
5. Проблеми функціонування фінансового моніторингу.

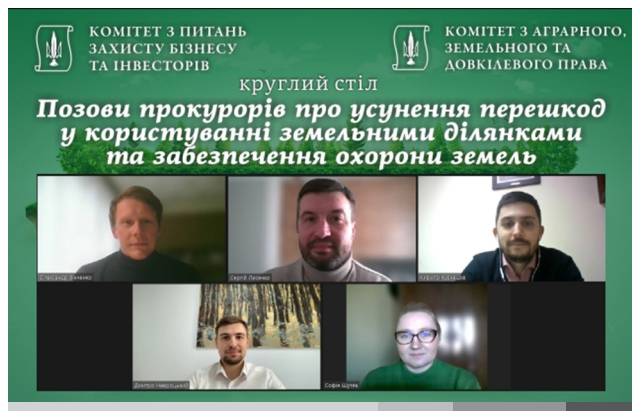

6. Плани щодо перевірки ефективності діяльності Бюро економічної безпеки та Державної податкової служби.

7. Пошук правових механізмів вирішення гострих питань, які склалися у взаємовідносинах між податковою, митною службами та бізнесом у досудовому порядку.

Перегляд трансляції заходу за посиланням: URL: bit.ly/3k3GlwR.

16 лютого за ініціативою Комітету з питань захисту бізнесу та інвесторів і Комітету з аграрного, земельного та довкілевого права проведено круглий стіл на тему «**Позови прокурорів про усунення перешкод у користуванні земельними ділянками та забезпечення охорони земель**».

Спікери обговорювали питання:

1. Доказування безпідставності позовів прокурорів щодо виділення земельних ділянок, судова практика.
2. Повноваження прокуратури на звернення до суду щодо захисту інтересів держави та строки звернення до суду.
3. Який належний спосіб захисту прав: негативний чи виникаючий позови?
4. Інститут відшкодування збитків добросовісному набувачу внаслідок витребування земельної ділянки: фікція чи реальність?
5. Особливості володіння, користування та розпорядження земельними ділянками в межах природно-заповідного фонду. Як не стати відповідачем у позовах прокурорів?

Перегляд трансляції заходу за посиланням: URL: bit.ly/3S7hR7M.

НААУ направила до Верховної Ради України зауваження та пропозиції до проєкту Закону України «**Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція)**» (реєстр. № 8329 від 02.01.2023).

Відповідний правовий аналіз здійснено **комітетами з питань гендерної політики та з сімейного права НААУ** у відповідь на запит Комітету ВРУ з питань гуманітарної та інформаційної політики.

Доцільність ухвалення цього законопроекту прокоментувала Голова Комітету з питань гендерної політики **Тетяна Андріанова**: «Ратифікація Україною Стамбульської конвенції є важливим кроком на шляху боротьби з насильством жінок, насильством у сім'ї. Але важливо не лише боротися з наслідками цих українських негативних явищ, а й запобігати їм. Для цього слід оновити національне правове законодавство та увідповіднити його до Стамбульської конвенції. Конвенція стимулює заохочувати повідомляти компетентні органи про акти насильства не лише безпосередніх свідків, а й тих, хто має обґрунтовані підстави вважати, що такий акт насильства може бути вчинено. Саме тому нам слід змінити відповідні статті Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків».

Також слід конкретизувати коло осіб домашнього насильства, що стане запорукою кращого розуміння суб'єктного складу правопорушення. Наприклад, колишні партнери не можуть вважатися членами сім'ї, але можуть бути суб'єктами/об'єктами домашнього насильства і, як наслідок, мають бути притягнуті до відповідальності. За чинним законодавством доведення домашнього насильства у такому випадку потребує справжньої доказової майстерності та неабиякої емоційної витривалості жертв насильства. А після внесення цих змін — процес доведення стане простішим, відтак — менш травматичним для жертв і більш результативним у контексті відповідальності для кривдників. Зло має бути покаране. Навіть якщо це зло з обличчям близької людини.»

З детальними **зауваженнями та пропозиціями** можна ознайомитися за посиланням: URL: bit.ly/3XJmk1l.

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКИ

Ольга Соловійова, адвокат, доцент кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцент, к. ю. н.

Потреба вдосконалення, а в окремих випадках і посилення адміністративної відповідальності у різних сферах, пов'язується зі зростанням кількості як проявів протиправної поведінки, так і випадків ухилення від адміністративної відповідальності. Причини такого можуть бути найрізноманітніші. І прогалини чинного законодавства у сфері адміністративної відповідальності, і недоліки практичної діяльності органів, що фіксують факти вчинення адміністративного правопорушення, розглядають відповідні матеріали та виконують остаточні рішення. Чинне законодавство України передбачає застосування численних заходів адміністративної відповідальності, що спрямовані на охорону прав і свобод громадян, власності, конституційного ладу України, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій, встановленого правопорядку, зміцнення

законності, запобігання правопорушенням, виховання громадян у дусі точного і неухильного дотримання Конституції і законів України, поваги до прав, честі і гідності інших громадян, до правил співжиття, сумлінного виконання своїх обов'язків, відповідальності перед суспільством. З точки зору досягнення заходами адміністративної відповідальності своєї мети, питання виникають лише з їх дієвістю та відповідністю ступеню суспільної шкідливості протиправного діяння. Будучи важливим правовим засобом забезпечення правопорядку, адміністративна відповідальність повинна виконувати не лише каральну функцію, але й превентивну і виховну, тобто запобігати вчиненню правопорушень у майбутньому, не допускаючи повернення особи до протиправної поведінки. Це завдання в першу чергу має реалізовуватися у випадках, коли адміністративне правопорушення вчиняється неповнолітньою особою, де шанс виправлення антисоціальної поведінки набагато більший, ніж у дорослого. Це буде запорукою зменшення в майбутньому навантаження на систему адміністративної відповідальності.

Притягнення неповнолітньої особи до адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного проступку має свої особливості, які полягають не тільки в наявності спеціальних правил, але й заходів впливу, що здатні замінити каральну спрямованість адміністративних стягнень на виховний вплив. Необхідність особливого порядку притягнення таких осіб до адміністративної відповідальності пояснюється певними чинниками. Так, неповнолітня особа загалом не має стійкої психіки, достатнього життєвого досвіду, навичок правочинної поведінки, не завжди усвідом-

лює шкоду від заподіяного, легко піддається впливу інших осіб, особливо старших за віком, що часто стають підбурювачами правопорушень. З іншого боку, особи віком до 18 років більш сприйнятливі до виховного впливу і можуть виправитись без застосування до них жорстких заходів адміністративного стягнення. Тим не менш міра відповідальності повинна бути співмірною адміністративному проступку, ступеню суспільної шкідливості та обставинам справи, з тим, щоб не привести до травм особистості, яка не досягла повноліття, що можуть мати непоправні наслідки. Дитина має

бути повернута на шлях правомірної поведінки, яка б задовольняла потреби суспільства чи відповідала їм.

ВІК, ЯК КРИТЕРІЙ ВИОКРЕМЛЕННЯ СУБ'ЄКТА ПРАВОВІДНОСИН

У законодавстві для позначення суб'єктного складу правовідносин залежно від віку використовуються різні терміни. Так, відповідно до ст. 1 Конвенції Організації Об'єднаних Націй «Про права дитини» 1989 року дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до такої особи, вона не досягає повноліття раніше. Так само і в національному законодавстві дитиною визначається особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше (п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402). При цьому особа віком від 14 до 18 років вважається неповнолітньою (ст. 32 Цивільного кодексу України). Тобто особа віком до 18 років визнається неповнолітньою особою, але з певним набором прав та обов'язків.

На сьогодні слід відмітити тенденцію законодавця до зменшення віку, з настанням якого особа має можливість реалізовувати окремі права та виконувати обов'язки у сфері публічно-правових відносин. Приміром, відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про основні засади молодіжної політики» від 27.04.2021 № 1414 засновниками молодіжних та дитячих громадських організацій можуть бути громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які досягли 14-річного віку і перебувають в Україні на законних підставах, а членами фізичні особи віком від 6 до 18 років. Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» від 20.11.2012 № 5492 знизив вік для отримання паспорта громадянина України з 16 до 14 років. Таку тенденцію в бік зниження віку можна прослідкувати останні 10 років. Законодавець знижує віковий ценз для прийняття особи самостійним суб'єктом правовідносин, що знаходить відображення в нормативно-правових актах, але поки що не чіпаючи адміністративно-деліктне законодавство. У цій сфері до такої особи збережений доволі м'який підхід.

Загальний вік адміністративної відповідальності передбачений ст. 12 Кодексу України про адміністра-

тивні правопорушення¹ і складає 16 років на момент вчинення адміністративного правопорушення. Недосягнення особою на момент вчинення адміністративного правопорушення шістнадцятирічного віку є обставиною, що виключає провадження в справі про адміністративне правопорушення (п. 2 ч. 1 ст. 247 КУпАП). За наявності такої обставини виноситься постановою про закриття провадження у справі. Для цілей провадження у справах про адміністративні правопорушення особи віком від 16 до 18 років вважаються неповнолітніми та притягуються до адміністративної відповідальності у відповідності із закріпленими особливими правилами.

ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Аналіз положень КУпАП свідчить, що неповнолітня особа визнається особливим суб'єктом адміністративного правопорушення, адміністративну відповідальність якої можна розглядати як окремий різновид з притаманними їй характерними рисами та особливостями.

Серед особливостей адміністративної відповідальності неповнолітніх можна виділити такі.

ЗАСТОСУВАННЯ ДО ОСОБИ ВІКОМ ВІД 16 ДО 18 РОКІВ ЗАХОДІВ ВПЛИВУ ЗА ЗАГАЛЬНИМ ПРАВИЛОМ

За загальним правилом, відповідно до ч. 1 ст. 13 КУпАП до осіб віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, застосовуються заходи впливу, передбачені ст. 24-1 КУпАП.

Такими заходами визнаються:

- зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого;
- попередження;
- догана або сувора догана;
- передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання.

Природа таких заходів адміністративним деліктним законодавством не розкривається. Але оскільки перелік заходів впливу розміщується в розділі КУпАП «Адміністративні стягнення», то, однозначно, законодавець

¹ Далі за текстом — КУпАП.

їх сприймає як різновид заходів адміністративної відповідальності, але при цьому не ототожнює з адміністративними стягненнями та не відносить до окремого їх різновиду. На відміну від адміністративних стягнень, заходи впливу до неповнолітніх мають тільки виховний характер та виступають специфічною реакцією держави на протиправну поведінку осіб, які не досягли повноліття. Тим не менш, заходи впливу до неповнолітніх, як і адміністративні стягнення, є самостійними різновидами заходів адміністративної відповідальності. Таким чином, застосування до особи заходів впливу свідчить, відповідно до положень КУпАП, про притягнення її до адміністративної відповідальності.

Проте навряд чи в сучасних умовах можна стверджувати, що застосування заходів впливу є досконалими та ефективними на практиці. Як уже було зазначено вище, КУпАП закріплює перелік таких заходів, не визначаючи поняття та мету застосування. Обрання того чи іншого заходу впливу повністю охоплюється розсудом судді, який розглядає справу про адміністративне правопорушення. Крім того, застосування того чи іншого заходу впливу повинно обумовлюватися конкретними обставинами справи та особою, яка вчинила адміністративний проступок. Тільки з урахуванням зазначеного можна обґрунтувати застосування одного з п'яти заходів впливу в конкретній ситуації.

Насправді ж, на практиці питання обрання того чи іншого заходу впливу взагалі не підіймається. Частіше за все до неповнолітніх осіб за вчинення адміністративного проступку, як захід впливу, застосовується попередження. У більшості випадків обрання такого заходу взагалі не пов'язується з конкретними обставинами справи.

Для прикладу розглянемо випадок з практики.

Розглядається судом справа про вчинення неповнолітнім правопорушення у вигляді розпивання спиртних напоїв у громадському місці. Неповнолітній не з'являється на розгляд справи, хоча був завчасно повідомлений про час і місце розгляду. Необхідність застосування такого заходу впливу, як попередження, обґрунтовується тим, що «враховуючи характер та ступінь суспільної небезпеки вчиненого правопорушення, особу ОСОБА_1, ступінь його вини, та вра-

ховуючи те, що на момент вчинення правопорушення останній не досяг повноліття, суд вважає необхідним притягнути його до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 178 КУпАП і застосувати до нього заходи впливу у вигляді попередження, що буде необхідним та достатнім для його виправлення та запобігання вчиненню порушень у майбутньому»². Виникає запитання, як попередження, яке спрямовує свій вплив виключно на свідомість особи, може виправити її антигромадську поведінку, коли оголошення постанови про застосування до неї заходів впливу відбулося за її відсутності.

Інша ситуація, *особа присутня на судовому засіданні, визнала свою вину у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 175-1 КУпАП, і «...при визначенні виду стягнення суд враховує характер вчиненого правопорушення, особу правопорушника, ступінь його вини, у зв'язку з чим до ОСОБА_1 доцільно застосувати захід впливу у вигляді попередження...»³. Такий підхід на практиці, коли про врахування конкретних обставин лише зазначається у постанові, без установлення їх реального значення, зводить нанівець виконання завдань адміністративної відповідальності. У випадках застосування заходів адміністративної відповідальності до особи віком від 16 до 18 років, на нашу думку, запобіжна функція відіграє важливішу роль, ніж каральна. Доцільно передбачити порядок виконання і оголошення цього рішення, наприклад, у відповідній раді за участю представника територіальної громади, батьків потерпілого (у разі наявності) або його представника, представника поліції чи прокуратури. І якщо питання виконання постанов про накладення стягнень знайшли відображення в положеннях КУпАП, то виконання постанов про застосування заходів впливу не знайшли свого втілення взагалі.*

Крім того, попередження, у свою чергу, може бути як заходом впливу, що застосовується до неповнолітнього, так й адміністративним стягненням. Це певною мірою створює плутанину. У будь-якому разі попередження являє собою осуд з боку держави протиправної поведінки особи, який спрямовує свою дію виключно на свідомість особи, причому

² Постанова судді Амур-Нижньодніпровського районного суду міста Дніпропетровська від 14.02.2023 у справі № 199/1383/23. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108949450.

³ Постанова судді Славутського міськрайонного суду Хмельницької області від 13.02.2023 у справі 682/305/23. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108923302

незалежно від того, чи це захід впливу, чи стягнення. Різниця між заходом впливу і стягненням у вигляді попередження зводиться до того, що КУпАП вимагає винесення стягнення у вигляді попередження обов'язково в письмовій або зафіксованій в інший спосіб формі, встановленій законом; накладення стягнення у вигляді попередження характеризує особу протягом року, як таку, що притягалася до адміністративної відповідальності. Попередження як захід впливу не тягне за собою настання таких наслідків.

Застосування інших заходів впливу не часто зустрічаються на практиці. Щодо їх сутності та призначення виникають лише запитання. Так, захід впливу як публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого, то не зрозуміло, чи вимога публічності є обов'язковою, що взагалі розуміється під публічним вибаченням, що собою являє інша форма вибачення, чи можуть під час вибачення бути присутні свідки, чи має принесення вибачення відбуватися в залі судового засідання під час оголошення постанови по справі? *Приміром, суддя розглянув протокол про адміністративне правопорушення, відповідно до якого неповнолітня ОСОБА_1 із застосуванням засобів електронних комунікацій, а саме: в мережі «Інстаграм» та «Телеграм», висвітлював неправдиву інформацію, що псує честь та гідність малолітньої особи. Враховуючи характер вчиненого правопорушення та особу порушника, який вперше притягується до адміністративної відповідальності, вину визнав, на момент вчинення правопорушення не досяг вісімнадцятирічного віку, є учнем загальноосвітньої школи, суд вважає за можливе застосувати захід впливу у вигляді зобов'язання публічно принести вибачення потерпілій у присутності також її батьків та соціального педагога школи, де навчається потерпіла⁴.*

Щодо таких заходів, як догана та сувора догана, то вони є притаманними для службових та трудових відносин. І логічно було б припустити, що їх застосування до неповнолітнього мало б сенс, якби накладалося адміністрацією відповідного навчального закладу, але за порушення навчальної дисципліни. Наведемо випадок з практики про застосування такого заходу впливу, що так само не дуже часто застосовується. Так, *судом під час розгляду протоколу про адміністративне правопорушення було встановлено,*

що ОСОБА_1 вчинив домашнє насильство психологічного та фізичного характеру відносно своєї матері, що виражається в образах, які принижують гідність людини, та нанесенні ударів сторонніми предметами або кулаками в різні ділянки тулуба матері⁵. У судовому засіданні в присутності законного представника матері провину не визнав, вважає, що його матір заслугує на таке ставлення до неї. Сама ж потерпіла пояснила, що син неодноразово проявляє до неї агресію, наносить їй тілесні ушкодження, через що вона зверталась про допомогу до психолога. Просила суд не накладати стягнення у вигляді штрафу, адже наразі її син через незадовільне навчання стипендію не отримує, в сім'ї брак коштів, і вона буде змушена сплатити штраф самостійно. Визначаючи міру відповідальності за скоєне правопорушення, беручи до уваги особу правопорушника, який є неповнолітнім, навчається на 1 курсі ДНЗЗВПУ, стипендію не отримує, провину не визнає, з урахуванням думки матері суд вважає необхідним та достатнім для виховання особи, а також запобігання вчинення нових правопорушень застосування такого заходу впливу, як сувора догана. Маємо лише надію та сподівання, що застосування такого заходу дійсно виправить ситуацію. Хоча, напевно чи неповнолітня особа розуміє різницю між доганою та суворою доганою або іншими заходами впливу. Але саме на неповнолітню особу має здійснюватися вплив, і саме вона повинна розуміти сутність кожного із заходів впливу.

Так само сумнівна дієвість такого заходу, як передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання. Взяти хоча б попередній випадок із практики. Щодо передачі неповнолітнього під нагляд батькам, то відповідно до ч. 6 ст. 12 Закону України «Про охорону дитинства» батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за порушення прав і обмеження законних інтересів дитини на охорону здоров'я, фізичний і духовний розвиток, навчання, невиконання та ухилення від виконання батьківських обов'язків відповідно до закону. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання,

⁴ Постанова Новокаховського міського суду Херсонської області від 15.03.2019 у справі № 661/730/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/80494200.

⁵ Постанова Заводського районного суду м. Запоріжжя від 14.02.2023 у справі № 332/749/23. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108988748.

створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці (ч. 1 ст. 12). Тобто батьки і так зобов'язані опікуватися поведінкою своїх неповнолітніх дітей, тому не зрозуміло, як змінить ситуацію застосування такого заходу впливу, як передача неповнолітнього на поруки батькам. Який вплив на неповнолітнього може здійснити педагогічний колектив чи інші особи, при передачі їм на поруки особи, так само не зрозуміло.

У цьому випадку це не стільки питання практики розгляду справ про адміністративні правопорушення, що вчинені неповнолітньою особою, як питання залишення в діючому адміністративному деліктному законодавстві положень, які не відповідають стану сучасного розвитку суспільства. Це, у свою чергу, тягне за собою зниження ефективності взагалі застосування заходів адміністративної відповідальності як такої.

Безперечно, система заходів впливу потребує перегляду з огляду на забезпечення її дієвості та ефективності. Якщо захід забезпечення провадження не виконує свою виховну роль, і неповнолітня особа знову повертається до протиправної поведінки, то який сенс в їх застосуванні? Система заходів впливу повинна бути спрямована саме на неповнолітню особу, мати здатність впливати на її поведінку, виховувати нульову толерантність до порушення закону, примушувати до зміни антисоціальної позиції.

Але якщо виходити з діючих положень КУпАП, з точки зору захисту прав неповнолітньої особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, то заходи впливу за вчинення такими особами адміністративного проступку застосовується за замовчуванням.

Аналізуючи судову практику розгляду справ про адміністративні правопорушення, що вчинені неповнолітніми, зазначимо, що майже в кожній такій справі до неповнолітніх застосовуються заходи впливу, а не стягнення. Суди обґрунтовують свою позицію наступними формулюваннями: *«враховуючи характер вчиненого правопорушення, дані про особу винного, ступінь суспільної небезпечності вчиненого адміністративного правопорушення, місце та час*

вчинення правопорушення, обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність, суд вважає, що до нього слід застосувати захід впливу — попередження»⁶ або «враховуючи всі обставини справи, оскільки на момент вчинення правопорушення був неповнолітнім, до нього слід застосувати заходи впливу у вигляді попередження»⁷.

У тих випадках, коли суди застосовують до особи віком від 16 до 18 років за вчинення проступку адміністративні стягнення, в кожному окремому випадку повинні досліджувати всі обставини справи на предмет можливості застосування для виправлення і виховання саме стягнення, а не заходів впливу.

ПРИТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ЗАГАЛЬНИХ ЗАСАДАХ

В інших випадках при вчиненні неповнолітньою особою правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 13 КУпАП, такі особи підлягають адміністративній відповідальності на загальних засадах. Мова йде про адміністративні правопорушення, які мають високий ступінь суспільної шкідливості, наближеної до суспільної небезпечності кримінальних правопорушень, таких як: дрібне хуліганство, незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах, жорстоке поводження з тваринами, дрібне викрадення чужого майна та інші. У цьому випадку до неповнолітньої особи мають бути застосовані стягнення, що передбачені ст. 24 КУпАП, за умови дотримання особливих правил їх накладення, а в окремих випадках і виконання.

Можна сформулювати п'ять основних правил накладення адміністративних стягнень на неповнолітню особу:

По-перше, законодавець визначає адміністративне стягнення, яке в жодному разі не може бути застосовано до особи, яка не досягла 18 років. Це адміністративний арешт (ч. 2 ст. 32 КУпАП).

⁶ Постанова Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 10.11.2022 у справі № 344/13316/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107233128.

⁷ Постанова Першотравневого районного суду м. Чернівці від 10.11.2022 у справі № 725/6290/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107231081.

По-друге, є види стягнень, які за своєю природою не можуть бути застосовані до неповнолітніх, оскільки здатність реалізації певного права пов'язується з досягненням 18 років. При цьому пряма вказівка в законі про неможливість їх накладення на неповнолітню особу відсутня.

Приміром, арешт з утриманням на гауптвахті застосовується до військовослужбовців лише у виключних випадках за окремі види військових адміністративних правопорушень. Відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» від 25.03.1992 № 2232 військовослужбовець — це особа, яка проходить військову службу (ч. 9 ст. 1), а вік прийняття на строкову чи військову службу за контрактом становить 18 років (ст. 15, ст. 20). Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю застосовується за вчинення особою правопорушень, пов'язаних з корупцією. Беручи до уваги сутність службових відносин, можливість зайняти певні посади, робота на яких буде підпадати під антикорупційне законодавство, пов'язується з досягненням 18-річного віку. Позбавлення права полювання застосовується, зокрема, за порушення правил полювання або правил дозвільної системи. Відповідно до ст. 12 Закону України «Про мисливське господарство та полювання» від 22.02.2000 № 1478 право на полювання в межах визначених для цього мисливських угідь мають громадяни України, які досягли 18-річного віку, а правом придбання мисливської гладкоствольної зброї та основних частин до неї користуються громадяни України, які досягли 21-річного віку, мисливської нарізної зброї та основних частин до неї — 25-річного віку, холодної, охолощеної та пневматичної зброї та основних частин до неї — 18-річного віку (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 21.08.98 № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів»). Таким чином, застосування стягнень у вигляді арешту з утриманням на гауптвахті, позбавлення права обіймати певні посади або займатися

певною діяльністю, позбавлення права полювання не можливе до осіб, які не досягли 18 річного віку, у зв'язку з законодавчо встановленими вимогами щодо користування певним правом або здатності бути учасником конкретних правовідносин.

По-третє, КУпАП установлює особливі правила щодо виконання окремих стягнень, таких як громадські роботи та суспільно-корисні роботи. Так, суспільно-корисні роботи призначаються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) на строк від ста двадцяти до трьохсот шістдесяти годин і виконуються неповнолітніми — не більше двох годин на день (ч. 2 ст. 31-1 КУпАП), а громадські роботи призначаються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судом (суддею) на строк від двадцяти до шістдесяти годин і відбуваються неповнолітніми — дві години на день (ч. 2 ст. 30-1, ч. 2 ст. 321-2 КУпАП).

По-четверте, існують види стягнень, які за певних умов можуть бути застосовані до особи, яка не досягла 18 років. Це пов'язано з виникненням деліктоздатності за порушення правил дорожнього руху і можливістю накладення такого стягнення, як позбавлення права керування транспортними засобами.

Відповідно до Правил дорожнього руху право на керування транспортними засобами особам може бути надано: мототранспортними засобами і мотоциклами (категорії A1, A) — з 16-річного віку; автомобілями, колісними тракторами, самохідними машинами, сільськогосподарською технікою, іншими механізмами, які експлуатуються на вулично-дорожній мережі, всіх типів (категорії B1, B, C1, C), за винятком автобусів, трамваїв і тролейбусів, — з 18-річного віку; автомобілями з причепами або напівпричепами (категорії BE, C1E, CE), а також тими, що призначені для перевезення великогабаритних, великогазових і небезпечних вантажів, — з 19-річного віку; автобусами, трамваями і тролейбусами (категорії D1, D, D1E, DE, T) — з 21-річного віку (постанова Кабінету Міністрів України від 10.10.2001 № 1306 «Про Правила дорожнього руху»). Тому цілком можливо застосування до особи віком від 16 до 18 років позбавлення права керування транспортними засобами категорії A1, A.

Крім того, законодавець не висуває спеціальних вимог щодо накладення стягнення у вигляді виправних робіт, що, ймовірно, може бути застосоване у випадку, якщо особа має постійне місце роботи. Відповідно до ст. 187 Кодексу законів про працю⁸ неповнолітні, тобто особи, що не досягли вісімнадцяти років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України. Жодної вказівки про те, що виправні роботи не можуть застосовуватись до особи віком від 16 до 18 років, КУпАП не містить.

Так само винятків для накладення таких стягнень, як конфіскація або оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, КУпАП не містить. Тому можемо припустити, що потенційно особа віком від 16 до 18 років може бути учасником відносин, що пов'язується з правом власності, володінням чи обігом певних предметів (речовин), які можуть бути конфісковані чи оплатно вилучені. Так, транспортні засоби, які належать неповнолітнім, реєструються за ними за умови досягнення неповнолітніми 14-річного віку (крім випадків успадкування за законом) за нотаріально засвідченою згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника (п. 23 постанови Кабінету Міністрів України від 07.09.1998 № 1388 «Про затвердження Порядку державної реєстрації (перереєстрації), зняття з обліку автомобілів, автобусів, а також самохідних машин, сконструйованих на шасі автомобілів, мотоциклів усіх типів, марок і моделей, причепів, напівпричепів, мотоциколясок, інших прирівняних до них транспортних засобів та мопедів»). *Приміром, на неповнолітню особу за вчинення правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 156 КУпАП, а саме: продаж електронних цигарок без марок акцизного збору, було накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу у розмірі двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в сумі 3 400,00 гривень та конфіскація предметів торгівлі*⁹.

У більшості випадків серед стягнень, що можуть бути застосовані до неповнолітньої особи, яка при-

тягається до адміністративної відповідальності, це штраф та попередження. Установлено лише одну умову для виконання стягнення у вигляді штрафу — у разі відсутності самостійного заробітку в осіб віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років, які вчинили адміністративне правопорушення, штраф стягується з батьків або осіб, які їх замінюють (ч. 2 ст. 307 КУпАП). У такому випадку, на нашу думку, так само знижується ефективність такого засобу адміністративної відповідальності, коли неповнолітня особа на собі особисто не відчуває дію такого стягнення.

На практиці суди притягують неповнолітніх до відповідальності на загальних засадах у випадках вчинення ними декількох адміністративних правопорушень. *Приміром, неповнолітній був визнаний винним у скоєнні адміністративних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 126, ч. 2 ст. 130 КУпАП та на нього накладено адміністративне стягнення у вигляді штрафу в розмірі двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян в сумі 34000,00 гривень у дохід держави з позбавленням права керування транспортними засобами строком на 3 роки, без оплатного вилучення транспортного засобу*¹⁰. Дійсно, в таких випадках важко не врахувати конкретні обставини справи, коли неповнолітня особа вдається до вчинення двох і більше адміністративних правопорушень.

По-н'яме, притягнення неповнолітнього до адміністративної відповідальності шляхом накладення адміністративних стягнень, крім іншого, тягне за собою виконання обов'язку сплатити судовий збір. Відповідно до ст. 40-1 КУпАП у разі винесення судом (суддею) постанови про накладення адміністративного стягнення судовий збір сплачується особою, на яку накладено таке стягнення. Тобто можна зробити висновок, що адміністративний збір сплачується тільки у випадку винесення судом постанови про накладення адміністративного стягнення. Попри те, що заходи впливу є мірою адміністративної відповідальності, їх застосування не пов'язується з необхідністю сплати судового збору. КУпАП чітко розмежовує міру адміністративної відповідальності у вигляді адміністративних стягнень та заходів впливу до неповнолітніх. Тому вбачаємо неправильною судову практику під час

⁸ Далі за текстом — КЗпП.

⁹ Постанова Шевченківського районного суду м. Києва від 02.12.2022 у справі № 761/22674/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107988260.

¹⁰ Постанова Вижицького районного суду Чернівецької області від 09.11.2022 у справі 713/2081/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107224265.

застосування до неповнолітньої особи заходів впливу покласти обов'язок сплатити судовий збір¹¹, що явно йде у розріз зі ст. 40-1 КУпАП, адже у цій статті однозначно зафіксовано, що адміністративний збір сплачується лише у випадку накладання адміністративного стягнення. Навіть види постанов, які виносяться за результатами розгляду справи про адміністративне правопорушення, поділяються так: про накладення стягнення та про застосування заходів впливу, передбачених ст. 24-2 КУпАП.

УМОВИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ОБРАННЯ МІРИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДО НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ — АДМІНІСТРАТИВНІ СТЯГНЕННЯ ЧИ ЗАХОДИ ВПЛИВУ

КУпАП передбачає випадки, коли орган, що розглядає справу про адміністративне правопорушення, на власний розсуд приймає рішення про притягнення неповнолітнього до відповідальності на загальних засадах або про застосування заходів впливу, передбачених ст. 24-1 КУпАП. У зазначеному випадку орган бере до уваги характер вчиненого правопорушення та особу правопорушника і може дійти висновку про доречність застосування саме заходів впливу до неповнолітніх. У цьому випадку яскраво проявляється гуманістичний підхід, закладений законодавцем, адже за певних умов майже за будь-яке адміністративне правопорушення до неповнолітнього можуть бути застосовані заходи впливу. У такій ситуації орган, що розглядає справу, повинен пересвідчитися, що навіть завдяки застосуванню заходів впливу вдасться виправити протиправну поведінку неповнолітньої особи. Але зрозуміло, що суд обмежений застосуванням лише тих заходів впливу та стягнень, що передбачені законом. Тому для підвищення дієвості адміністративної відповідальності неповнолітніх потрібно вести мову взагалі про створення принципово нової парадигми заходів впливу, яка б відповідала сучасним тенденціям розвитку суспільства та могла б забезпечувати реальний вплив на особу віком від 16 до 18 років з метою її виправлення та виховання.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕННЯ ЯКОГО ТЯГНЕ ЗА СОБОЮ ПРИТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ЗАГАЛЬНИХ ЗАСАДАХ ЗА БУДЬ-ЯКИХ УМОВ

КУпАП передбачає лише один випадок притягнення неповнолітнього до адміністративної відповідальності на загальних засадах без жодних умов, тобто лише із застосуванням адміністративних стягнень. Мова йде про вчинення особою віком від 16 до 18 років правопорушення, передбаченого ст. 185 КУпАП, а саме: злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського при виконанні ним службових обов'язків, а також вчинення таких же дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку. Серед стягнень, які містить санкція вказаної статті та які можуть бути застосовані до неповнолітнього, штраф від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку. Таким чином, найбільш серйозним адміністративним правопорушенням, яке може бути вчинено неповнолітньою особою, що має наслідком притягнення до адміністративної відповідальності на загальних засадах, є злісна непокоря законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, військовослужбовця.

ВЧИНЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОСТУПКУ НЕПОВНОЛІТНЬОЮ ОСОБОЮ ЯК ОБСТАВИНА, ЩО ПОМ'ЯКШУЄ АДМІНІСТРАТИВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Вчинення будь-якого адміністративного правопорушення неповнолітнім визнається обставиною, що пом'якшує адміністративну відповідальність, відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 34 КУпАП. Закріплення такої обставини законодавчо в будь-якому разі може

¹¹ Постанова Жовтводського міського суду Дніпропетровської області від 10.11.2022 у справі №176/2221/22. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107227057.

виключати можливості притягнення неповнолітньої до відповідальності на загальних засадах. Перелік обставин, що пом'якшують адміністративну відповідальність, не є вичерпним згідно з ч. 2 ст. 34 КУпАП. Врахування таких обставин є одним із засобів індивідуалізації відповідальності, яка визнається одним з конституційних принципів юридичної відповідальності (ст. 61 Конституції України).

ОРГАН, ЩО РОЗГЛЯДАЄ СПРАВИ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ВЧИНЕНІ НЕПОВНОЛІТНІМИ ОСОБАМИ

Єдиним органом, який уповноважений розглядати справи про правопорушення, що вчиняються особою віком від 16 до 18 років, є суд (ст. 221 КУпАП). Виходячи з положень ст. 284, саме суд компетентний винести всі три види постанов у справі про адміністративне правопорушення, вчинене неповнолітньою особою: 1) про накладення адміністративного стягнення; 2) про застосування заходів впливу, передбачених статтею 24-1 цього Кодексу; 3) про закриття справи.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

Представляти інтереси неповнолітньої особи під час вирішення питання про притягнення її до відповідальності мають право її законні представники (батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники). На сьогодні чинний КУпАП передбачає лише право на таке представництво. Вважаємо, що для забезпечення дієвості заходів адміністративної відповідальності необхідно передбачити обов'язкове повідомлення таких осіб про час і місце розгляду справи. Їх неприбуття в судові засідання не є перешкодою розгляду справи, але це може свідчити про поведінку самих батьків та осіб, що їх замінюють, та впливати на вирішення питання про притягнення їх до відповідальності за невиконання обов'язків по вихованню дітей. Так само розгляд справи про адміністративне правопорушення, вчинене неповнолітнім, в присутності представника, законного представника у повній мірі дозволить врахувати інтереси неповнолітньої особи, не допустити порушення її прав.

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

Попри те, що законодавець поблагливо ставиться до особи віком від 16 до 18 років, тим не менш КУпАП

допускає за розсудом суду покладення на неповнолітнього обов'язку відшкодувати шкоду або своєю працею усунути її.

Умовами для цього є:

- наявність самостійного заробітку у неповнолітнього;
- сума шкоди не перевищує одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян.

Закріплення такого права суду не скільки спрямовується на дійсне відшкодування шкоди, скільки на свідомість неповнолітньої особи, з метою перегляду своєї поведінки та недопущення її в майбутньому.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ІНШИХ ОСІБ, ЯК НАСЛІДОК ПРОТИПРАВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ

Окремі статті КУпАП допускають відповідальність певних суб'єктів за протиправну поведінку осіб, які не досягли віку адміністративної відповідальності. У таких випадках відповідальність за вчинення протиправних діянь фактично покладається на батьків у зв'язку з невиконанням покладених обов'язків щодо виховання.

Відповідно до ч. 3, 4 ст. 173-4 КУпАП булінг, вчинений малолітніми або неповнолітніми особами віком від 14 до 16 років, а так само булінг, вчинений цими ж особами, але групою або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, тягне за собою накладення на батьків штрафу або громадських робіт. Учинення неповнолітніми віком від 14 до 16 років правопорушення, відповідальність за яке передбачено КУпАП, але крім правопорушень, зазначених вище, тягне накладення на батьків штрафу (ч. 3, 4 ст. 184 КУпАП). Максимальний розмір штрафу у вказаних випадках становить 200 неоподаткованих мінімумів, а строк громадських робіт 60 годин.

СТРОК, ПРОТЯГОМ ЯКОГО ОСОБА ВВАЖАЄТЬСЯ ТАКОЮ, ЩО ПРИТЯГАЛАСЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Відповідно до ст. 39 КУпАП якщо особа, піддана адміністративному стягненню, протягом року з дня закінчення виконання стягнення не вчинила нового адміністративного правопорушення, то ця особа вважається такою, що не була піддана адміністративному

стягненню. З урахуванням зазначеного можна зробити висновок, що у тому випадку, коли до неповнолітньої особи застосовуються заходи впливу, на неї не поширюється дія ст. 39. Тобто відмінність заходів впливу від адміністративних стягнень проявляються і у відсутності наслідків, пов'язаних з притягненням до адміністративної відповідальності. Притягнення особи до адміністративної відповідальності у вигляді застосування заходів впливу в подальшому не свідчитимете про протиправну поведінку такої особи в минулому, а значить, не може негативно характеризувати таку особу.

Усе вищезазначене стосується саме особливостей притягнення неповнолітньої особи до адміністративної відповідальності. При цьому така процедура повинна здійснюватися у відповідності з загальними принципами юрисдикційної діяльності, такими як законність, верховенство права, презумпція невинуватості, індивідуалізації, незалежно від того, які заходи до неї будуть застосовані, — заходи впливу чи адміністративні стягнення.

Таким чином, установлення віку адміністративної відповідальності з 16 років зумовлено психічним та фізичним розвитком неповнолітньої особи, незахищеністю, а також вітчизняним законодавством у сфері захисту прав дитини, яке зобов'язує ставитися до дитини більш помірковано, гуманно та не порушувати її прав. Відповідно до діючого деліктного законодавства особа віком від 16 до 18 років є особливим суб'єктом адміністративного проступку, порядок притягнення її до адміністративної має певні особливості, встановлені КУпАП. Трансформаційні процеси у суспільстві та реалії сьогодення, а саме можливість з раннього віку доступу до інформаційних технологій і платформ соціальних мереж, призводять до змін у поведінці неповнолітніх, що потребує в свою чергу і пертурбацій сприйняття їх державою як суб'єктів у різних видах правовідносин. Тому питання адміністративної відповідальності неповнолітніх потребує реформування з точки зору не простого перегляду заходів адміністративної відповідальності, а закріплення нових, з тим, щоб вони досягли свого призначення, а не були лише задля позначки.

ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО ВИЇЗДУ ЗА КОРДОН ПОСАДОВИХ ОСІБ: ЧИ Є ВИНЯТКИ З ПРАВИЛА

Марина Ковтун, редакторка офіційного бюлетеня «Вісник НААУ», адвокат, членкиня Комітету з питань правового регулювання органів місцевого самоврядування при НААУ, доцентка кафедри адміністративного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доцентка, к. ю. н.

Під час дії правового режиму воєнного стану для чоловіків — громадян України віком від 18 до 60 років, а також жінок-військовозобов'язаних діє обмеження виїзду за межі України, за певними винятками, що передбачені ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.93 № 3543. Проте 23.01.2023 перелік вказаних обмежень було змінено.

Так, Президент України підписав Указ № 27/2023, яким увів у дію рішення РНБО України від 23.01.2023 «Про деякі питання щодо перетину державного кор-

дону України в умовах воєнного стану». У свою чергу, РНБО України прийняла рішення, яким доручила Кабінету Міністрів України у п'ятиденний строк внести

зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України, затверджених постановою від 27.01.95 № 57. На виконання цього рішення Уряд прийняв постанову від 27.01.2023 № 69, де передбачив можливість виїзду за межі України для визначених категорій держслужбовців і чиновників виключно у службові відрядження. Відтак обмеження щодо виїзду за кордон тепер стосується чоловіків та жінок, які не є військовозобов'язаними, проте займають політичні посади чи то є публічними службовцями. Про те, на кого саме поширюються ці обмеження, чи є винятки, якими документами необхідно підтверджувати виїзд вказаних осіб за кордон, далі піде мова у цій статті.

Пунктом 2-14 Правил перетинання державного кордону громадянами України обмеження щодо перетинання державного кордону, а саме **лише у службових відрядженнях на підставі відповідних рішень**, поширюється на такі категорії посадовців:

- члени Кабінету Міністрів України, перші заступники та заступники міністрів, керівники центральних органів виконавчої влади, їх перші заступники та заступники, Державний секретар Кабінету Міністрів України, його перший заступник та заступники, державні секретарі міністерств;

- Керівник Апарату Верховної Ради України, його перший заступник та заступники;

- Керівник Офісу Президента України та його заступники, керівники інших допоміжних органів і служб, утворених Президентом України, та їх заступники;

- Голова Служби безпеки, його перший заступник та заступники;

- Голова та члени Національної ради з питань телебачення і радіомовлення;

- Голова та члени Рахункової палати;

- Голова та члени Центральної виборчої комісії;

- голови та члени інших державних колегіальних органів;

- Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступники;

- народні депутати України;

- Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та його представники;

- Голова Національного банку України, його перший заступник та заступники;

- Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим та його заступники;

- голови місцевих держадміністрацій, їх перші заступники та заступники;

- судді Конституційного Суду України;

- судді;

- прокурори;

- керівники інших державних органів та їх заступники;

- депутати місцевих рад;

- керівники структурних підрозділів державних органів та органів місцевого самоврядування;

- працівники, які заброньовані на період мобілізації та на воєнний час за органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування;

- керівники державних унітарних підприємств та їх заступники, голова та члени виконавчих органів господарських товариств, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків акцій (часток) належать державі, голова та члени виконавчих органів господарських товариств, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків акцій (часток) належать господарським товариствам, частка держави в яких становить 100 відсотків, у тому числі дочірніх підприємств.

Постає логічне питання: а чи можуть вказані посадовці виїжджати за кордон не у службове відрядження?

Відповідь: так, можуть, але у чітко визначених випадках, які були додані до п. 2-14 вказаної постанови новою постановою Кабінету Міністрів України від 10.02.2023 № 119 «Про внесення зміни до пункту 2-14 Правил перетинання державного кордону громадянами України».

Так, пропуск через державний кордон за наявності відповідних підтверджених документів здійснюється уповноваженими особами Держприкордонслужби у таких випадках:

— ПІД ЧАС ЇЇ ВИЇЗДУ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ З МЕТОЮ ВІДВІДУВАННЯ ТАКИХ ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕБУВАЮТЬ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ, АБО ДЛЯ СУПРОВОДЖЕННЯ ТАКИХ ДІТЕЙ ДЛЯ ВИЇЗДУ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ

Стосується **жінки** (у тому числі тієї, яка є усиновлювачем, опікуном, піклувальником, однією з прийомних батьків або однією з батьків-вихователів) **та/або чоловіка**, який є самотнім батьком, самотнім

усиновлювачем або опікуном, піклувальником, прийомним батьком чи батьком-вихователем (за умови, що він не перебуває у шлюбі та самостійно виховує та утримує дитину без участі матері), із числа зазначених у цьому пункті осіб, які мають або виховують дитину/дітей віком до 18 років.

Документи:

Надання дозволу на перетинання державного кордону України жінкам або чоловікам, які є самотнім батьком, зазначеним у пункті 2-14 Правил, здійснюється на підставі абзацу 2 пункту 2-14 Правил з метою відвідування дітей, які перебувають за межами України, або для супроводження дітей для виїзду за межі України:

Для громадян України жіночої статі:

- документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну;
- свідоцтва про народження дитини (дітей);
- документи, що підтверджують перебування дитини (дітей) за кордоном (перебування на консульському обліку, перебування на навчанні, перебування на лікуванні тощо додатково *(у разі виїзду з метою відвідування дитини (дітей), які перебувають за межами України)*). Документи, видані іноземною мовою, мають бути перекладені українською та легалізовані встановленим порядком.

*Для громадян України чоловічої статі **додатково** до документів, зазначених для жінок:*

- документи, що підтверджують статус самотнього батька, виховання та утримання дитини батьком самостійно (свідоцтво про смерть матері дитини, рішення суду про позбавлення матері батьківських прав, рішення суду про визнання матері безвісти відсутньою, рішення суду про оголошення матері померлою).

— ДЛЯ ЛІКУВАННЯ ЗА КОРДОНОМ

Документи:

- документи, які дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну;
- лист Міністра охорони здоров'я про погоджений з іноземною стороною перелік осіб, яких заклади

охорони здоров'я іноземних держав можуть прийняти на лікування за кордоном.

— У РАЗІ ЯКЩО ЗА КОРДОНОМ ПОМЕР ОДИН ІЗ ЧЛЕНІВ СІМ'Ї ОСОБИ ПЕРШОГО АБО ДРУГОГО СТУПЕНЯ СПОРІДНЕННЯ

Виїзд за кордон здійснюється на підставі окремого рішення Голови Державної прикордонної служби України.

Документи:

- документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну;
- відповідні підтвердні документи про факт смерті¹.

Залишаються певні питання, пов'язані з реалізацією на практиці зазначених положень.

У першу чергу мова йде про те, як прикордонники зможуть ідентифікувати особу, що бажає перетнути кордон, як посадову особу, на яку поширюються зазначені вище обмеження.

Постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.2023 № 69 «Про внесення змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України» було доручено міністерствам, центральним та місцевим органам виконавчої влади, іншим державним органам, органам місцевого самоврядування, керівникам суб'єктів господарювання подати у триденний строк до Адміністрації Державної прикордонної служби списки осіб, передбачених у пункті 2-14 Правил перетинання державного кордону громадянами України, із зазначенням прізвища, імені, по батькові (за наявності) особи, дати народження, займаної посади та в подальшому у разі кадрових змін подавати оновлену інформацію не пізніше наступного дня після прийняття відповідного рішення.

Отже, можемо говорити про створення безпосередньо Адміністрацією Державної прикордонної служби подібного реєстру. Проте чи буде він повним, наскільки швидко цей реєстр буде наповнюватися та змінюватися, залежить від багатьох факторів, особливо людського.

¹ Додатково див. роз'яснення щодо перетинання державного кордону під час правового режиму воєнного стану Державної прикордонної служби України. URL: dpsu.gov.ua/ua/Peretinnannya-derzhavnogo-kordonu-pid-chas-pravovogo-rezhimu-vonnogo-stanu-Pitannya-vidpovid/.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПИТАННЯ УСУНЕННЯ ПЕРЕШКОД І ВИЗНАЧЕННЯ СПОСОБУ УЧАСТІ У СПІЛКУВАННІ ТА ВИХОВАННІ ДИТИНИ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ЯКНАЙКРАЩИХ ІНТЕРЕСІВ

Ольга Розгон, доцент, к. ю. н.

Статтю присвячено аналізу основних проблем підтвердження фактів будь-яких перешкод у зустрічах, спілкуванні, вихованні та догляді за дитиною сторін спору. Ця проблема є дійсно актуальною, оскільки значна кількість спорів пов'язана з цим. Незважаючи на те, що сімейне законодавство містить окремі норми, які чітко регламентують момент припинення шлюбу за рішенням суду, залишаються відкритими питання про усунення перешкод і визначення способу участі у спілкуванні та вихованні дитини.

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Сімейного кодексу України¹ регулювання сімейних відносин здійснюється цим Кодексом із метою забезпечення кожної дитини сімейним вихованням, можливістю духовного та фізичного розвитку.

Так само за ст. 11 Закону України «Про охорону дитинства»² від 26.04.2001 № 2402 предметом основної турботи й основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини.

Отже, метою правового регулювання, що здійснюється положеннями СК, є забезпечення дитини можливістю нормального позитивного духовного виховання, а не втручання у права відповідачки задля їх обмеження на догоду позивачу, який зловживає своїм правом на звернення до суду.

У ст. 15 Закону № 2402 передбачене право дитини, яка проживає окремо від батьків або одного

з них, на підтримання з ними регулярних особистих стосунків і прямих контактів. Батьки, які проживають окремо від дитини, зобов'язані брати участь у її вихованні та мають право спілкуватися з нею, якщо судом визнано, що таке спілкування не перешкоджатиме нормальному вихованню дитини.

У ст. 15 Закону № 2402 зазначено, що у разі, коли батьки не можуть дійти згоди щодо участі одного з батьків, який проживає окремо, у вихованні дитини, порядок такої участі визначається органами опіки та піклування за участю батьків виходячи з інтересів дитини. Рішення органів опіки та піклування з цих питань можуть бути оскаржені до суду в порядку, встановленому законом.

Згідно зі ст. 141 СК мати і батько мають рівні права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебували вони у шлюбі між собою. Розірвання

¹ Далі за текстом — СК.

² Далі за текстом — Закон № 2402.

шлюбу між батьками, проживання їх окремо від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє від обов'язків щодо дитини, крім випадку, передбаченого ч. 5 ст. 157 цього Кодексу.

У зв'язку з цим права та обов'язки в одного і другого з батьків *не тільки рівні, але і взаємні*. Отже, право одного з батьків протистоїть обов'язку іншого не перешкоджати у здійсненні права на виховання дитини і навпаки. Але при цьому кожен із батьків повинен контролювати процес виховання дитини, що здійснюється іншою стороною. Закріплюючи за дитиною право на отримання нею виховання від своїх батьків, законодавець покладає на батьків права та обов'язки з реалізації цього права.

Статті 150 та 151 СК визначають взаємні права та обов'язки батьків щодо виховання своїх дітей. Тим самим взаємність батьківських прав і обов'язків щодо виховання дітей є своєрідною гарантією для неповнолітніх дітей на отримання ними «повноцінного» виховання. У цих статтях СК законодавець покладає відповідальність на батьків за виховання і розвиток своїх дітей, оскільки вони зобов'язані піклуватися про їх здоров'я, фізичний, психічний, духовний і моральний розвиток. Таким чином, якщо уявити процес виховання батьками своїх дітей, при якому, припустимо, відсутній один з елементів розвитку, то можна стверджувати, що батьки не реалізують право дитини на виховання в повному обсязі. Отже, дитина не отримує право на виховання в повному обсязі, а це означає, що порушується її право на виховання, забезпечення інтересів і особливо — на всебічний розвиток. Право дитини жити і виховуватися у сім'ї реалізується у відносному правовідношенні, оскільки цьому праву відповідає обов'язок батьків її виховувати та розвивати (ст. 150 СК).

Право на *сімейне виховання* пов'язане, по-перше, із правом дитини на проживання у сім'ї, а по-друге, із правом дитини на сімейне спілкування. Завдяки спілкуванню (комунікації) виховний процес буде вважатися завершеним. Для дитини сім'я є первиною ланкою

соціальної комунікації. Через спілкування із членами сім'ї дитина набуває здатності (навичок) спілкування з іншими членами суспільства. Дитина також наділяється правом чинити опір неналежному вихованню батьками, тобто право на належне батьківське виховання забезпечується системою державного контролю (ч. 1, 2 ст. 152 СК)³.

До правочинів, що входять до складу змісту права батьків на виховання своїх дітей, повинні включатися права батьків на фізичний, психічний, духовний, моральний розвиток дітей, навчання дітей, формування у дитини кругозору, залучення дитини до праці, спілкування з дітьми, застосування до дітей примусових заходів у процесі виховання⁴.

Відповідно до ст. 153 СК мати, батько та дитина мають право на безперешкодне спілкування між собою, крім випадків, коли таке право обмежене законом.

Згідно із ч. 1-3 ст. 157 СК питання виховання дитини вирішується батьками спільно, крім випадку, передбаченого ч. 5 цієї статті.

Той із батьків, хто проживає окремо від дитини, зобов'язаний брати участь у її вихованні та має право на особисте спілкування з нею.

Той із батьків, із ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною і брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

Статтею 18 Конвенції про права дитини від 20.11.1989, ратифікованої Україною 27.02.1991⁵, визначено *принцип загальної та однакової відповідальності обох батьків за виховання і розвиток дитини*, а також встановлено, що *найкращі інтереси дитини* є предметом їх основного піклування.

Пріоритет інтересів дитини над інтересами батьків закріплений також у ст. 3 Конвенції ООН про права дитини⁶. Частиною 1 ст. 3 Конвенції визначено, що *в усіх діях щодо дітей*, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, які займаються питаннями соціального забезпечення,

³ Резцова О. В. Права та обов'язки батьків щодо виховання дитини в сімейному праві України. Rights and responsibilities of parents regarding the upbringing of a child in the family law of Ukraine. Дисс. 081 — Право. Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2021. 214 с. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19790/1/dysert_rezцова.pdf.

⁴ Резцова О. В. Право на виховання дитини як переважне право батьків. DIE WICHTIGSTEN VEKTOREN FÜR DIE ENTWICKLUNG DER WISSENSCHAFT IM JAHR: збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Люксембург, LUX, 24.01.2020 р.). Люксембург, 2020. С. 80–82. С. 81.

⁵ Далі — Конвенція.

⁶ Резцова О. В. Права та обов'язки батьків щодо виховання дитини в сімейному праві України. Там само.

судами, адміністративними або законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.

Статтею 7 Конвенції передбачено, що кожна дитина має право знати своїх батьків і право на їх піклування.

Згідно зі ст. 9 Конвенції держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини.

У ст. 17 Конвенції проголошено заборону зловживання правами, передбаченими в конвенції.

Положення ст. 17 Конвенції спрямовані на забезпечення демократій засобами боротьби з діями та діяльністю, які знищують або неналежним чином обмежують основні права і свободи незалежно від того, чи дії або діяльність здійснюються «державою», «групою» або «особою».

Системний аналіз наведених норм матеріального права дає підстави вважати, що батько, який проживає окремо від дитини, також має право на особисте спілкування з нею, а мати не має права перешкоджати батьку спілкуватися з дитиною і брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не має негативного впливу на нормальний розвиток дитини.

Створення перешкод для задоволення охоронюваних законом інтересів дитини доволі часто відбувається на стадії здійснення суб'єктивних прав. Ці перешкоди є наслідком неправомірної поведінки інших осіб, які реалізують власні інтереси. Тож із метою повного, ефективного і своєчасного поновлення суб'єктивних прав особи — носії цих прав потребують їх захисту⁷.

Особливість захисту права на належне батьківське виховання порівняно з іншими правами малолітніх дітей полягає в тому, що порушення здійснюється особами, на яких покладено основну моральну і правову відповідальність за забезпечення їх найкращих інтересів і здійснення захисту прав. При порушенні права малолітньої особи на належне виховання батьками з'являються суб'єкти, на які покладено функції захисту саме від неправомірних дій батьків як зобов'язаних осіб у правовідношенні. Підставами захисту є пове-

дінка батьків, яка відхиляється від встановленої нормами права, виходить за встановлені законом межі, або органи державної влади здійснюють неправомірне розлучення дитини з батьками або одним із них. Порушення особистого немайнового права на належне батьківське виховання є підставою для здійснення захисту із застосуванням відповідного способу. Згідно із сімейним законодавством розгляд сімейних справ, пов'язаних із вихованням дитини, в яких водночас захищається право на належне батьківське виховання, віднесено до компетенції органів опіки та піклування і судів загальної юрисдикції в порядку цивільного судочинства (ст. 152, ч. 5 ст. 155, ст. 158, 159, 161, 162-164, 170 СК)⁸.

Відповідно до ст. 18 СК кожен учасник сімейних відносин, який досяг чотирнадцяти років, має право на безпосереднє звернення до суду за захистом свого права або інтересу.

Суд застосовує *способи захисту*, які встановлені законом або домовленістю (договором) сторін.

Зміст способу визначає характер дій, які належить вчинити для захисту права, а на вибір конкретного способу впливає характер і ступінь порушення.

Способами захисту сімейних прав та інтересів, зокрема, є:

- 1) встановлення правовідношення;
- 2) примусове виконання добровільно не виконаного обов'язку;
- 3) припинення правовідношення, а також його анулювання;
- 4) припинення дій, які порушують сімейні права;
- 5) відновлення правовідношення, яке існувало до порушення права;
- 6) відшкодування матеріальної та моральної шкоди, якщо це передбачено цим Кодексом або договором;
- 7) зміна правовідношення;
- 8) визнання незаконними рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АРК або органу місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

Способи захисту прав батьків зумовлені правовою природою сімейних прав батьків і дітей і в більшості своїй мають особисто-правовий та індивідуальний

⁷ Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ: КНТ, 2008. 625 с. С. 191.

⁸ Маковецька В. Способи захисту права на належне батьківське виховання малолітніх осіб. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 8. С. 35-41. DOI: doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.06.

характер. До *способів захисту прав та обов'язків батьків щодо виховання дитини* належать участь у вихованні дитини і спілкуванні з нею того з батьків, хто проживає окремо від дитини, та усунення перешкод у здійсненні його батьківських прав; позбавлення батьківських прав; поновлення батьківських прав; відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої другому з батьків.⁹

Згідно з ч. 1-3 ст. 19 СК у випадках, передбачених цим Кодексом, особа має право на попереднє звернення за захистом своїх сімейних прав та інтересів до органу опіки та піклування.

Рішення органу опіки та піклування є обов'язковим до виконання, якщо протягом десяти днів від часу його винесення заінтересована особа не звернулася за захистом своїх прав або інтересів до суду, крім випадку, передбаченого ч. 2 ст. 170 цього Кодексу.

Звернення за захистом до органу опіки та піклування не позбавляє особу права на звернення до суду.

У разі звернення з позовом до суду орган опіки та піклування припиняє розгляд поданої йому заяви.

Під час вирішення спору щодо участі одного з батьків у вихованні дитини береться до уваги ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, особиста прихильність дитини до кожного з них, вік дитини, стан її здоров'я та інші обставини, що мають істотне значення, в тому числі стан психічного здоров'я одного з батьків, зловживання ним алкогольними напоями або наркотичними засобами. За заявою заінтересованої сторони суд може зупинити виконання рішення органу опіки та піклування до вирішення спору.

Відповідно до частин 4-6 ст. 19 СК при розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини обов'язковою є *участь органу опіки та піклування*, представленого належною юридичною особою. Орган опіки та піклування подає до суду письмовий висновок щодо розв'язання спору на підставі відомостей, отриманих у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. Суд *може не погодитися з висновком органу опіки та піклування*, якщо він є недостатньо обґрунтованим, суперечить інтересам дитини.

Згідно зі ст. 158 СК за заявою матері, батька дитини орган опіки та піклування визначає *способи участі у вихованні дитини і спілкуванні з нею* того з батьків, хто проживає окремо від неї.

Рішення про це орган опіки та піклування ухвалює на підставі вивчення умов життя батьків, їхнього ставлення до дитини, інших обставин, що мають істотне значення. Рішення органу опіки та піклування є *обов'язковим до виконання*. Особа, яка ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, зобов'язана відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану тому з батьків, хто проживає окремо від дитини.

Згідно з ч. 1-3 ст. 159 СК, якщо той із батьків, із ким проживає дитина, чинить перешкоди тому з батьків, хто проживає окремо, у спілкуванні з дитиною та у її вихованні, зокрема якщо він ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування, другий із батьків має право звернутися до суду з позовом про усунення цих перешкод.

Суд визначає способи участі одного з батьків у вихованні дитини (періодичні чи систематичні побачення, можливість спільного відпочинку, відвідування дитиною місця його проживання тощо), місце і час їхнього спілкування. В окремих випадках, якщо це викликано інтересами дитини, суд може обумовити побачення з дитиною присутністю іншої особи.

При вирішенні таких спорів важливим є режим дня, навчання, стан здоров'я, розвиток здібностей та інше. *Побачення з дитиною* можуть обумовлюватися присутністю іншої особи: другого з батьків, спеціаліста органу опіки та піклування і психолога. Якщо з часом режим спілкування і способи участі у вихованні, *встановлені органом опіки та піклування або судом*, не будуть відповідати найкращим інтересам дитини, той із батьків, із ким проживає дитина, у порядку самозахисту може не дозволяти другому з батьків здійснювати відповідне спілкування і звернутися з позовом про зміну способів участі у вихованні та спілкуванні з дитиною¹⁰.

Ця вимога може бути також пред'явлена як зустрічна при вирішенні судом справи за позовом про усунення перешкод у спілкуванні¹¹, а також в окремому порядку тим із батьків, із ким проживає дитина, якщо

⁹ Резцова О. В. Права та обов'язки батьків щодо виховання дитини в сімейному праві України. Там само.

¹⁰ Маковецька В. Способи захисту права на належне батьківське виховання малолітніх осіб. Там само.

¹¹ Постанова Верховного Суду від 28.01.2019 у справі № 619/3051/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/79699396.

з'являються обставини, які свідчать про невідповідність інтересам дитини чинного порядку¹².

Отже, вимога про визначення способів участі у вихованні може бути пред'явлена будь-ким із батьків, незалежно від сумісного проживання з дитиною.

Рішеннями у справах про визначення участі у вихованні визначається не здійснювати *перешкод, час і періодичність спілкування*, але не приділяється увага конкретним прийомам, методам виховання, способам впливу на розвиток дитини. Окремі питання можуть міститись у висновках органів опіки та піклування, проте на практиці це відбувається досить формально. Це положення є частково виправданим: більшість таких відносин знаходиться поза межами правового регулювання, зумовлюється метою невтручання у сімейне життя. Але відповідні питання не можна взагалі залишати нерегульованими, тому встановлення порядку участі у вихованні має містити вказівку на рекомендовані способи виховного впливу, які доведені до батьків, особливо якщо попередньо йшлося про спір щодо цього, реальну загрозу інтересам малолітньої особи та інше. Чинне законодавство передбачає здійснення *соціального супроводу* для сімей у складних обставинах, зокрема у випадку ухилення батьків від виконання обов'язків із виховання дитини. Втручання у право має бути пропорційним, що містить і відсутність необґрунтованих заходів контролю з боку держави¹³.

Розглянемо приклад судової практики.

У серпні 2020 р. ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до ОСОБА_2, третя особа — Служба у справах дітей Виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради про усунення перешкод і визначення способу участі у спілкуванні та вихованні дитини.

Позовна заява мотивована тим, що він (батько дитини) з відповідачкою (мати дитини) перебували у зареєстрованому шлюбі, в якому в 2016 році народилася донька ОСОБА_3.

Рішенням Івано-Франківського міського суду від 03.03.2020¹⁴ шлюб сторін, зареєстрований 12.08.2014, актовий запис № 1357, розірвано. Він доглядав дитину з перших днів її життя, брав участь у її вихованні, піклувався про її фізичний і духовний розвиток.

Рішенням виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради від 06.11.2019 встановлено порядок участі позивача у вихованні ОСОБА_5: середа з 17.00 до 19.00, неділя з 15.00 до 19.00 за взаємною згодою батьків.

Відповідно до акта обстеження матеріально-побутових умов від 27.07.2020, характеристики від 28.07.2020, довідки про склад сім'ї від 27.07.2020 позивач проживає у матері в с. Рошнів Тисменицького району.

Згідно з довідкою виконкому Рошнівської сільської ради Тисменицького району Івано-Франківської області від 15.09.2020 відповідачка разом із дочкою ОСОБА_5 проживає без реєстрації в с. Рошнів Тисменицького району.

Рішенням Івано-Франківського міського суду від 21.08.2019¹⁵ з нього стягуються аліменти на утримання дитини, які він сплачує в повному обсязі.

Донька проживає з ОСОБА_2, яка не бажає дійти згоди щодо його участі у вихованні та спілкуванні з її дитиною. З 2019 р. відповідачка не надає йому *можливості бачитися і спілкуватися з дитиною*, а за його зверненням органом опіки та піклування прийнято рішення від 06.11.2019, яким установлено порядок його участі як батька у вихованні малолітньої дитини.

З моменту отримання рішення органу опіки та піклування відповідачка злісно уникає та ігнорує його виконання, чим *завдає йому моральної шкоди, обмежує його права батька і права дитини*. Відповідачка не повідомляє його про зміни місця проживання дочки, про будь-які заходи, в яких бере участь дитина, намовляє персонал садочку щодо вчинення перешкод у його зустрічі з дитиною. Також через неправомірну поведінку відповідачки його матір — бабуся дитини не має змоги побачити онучку протягом року.

Посилаючись на зазначені обставини, позивач просив суд зобов'язати ОСОБА_2 *не чинити йому перешкод у вихованні дитини ОСОБА_4 в спілкуванні з нею; визначити такі способи участі його у вихованні та спілкуванні ОСОБА_4: батько має право щотижня у будь-який день за попередньою домовленістю з матір'ю дитини проводити час із дитиною; батько має право у будь-який час відвідувати дитину в дитячому садочку; батько має право двічі на місяць, на вихідні*

¹² Постанова Верховного Суду від 01.04.2020. Справа № 165/2839/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/88707341.

¹³ Маковецька В. Способи захисту права на належне батьківське виховання малолітніх осіб. Там само.

¹⁴ Рішення Івано-Франківського міського суду від 03.03.2020. Справа № 344/1982/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87964039.

¹⁵ Рішення Івано-Франківського міського суду від 21.08.2019. Справа № 344/13761/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/83906567.

дні, а саме: з п'ятниці 17:00 до 19:00 неділі, залишати доньку у себе з ночівлею, за місцем проживання батька, з обов'язком повернення дитини матері до постійного місця проживання; батько має право проводити час із дитиною у вихідні з 11:00 до 19:00, кожної середи з 17:00 до 19:00 поза місцем проживання матері, без її присутності; батько має право у день свого народження проводити час із дитиною за місцем свого проживання, якщо такий день припадає на вихідні з 10:00 до 19:00, якщо у робочий — з 17:00 до 20:00; батько має право у День народження дитини проводити з нею час за попередньою домовленістю з матір'ю дитини; батько має право організовувати відпочинок дитини; батько має право проводити час з дитиною у святкові дні з 11:00 до 19:00; матір повинна надавати інформацію про стан здоров'я дитини, її місце проживання чи перебування, а також про всі події, пов'язані з дитиною; мати повинна надавати можливість бачитися і спілкуватися бабусі (матері батька) з дитиною.

Батько дитини подав до Івано-Франківського міського суду позовну заяву про усунення *перешкод і визначення способу участі у спілкуванні та вихованні дитини*.

Відповідно до рапорту від 21.06.2020 р. позивач звернувся в поліцію з повідомленням про те, що відповідачка (мати дитини) не надала йому можливості зустрітися з дитиною, а звернення позивач подав із метою інформування органу поліції, а не з метою реагування.

Позивач подав суду *не доказ свого звернення до відповідачки* із проханням про спілкування з дитиною сторін, а доказ його звернення до третьої особи про своє повідомлення про наявність претензії до відповідачки, що не є підтвердженням звернення позивача до відповідачки про зустріч із дитиною.

Разом з цим у судовому засіданні та письмових поясненнях відповідачки нею надано пояснення про те, що обставину звернення до поліції створено позивачем штучно саме з метою імітації конфлікту, для використання такого аргументу в спорі, який позивач мав намір розпочати, про що самостійно повідомляв відповідачку.

25.01.2021 р. ухвалено постанову Івано-Франківського апеляційного суду, якою залишено в силі рішення Івано-Франківського міського суду, яким відмовлено в позові позивача про зменшення розміру аліментів.

У судовому засіданні відповідачка надала перед судом пояснення про те, що позивач висловив дитині сторін погрози про те, що відбере її від матері, що стало причиною виникнення у дитини відповідного страху і сформувало у неї страх втратити матір із поля зору.

Також відповідачка надала перед судом пояснення про те, що органом опіки та піклування було визначено спосіб і порядок спілкування позивача з дитиною, однак позивач не використовував зазначену можливість і не прибував до дитини протягом року, при цьому його донька просила його про особисті зустрічі, а не про дзвінки у «Вайбері».

Таким чином, *позивачем не доведено будь-яких перешкод у зустрічах*, спілкуванні, вихованні та догляді за донькою сторін спору.

При цьому відповідачка неодноразово надала перед судом пояснення про те, що підставу зустрічі з донькою позивач використовує для втручання в її особисте життя, здійснення за нею контролю, спричинення конфліктів із відповідачкою, а також із запрошеними відповідачкою родичами на святкування Дня народження доньки сторін.

Отже, по-перше, позивач не надав суду доказу того, що рішення органу опіки та піклування порушує будь-які його права.

По-друге, позивач не надав суду доказу того, що він оскаржив рішення органу опіки та піклування, яке ухвалено в тому числі й на його користь і щодо реалізації його прав на зустріч із дитиною.

Таким чином, пояснення позивача щодо наявності у нього перешкод на зустрічі з дитиною є надуманими, спрямовані на формування штучних конфліктів із відповідачкою, в тому числі судових, про що відповідачка надала перед судом пояснення.

Реалізація прав позивача не забезпечує йому можливість порушення прав відповідачки та дитини сторін на особисте життя, втягування їх у конфлікти, утримання їх у страху нових конфліктів і погроз щодо відібрання дитини, порушення їх звичайного способу життєдіяльності.

Тобто відповідачка надала перед судом пояснення про те, що саме дитина позивача просила його про особисті зустрічі, а не позивач просив відповідачку про такі зустрічі.

Законом для позивача встановлено обов'язок брати участь у вихованні дитини, і невиконання ним зазначеного обов'язку протягом 11 місяців становило

істотне порушення прав дитини та обов'язків позивача.

Усі зазначені обов'язки позивача встановлено для нього Законом України «Про охорону дитинства» і були відомі позивачу та його адвокату на час звернення до суду, але жоден із них не зазначений у позовній заяві, не отримав юридичну оцінку в поясненнях зазначених учасників судового розгляду.

Надання суду позивачем і його адвокатом неправдивої інформації щодо дійсних обставин спору та не надання належної юридичної оцінки порушенням позивача його обов'язків однозначно вказує на вчинення позивачем шикани, умисного зловживання правом на звернення до суду, про що неодноразово відповідачка надала пояснення перед судом, про що зазначила в її письмових поясненнях.

Під зловживанням правом в аспекті п. 3 ст. 35 конвенції ЄСПЛ розуміє у звичайному значенні, прийнятому загальною теорією права, зокрема, факт, що володілець права здійснює його поза призначенням упереджено (рішення від 15.09.2009 у справі «Mironubovs and Others v. Latvia», заява № 798/05, п. 62¹⁶).

Поняття «зловживання» представлене у ст. 17 та ст. 35 § 3 (а) (зловживання правом на індивідуальне звернення). Звичайне значення цього терміна відповідно до загальної теорії права, а саме — шкідливе здійснення права її власником у такий спосіб, який явно не відповідає або суперечить цілям, для яких таке право надане/створене (Mironubovs і інші проти Латвії¹⁷, § 62 та 65; S.A.S. проти Франції [ВП]¹⁸, § 66).

Суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення положень частин 2–5 ст. 13 цього Кодексу (ч. 3 ст. 16 Цивільного кодексу України¹⁹).

Отже, суд не є засобом для будь-якої сторони в її зловживанні правами, не сприяє цьому, не толерує такої поведінки.

Рішенням Івано-Франківського міського суду²⁰ Івано-Франківської області від 01.06.2021, залишеним без змін постановою Івано-Франківського апеляційного суду²¹ від 22.07.2021, відмовлено у позові ОСОБА_1.

Суд першої інстанції виходив із того, що позивач не довів будь-яких перешкод у зустрічах, спілкуванні, вихованні та догляді за донькою сторін спору. Позивач і його адвокат несуть ризик настання наслідків, пов'язаних із невчиненням ними процесуальних дій щодо надання суду однозначних доказів, які б свідчили, що відповідачка вчинила хоча б одну дію, яка була спрямована на порушення права позивача на особисте побачення з дитиною.

Суд першої інстанції взяв до уваги не підтверджені належним чином пояснення відповідачки щодо того, що він провокує конфлікти, здійснює контроль за її місцезнаходженням, що надалі видає за своє звернення про зустріч, ніколи не висловлював бажання зустрітися з дитиною. Через установлені органом опіки і піклування конкретні дні зустрічей він обмежений у можливості зустрічатися з дитиною в усі святкові дні, тим більше, що відповідачка ухиляється від виконання рішення органу опіки та піклування.

Установивши, що позивач звернувся до правоохоронних органів стосовно того, що відповідачка не надавала можливості бачитися з донькою, суд першої інстанції дійшов помилкового висновку про те, що він подав суду не доказ свого звернення до відповідачки із проханням про спілкування з дитиною сторін, а доказ його звернення до третьої особи про своє повідомлення про наявність претензії до відповідачки, що не є підтвердженням звернення позивача до відповідачки про зустріч із дитиною. Таке звернення підтверджує факт існування між сторонами конфліктної ситуації, яку вони не можуть урегулювати самотійно.

¹⁶ Case Mironubovs and Others v. Latvia. Application №798/05. September 15th 2009. URL: hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%2C%22itemid%22%3A%22001-94026%22%7D.

¹⁷ Case Mironubovs and Others v. Latvia. Application №798/05. 15 September 2009. URL: hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%2C%22itemid%22%3A%22001-94026%22%7D.

¹⁸ Case of S.A.S. v. France. Application no. 43835/11. 1 July 2014. URL: hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%2C%22itemid%22%3A%22001-145466%22%7D

¹⁹ Далі за текстом — ЦК.

²⁰ Рішення Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 01.06.2021. Справа № 344/10480/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/97518824.

²¹ Постанова Івано-Франківського апеляційного суду від 22.07.2021. Справа № 344/10480/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/98572369.

Висновок про те, що підставу зустрічі з донькою він використовує для втручання в особисте життя відповідачки, здійснення за нею контролю, спричинення конфліктів із запрошеними відповідачкою родичами на святкування Дня народження доньки, є помилковим. Його дії *спрямовані* не на спричинення конфліктів, втручання в особисте життя відповідачки чи відібрання дитини, а виключно на забезпечення інтересів дитини, можливості брати участь у житті дитини.

Постанова апеляційного суду мотивована тим, що позивач, звернувшись із заявою щодо визначення способу участі у спілкуванні та вихованні дитини до органу опіки та піклування, який прийняв відповідне рішення, в тому числі й на його користь і щодо його прав на зустріч із дитиною, не надав будь-яких доказів щодо реалізації ним таких в інтересах дитини з 19.11.2019 — вчинення ним дій, які спрямовані на його участь у вихованні дитини та спілкуванні з нею у визначений час, що таке рішення органу опіки та піклування *порушує будь-які його права та щодо його оскарження*.

Таким чином, суд першої інстанції правильно дійшов висновку, що за умови недоведення позивачем будь-яких порушень його прав відповідачкою відсутні правові підстави у застосуванні забезпеченого державою примусу ухваленням судового рішення та його примусового виконання.

З цих підстав є *непереконливими доводи апеляційної скарги* про те, що позивачем надано необхідні докази, однак суд однобічно з'ясував обставини справи, посилаючись виключно на пояснення відповідачки, а також помилковість висновку суду першої інстанції, що він надав не доказ свого звернення до відповідачки із проханням про спілкування з дитиною сторін, а доказ його звернення до третьої особи про своє повідомлення про наявність претензії до відповідачки.

У серпні 2021 р. ОСОБА_1 подав до Верховного Суду *касаційну скаргу*, в якій просить скасувати судові рішення та направити справу на новий розгляд.

Касаційну скаргу з урахуванням уточнень мотивовано тим, що суд апеляційної інстанції не застосував жодного висновку Верховного Суду при винесенні постанови у цій справі, зокрема проігнорував постанови Касаційного цивільного суду від 06.02.2020

у справі № 754/15406/18²² та від 01.07.2020 у справі № 138/96/17²³.

Суди всебічно не розглянули цю справу, при ухваленні рішень не взяли до уваги *забезпечення якнайкращих інтересів малолітньої доньки*, не розглянули можливість батька щодо визначення способу у спілкуванні та вихованні дитини.

Також суд апеляційної інстанції порушив норми процесуального права, оскільки при розгляді апеляційної скарги не було заслухано представника Служби у справах дітей Виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради, тому не було з'ясовано думку цього органу про можливі способи його участі у спілкуванні та вихованні доньки, щодо невиконання їх рішення. Після відкриття провадження і під час судового розгляду не було надано висновку Служби у справах дітей Виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради, однак суди не звернули на це увагу.

Суди *не врахували думку дитини* щодо зустрічей із батьком, що саме таке рішення суду зможе забезпечити її інтереси, можливість установити батьківський зв'язок між ним і донькою, отримувати достатню кількість уваги від нього.

У січні 2022 р. до Верховного Суду надійшов відзив ОСОБА_2, в якому зазначено, що наведені позивачем у касаційній скарзі обставини є перекрученими і недостовірними, такими, що не відповідають дійсності та не підтвердженні жодним належним і допустимим доказом.

Суди встановили, що виконавчий комітет Івано-Франківської міської ради ухвалив рішення, яким встановлено порядок позивачу у вихованні доньки за взаємною згодою батьків, однак позивач не використовував зазначену можливість і не прибував до дитини у визначені періоди протягом року, тому в рішенні суду правильно зазначено, що позивач не довів будь-яких перешкод у зустрічах, спілкуванні, вихованні та догляді за донькою, з чим погодився суд апеляційної інстанції. Просить залишити касаційну скаргу без задоволення, а судові рішення — без змін.

Ухвалою Верховного Суду від 02.12.2021 р. відкрито касаційне провадження в цій справі.

В ухвалі зазначено, що наведені у касаційній скарзі доводи містять підстави, передбачені пунктами 1, 4 ч. 2 ст. 389 Цивільного процесуального кодексу

²² Постанова Верховного Суду від 06.02.2020 у справі № 754/15406/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87453180.

²³ Постанова Верховного Суду від 01.07.2020 у справі № 138/96/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90411045.

Україні²⁴ для відкриття касаційного провадження (суд першої та апеляційної інстанції в оскаржених судових рішеннях порушив норми процесуального права і застосував норму права без урахування висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постановах Верховного Суду від 06.02.2020 у справі № 754/15406/18²⁵, від 01.07.2020 у справі № 138/96/17²⁶).

Ухвалою Верховного Суду від 09.02.2022 справу призначено до судового розгляду.

ПОЗИЦІЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ²⁷

Обґрунтовуючи позовні вимоги, ОСОБА_5 зазначав, що ОСОБА_2 не надає йому можливості бачитися і спілкуватися з дитиною, що стало *підставою для звернення до органу опіки та піклування*, яким прийнято рішення про встановлення порядку його участі як батька у вихованні малолітньої дитини. У позові ОСОБА_5 просив визначити участь у вихованні доньки не лише шляхом зустрічей, а й із можливістю спільного відпочинку, проведення свят тощо, що не було предметом розгляду виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради як органу опіки і піклування від 06.11.2019 № 1299. Ці способи участі у вихованні, на яких наголошував позивач, органом опіки та піклування *не обговорювались, і доцільність їх застосування не перевірялася*.

Суди не врахували, що при розгляді судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини *обов'язковою є участь органу опіки та піклування*, а також наявність письмового висновку щодо розв'язання спору. Суди розглянули справу без висновку органу опіки та піклування, який у цій категорії справ є обов'язковим.

Відповідно до ч. 4 ст. 263 ЦПК при виборі та застосуванні норми права до спірних правовідносин суд урахує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду. Подібні висновки зроблені Верховним Судом у постановах від 16.06.2021 у справі № 181/785/19²⁸

(провадження 61-17783св20), від 14.07.2021 у справі № 450/2303/18²⁹ (провадження 61-242св21).

Доводи касаційної скарги, з урахуванням меж касаційного перегляду, а також необхідності врахування висновків щодо застосування норм права, викладених у постановах Верховного Суду від 16.06.2021 у справі № 181/785/19³⁰ (провадження 61-17783св20), від 14.07.2021 у справі № 450/2303/18³¹ (провадження 61-242св21), дають підстави для висновку, що судові рішення ухвалені з порушенням норм процесуального права. У зв'язку з наведеним колегія суддів Верховного Суду вважає, що касаційну скаргу слід задовольнити, судові рішення скасувати і передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду постановив, що касаційну скаргу ОСОБА_1 задовольнити.

Рішення Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 01.06.2021 і постанову Івано-Франківського апеляційного суду від 22.07.2021 скасувати. Справу № 344/10480/20 направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Таким чином, робимо такі висновки.

По-перше, відповідно до вимог пропорційності суду при ухваленні рішення належить визначити баланс охоронюваних законом інтересів малолітньої дитини, враховуючи її виключну потребу в батьківському піклуванні й контакті, та дійсну обґрунтованість і необхідність застосування заходів, які пов'язуються з обмеженням спілкування з дитиною, якщо це рішення буде виходити з найкращих інтересів дитини.

По-друге, суд для всебічного розгляду справи і при ухваленні рішення щодо усунення перешкод і визначення способу участі у спілкуванні та вихованні дитини має взяти до уваги забезпечення якнайкращих інтересів малолітньої дитини, зокрема, врахувати думку дитини щодо зустрічей з тим із батьків, з яким не проживає дитина, а також розглянути можливість батька щодо визначення способу у спілкуванні та вихованні дитини.

²⁴ Далі за текстом — ЦПК.

²⁵ Постанова Верховного Суду від 06.02.2020 у справі № 754/15406/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/87453180.

²⁶ Постанова Верховного Суду від 01.07.2020 у справі № 138/96/17. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/90411045.

²⁷ Постанова Верховного Суду 16.02.2022 у справі № 344/10480/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/103466600.

²⁸ Постанова Верховного Суду від 16.06.2021 у справі № 181/785/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/97828995.

²⁹ Постанова Верховного Суду від 14.07.2021 у справі № 450/2303/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/98548198.

³⁰ Постанова Верховного Суду від 16.06.2021 у справі № 181/785/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/97828995.

³¹ Постанова Верховного Суду від 14.07.2021 у справі № 450/2303/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/98548198.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ ПРО ВИДІЛ ЧАСТКИ З МАЙНА, ЩО Є У СПІЛЬНІЙ ЧАСТКОВІЙ ВЛАСНОСТІ

Олег Печений, доцент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету України імені Ярослава Мудрого, к. ю. н., член НКР ВР

У відносинах спільної власності право співвласника на виділ у натурі частки із майна має ключове значення для цього інституту. Йому відповідає конструкція виділу частки, юридично змодельована у ст. 364 Цивільного кодексу України¹. Практичне застосування цієї статті супроводжується цілим набором проблем, багато з яких вже стали класикою функціонування інституту спільної власності для діяльності адвокатського, суддівського та експертного середовища.

Статтею 364 ЦК визначено підстави та порядок виділу частки із майна, що є в спільній частковій власності, з відображенням специфіки права спільної часткової власності. Це зумовлено тим, що множинність учасників такої власності вимагає встановлення особливого порядку здійснення ними наданих правомочностей власника.

Право на виділ частки визнається за цивільним законодавством і відповідними коментарями здійсненням учасником належного йому права власності, зокрема розпорядженням спільним майном². Тому здійснення права власності на власний розсуд (ст. 319 ЦК) передбачає у відносинах спільної власності і реалізацію права на виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності.

Закріплюючи за кожним із учасників спільної власності право на виділ частки, законодавець не тільки не надав визначення поняття виділу, а й застосував не зовсім точне з логічної та юридичної точки зору визначення — «виділ у натурі», оскільки завдяки цьому формується хибне уявлення про можливість існування, поряд з виділом в натурі, й інших варіантів виділу частки з майна, що є в спільній частковій власності.

СУТНІСТЬ ВИДІЛУ ЧАСТКИ

Зазвичай розуміється, що виділ у натурі призводить до припинення спільної власності щодо співвласника, частка у праві власності якого виділяється. Індивідуалізована в натурі частина спільного майна може належати тій чи іншій особі лише після ліквідації спільної власності.

Це доктринальне положення переформулюється з правовими висновками судових інстанцій щодо правової природи частки у спільній власності.

Частка в праві спільної часткової власності, що належить кожному зі співвласників, виступає не як частина речі й не як право на частину речі, а як частина права на всю річ як єдине ціле. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не стосується частки майна³.

Суть ч. 1 статті, що коментується, полягає в тому, що за задумом законодавця будь-який виділ частки у спільній власності — це завжди виділ в натурі, навіть і тоді, коли він супроводжується виплатою грошової компенсації.

¹ Далі за текстом — ЦК.

² Гражданский кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий. Пер. с укр. / И. Г. Агапов, М. И. Бару, И. А. Беленчук и др. К.: Политиздат Украины, 1981. С. 126.

³ Постанова КЦС ВС від 12.12.2018 у справі № 442/7505/14. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/78529763.

Верховний Суд дійшов висновку, що у спорах про поділ будинку в натурі учасникам спільної часткової власності на будинок може бути виділено відокремлену частину будинку, яка відповідає розміру їх часток у праві власності.

Виділ часток (поділ) будинку, що перебуває в спільній частковій власності, є можливим, якщо кожній зі сторін може бути виділено відокремлену частину будинку із самостійним виходом (квартиру) або в разі, коли є технічна можливість, переобладнання будинку в ізольовані квартири, які за розміром відповідають розміру часток співвласників у праві власності. Якщо виділ (поділ) технічно можливий, але з відхиленням від розміру ідеальних часток співвласників з урахуванням конкретних обставин, поділ (виділ) може бути проведений зі зміною ідеальних часток і присудженням грошової компенсації співвласнику, частка якого зменшилася.

Отже, визначальним для виділу частки або поділу будинку в натурі, який перебуває у спільній частковій власності, є не порядок користування будинком, а розмір часток співвласників та технічна можливість виділу частки або поділу будинку відповідно до часток співвласників⁴.

В іншій справі Верховний Суд пов'язав сутність виділу частки із припиненням права спільної власності, зазначивши, що компенсація співвласникові може бути надана лише за його згодою.

Право на частку у праві спільної часткової власності у співвласника, який отримав таку компенсацію, припиняється з дня її отримання. У разі виділу співвласником у натурі частки із спільного майна для співвласника, який здійснив такий виділ, право спільної часткової власності на це майно припиняється. Така особа набуває право власності на виділене майно, і у випадку, встановленому законом, таке право підлягає державній реєстрації⁵.

Слід звернути увагу, що у наведеній справі важливим є висновок ВП ВС щодо необхідності відмежування ст. 358 і 364 та 365 ЦК в аспекті особливостей здійснення права спільної часткової власності за ч. 2

і 3 ст. 358 ЦК, які визначають право співвласника отримати матеріальну компенсацію у разі неможливості надання йому у володіння та користування його частини спільного майна в натурі, а не у разі припинення права на частку у праві спільної часткової власності, у тому числі в результаті виділу.

Право на виділ частки належить кожному зі співвласників рівною мірою, незалежно від підстави виникнення права спільної власності, ставлення до виділу інших співвласників, розміру частки та інших обставин.

У судовій практиці сформувався підхід, відповідно до якого право співвласника на виділ частки зі спільного майна шляхом отримання грошової компенсації вартості частки в майні не може бути обмежене іншими співвласниками; й такому його праву співвласника, що виділяється, кореспондується обов'язок інших співвласників сплатити грошову компенсацію частки, розмір якої визначається з дійсної вартості майна на час розгляду судом справи. За наявності спору, судовий захист права власності здійснюється шляхом розгляду справи за позовом про поділ спільного майна або виділ з нього частки (п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України № 20 від 22.12.1995 «Про судову практику у справах за позовами про захист права приватної власності», п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України № 7 від 04.10.1991 «Про практику застосування судами законодавства, що регулює право приватної власності громадян на жилий будинок»).

ВИДІЛ ЧАСТКИ І ПОДІЛ

Виділ частки у спільній власності необхідно відрізнити від поділу. Причому критерієм розмежування вказаних понять слід визнати правові наслідки здійснення виділу чи поділу.

При поділі спільного майна між співвласниками право спільної часткової власності припиняється, тоді як здійснення виділу частки одного чи декількох співвласників призводить до того, що решта майна продовжує належати на праві спільної часткової власності принаймні двом особам.

Про відмежування виділу частки в натурі і поділу зазначено у Порядку вчинення нотаріальних дій

⁴ Постанова КЛС ВС від 26.06.2019 у справі № 489/6157/15-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/82798132.

⁵ Постанова ВП ВС від 07.04.2020 у справі № 521/2993/13-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/89251553.

нотаріусами України, затвердженому наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 № 296/5. Відповідно до п.п. 6.10 п. 6 гл. 1 розд. II цього Порядку укладення договору про виділ частки в натурі припиняє спільну часткову власність для особи (осіб), частка якої виділяється за цим договором. Укладення договору про поділ спільного майна припиняє спільну власність для усіх співвласників.

Верховний Суд звернув увагу на необхідність відмежування понять «поділ» та «виділ», виходячи з наступного.

За змістом ст. 183, 358, 364 ЦК виділ частки зі спільного майна — це перехід частини цього майна у власність учасника спільної власності пропорційно його частці в праві спільної власності та припинення права спільної часткової власності на відповідне майно. Шляхом виділу частки у майні припиняється спільна часткова власність, і особа стає власником виокремленого майна.

Юридичне значення виділу частки полягає у тому, що учасник отримує в натурі майно, яке відповідає його частці, як самостійний об'єкт. Отже, виділ частки передбачає виокремлення частини об'єкта у самостійний об'єкт.

Частка, яка виділяється, повинна бути саме окремим об'єктом нерухомого майна, як і частка, яка залишається в іншого власника (власників), у розумінні ст. 181 ЦК. Внаслідок виділу частки з нерухомого майна, утворюється два самостійних об'єкта майна.
<...>

Аналіз змісту ст. 356, 367, 364 ЦК свідчить, що поняття «поділ» та «виділ» не є тотожними. Так, при поділі майно, що знаходиться у спільній частковій власності, розподіляється між усіма співвласниками, і правовідносини спільної часткової власності припиняються. Натомість при виділі частки правовідносини спільної часткової власності, як правило, зберігаються, а припиняються лише для співвласника, частка якого виділяється.

Вимоги позивачки щодо збільшення своєї частки у праві власності на нежитлове приміщення та земельні ділянки за рахунок передачі належних їй інших часток у праві власності на інше нерухоме майно, яке вона успадкувала, іншим співвласникам, є по суті не ви-

ділом частки у натурі, а примусовим обміном такими частками, що суперечить вимогам ЦК, в тому числі положенням ст. 364 ЦК.

Отже, враховуючи обставини, встановлені судами у цій справі, Верховний Суд погоджується з висновком судів попередніх інстанцій про відсутність підстав для задоволення позову, оскільки у розумінні ст. 364 ЦК вимоги позивача не є виділом в натурі частки із майна, яке перебуває у спільній частковій власності кількох осіб.

Доводи касаційної скарги зводяться до власного тлумачення положень ст. 364 ЦК⁶.

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИДІЛУ ЧАСТКИ

Конструкція ст. 364 ЦК, з точки зору юридичної техніки, є недосконалою, оскільки не містить визначення наслідків виділу. Слід зазначити, що виділ завжди має наслідком зміну розміру часток інших співвласників, тому виділ частки одного співвласника зачіпає права та інтереси усіх співвласників, хоча їх частки й не виділяються.

У випадку, якщо співвласників зазначеного будинку двоє, в результаті виділу частки в натурі одного із співвласників відбувається припинення права спільної власності їх обох щодо спільного об'єкта нерухомості.

Так, ВС вказав, що оскільки судом апеляційної інстанції вирішено питання про виділ частки у спільному частковому майні лише одного співвласника, з визначенням певних переліку та складу приміщень, при цьому залишилося невирішеним питання щодо того майна, що зі складу спільного майна залишиться у власності іншому співвласнику, а отже, суд не зазначив про зміну часток у праві власності на майно та взагалі не зазначив, яка частка у спірному майні і у складі яких приміщень виділена йому, Верховний Суд вважає недолік судових рішень таким, що підлягає усуненню⁷.

Найбільш прийнятним є добровільний порядок виділу частки, тобто коли між співвласниками досягнута згода з цього приводу. За відсутності згоди спір про виділ частки в натурі вирішується в судовому порядку. Судом вирішується питання і про правові наслідки виділу частки.

⁶ Постанова КЦС ВС від 06.10.2021 у справі № 336/1136/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/100579290.

⁷ Постанова КЦС ВС від 28.10.2020 у справі № 2114/2-3819/11. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/92842189.

Аналіз статті, що коментується, свідчить про наявність декількох правових форм виділу частки в натурі, однією з яких є *договір про виділ частки в натурі*. Цей договір укладається між усіма співвласниками й належить до кола *непойменованих договорів*, можливість укладання яких передбачена ч. 1 ст. 6 ЦК.

За юридичною характеристикою цей договір є консенсуальним, двостороннім. Він буває як оплатним, так і безоплатним, оскільки ним може бути передбачено сплату у грошовій або іншій формі компенсації вартості частки.

Для укладення договору про виділ в натурі частки з об'єкта нерухомого майна або договору про виділ частки з об'єктів нерухомого майна, що є у спільній частковій власності, необхідним є складання відповідним суб'єктом висновку щодо технічної можливості виділу в натурі частки з об'єкта нерухомого майна (п. 3.10 Інструкції щодо проведення поділу, виділу та розрахунку часток об'єктів нерухомого майна, затвердженої наказом Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 18.06.2007 № 55, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 06.07.2007 за № 774/14041).

Відповідно до п. 6.9 пункту 6 глави 1 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України одночасно з посвідченням договору про виділ частки в натурі (поділ) житлового будинку, будівлі або споруди нотаріусом посвідчується договір про виділ частки в натурі на місцевості земельної ділянки. Для посвідчення останнього разом з іншими документами нотаріусу подається нотаріально посвідчений договір про спільну часткову власність на земельну ділянку.

IV. ОБМЕЖЕННЯ ТА НЕМОЖЛИВІСТЬ ВИДІЛУ

У ч. 2 ст. 364 ЦК встановлено обмеження виділу частки в натурі, якщо це (а) не допускається законом; (б) є неможливим, оскільки річ, що знаходиться в спільній власності, не можна поділити без втрати її цільового призначення.

Так, не допускається виділ частки в натурі у випадку, коли це призведе до знищення речі, заподіяння значної шкоди її корисним властивостям.

Перешкодою до виділу в натурі слід визнати неможливість її подальшого використання за цільовим призначенням, істотне погіршення технічного або ес-

тетичного стану, зниження матеріальної чи художньої цінності, значна незручність або неможливість будь-якого іншого користування.

Важливою обмежувальною умовою виділу є визначений судовою практикою підхід до формування в результаті виділу окремого об'єкта нерухомого майна.

— ВС вказав, що після виділу частки зі спільного нерухомого майна відповідно до ст. 364 ЦК України право спільної часткової власності припиняється, а при виділі такої частки власнику, що виділяється, та власнику (власникам), що залишається, має бути виділена окрема площа, яка повинна бути ізольованою від приміщення іншого (інших) співвласників, мати окремий вхід, окрему систему життєзабезпечення (водопостачання, водовідведення, опалення тощо), тобто скласти окремий об'єкт нерухомого майна в розумінні ст. 181 ЦК⁸.

— Виділивши у власність позивачам частину спірного домоволодіння, суд не зазначив в рішенні, яка частка виділяється відповідачам. Загальні засади цивільного законодавства, зокрема засади справедливості, добросовісності та розумності (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК), спонукають суд при вирішенні зазначених спорів урахувувати також інтереси обох сторін та встановлювати: чи дійсно є неможливим виділ частки в натурі; чи допускається такий виділ згідно із законодавством; чи спроможні інші співвласники виплатити позивачу компенсацію в рахунок визнання за ними права власності на усе спільне майно та чи не становитиме це для них надмірний тягар тощо⁹.

Ці висновки заслуговують на увагу, проте не носять абсолютного характеру, оскільки на практиці непоодинокі випадки виділу частки, коли здійснюється виділ у натурі із залишенням певного майна, зокрема допоміжних приміщень, у спільному користуванні, без улаштування окремого входу, окремої системи комунікацій тощо.

Існує специфіка поділу об'єкта незавершеного будівництва, оскільки суд може визнати право за цими особами на будівельні матеріали і конструктивні елементи будинку або з урахуванням конкретних обставин залишити його одній зі сторін, а іншій присудити грошову компенсацію.

⁸ Постанова КЛС ВС від 07.04.2021 у справі № 642/3832/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/96281705.

⁹ Постанова КЛС ВС від 20.01.2021 у справі № 2-48/11. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/94452583.

Правовий аналіз наведених норм матеріального права дозволяє дійти висновку про те, що об'єкт незавершеного будівництва, зведений за час шлюбу, при виникненні спору може підлягати поділу між подружжям як об'єкт права спільної сумісної власності подружжя із визначенням часток¹⁰.

ВИДІЛ ЧАСТКИ І СПЛАТА КОМПЕНСАЦІЇ

Обов'язковою умовою призначення грошової компенсації є лише згода співвласника, який заявив вимоги про виділ частки, і не передбачається обов'язковість згоди інших співвласників на такий виділ та не ставиться право співвласника на виділ у залежність від згоди інших співвласників і мотивів, з яких власник має намір реалізувати своє право на виділ.

ЦК встановлено певні наслідки існування обмежень чи неможливості виділу в натурі — у співвласника, який бажає виділу, виникає право на одержання від інших співвласників грошової або іншої матеріальної компенсації вартості його частки. Виходячи з цього, спонукання до одержання грошової або іншої компенсації замість частки в натурі не допускається, позови про спонукання співвласника до отримання компенсації задоволенню не підлягають.

У зв'язку з цим важливим є висновок ВС щодо спроможності виплати компенсації вартості частки у спільній власності.

ВП ВС констатувала **помилковість висновку апеляційного суду** про те, що стягнення на користь позивачки компенсації за її частку у праві спільної сумісної власності на майно подружжя становитиме для відповідача надмірний тягар. **У спірних правовідносинах відповідач не втрачає права власності на неподільну річ, а стає її одноосібним власником. Тому можлива відсутність у нього коштів для одномоментної виплати компенсації позивачеві не є ознакою надмірності тягара з такої виплати.**

З огляду на викладене задля ефективного захисту прав кожного зі співвласників неподільних речей і забезпечення єдності судової практики щодо застосування приписів частин четвертої та п'ятої статті 71 СК України, частини другої статті 364 ЦК України Велика Палата Верховного Суду відступає:

від сформульованого, зокрема, у постановках Верховного Суду України від 30 березня 2016 року у справі № 6-2811цс15 і Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 16 червня 2021 року у справі № 559/609/15 висновку про те, що суд має визначити ідеальні частки співвласників у неподільній речі без її реального поділу та залишити відповідне майно у спільній частковій власності у разі, коли відповідач попередньо не вніс на депозитний рахунок суду кошти за частку позивача у праві спільної сумісної власності на неподільну річ, а останню не можна поділити в натурі відповідно до часток;

від сформульованого, зокрема, у постановках Верховного Суду України від 13 січня 2016 року у справі № 6-2925цс15 і Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 29 серпня 2019 року у справі № 371/1369/15-ц висновку, що для вирішення питання про застосування частини другої статті 364 ЦК України юридичне значення має те, чи сплачує співвласник-відповідач, який володіє та користується спільним майном, матеріальну компенсацію позивачеві за таке володіння та користування відповідно до частини третьої статті 358 ЦК України, чи спроможний співвласник-відповідач виплатити співвласникові-позивачеві грошову компенсацію вартості його частки, і чи не буде така виплата надмірним тягарем¹¹.

Згодом висновки з питань сплати компенсації вартості частки у спільній власності було сформульовано ВП ВС більш чітко :

86. Інакше кажучи, **вимога позивача про стягнення з відповідача грошової компенсації замість частки позивача у праві спільної сумісної власності на майно подружжя не породжує обов'язку відповідача попередньо внести відповідну суму на депозитний рахунок суду** (див. висновок, сформульований у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 червня 2018 року у справі № 299/2587/15-ц). Підтвердження платоспроможності такого відповідача законодавство України не вимагає.

¹⁰ Постанова КЦС ВС від 07.09.2020 у справі № 336/4781/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/91460634.

¹¹ Постанова ВП ВС від 08.02.2022 у справі № 209/3085/20. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/105325146.

87. Саме до такого висновку дійшла Велика Палата Верховного Суду у постанові від 08 лютого 2022 року у справі № 209/3085/20 (провадження № 14-182цс21), і підстав для відступу від такої позиції не вбачається¹².

Спир у цих справах стосувався поділу спільної сумісної власності подружжя на неподільну річ, але судами було застосовано статтю, що коментується, оскільки виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності, здійснюється у порядку, встановленому ст. 364 цього Кодексу (ч. 3 ст. 370 ЦК).

Постає питання про співвідношення права співвласника на отримання грошової компенсації за його згодою із можливістю інших співвласників сплатити зазначену компенсацію. На практиці неоднозначно вирішується питання, чи є підставою для відмови в позові неможливість співвласників (наприклад, у зв'язку з їх матеріальних становищем) виплатити компенсацію, чи не призведе покладення на них такого обов'язку до звернення стягнення на квартиру та її примусового продажу.

Відповідно до ст. 364 ЦК обов'язковою умовою призначення грошової компенсації є лише згода співвласника, який заявив вимоги про виділ частки, і не передбачається обов'язковість згоди інших співвласників на такий виділ та не ставиться право співвласника на виділ у залежність від згоди інших співвласників і мотивів, з яких власник має намір реалізувати своє право на виділ. При цьому пропонується керуватися загальними засадами цивільного законодавства (ст. 3 ЦК) щодо справедливості, добросовісності та розумності з урахуванням прав та інтересів усіх співвласників і рекомендувати судам вивчати обставини справи з метою з'ясувати, чи не зловживає особа, яка бажає виділу в натурі частки із майна, що є у спільній частковій власності, наданим їй ч. 2 ст. 364 ЦК правом, чи реалізація цього права не порушить прав

інших осіб, які не мають змоги сплатити співвласнику грошову або іншу матеріальну компенсацію вартості його частки, і що такий виділ не завдасть їм шкоди¹³.

У цьому аспекті слід звернути увагу на відмінність юридичних конструкцій статей 364 та 365 ЦК. При виділі частки в натурі отримання компенсації є правом співвласника, а сама компенсація може бути надана лише за його згодою. При припиненні права на частку за вимогою інших співвласників згода співвласника, право якого припиняється, юридичного значення не має. Вартість частки виплачується незалежно від згоди цього співвласника.

Варто зауважити, що в цих статтях містяться принципово різні юридичні конструкції, різні підстави припинення права спільної власності, а тому норми статей 364 і 365 ЦК є взаємовиключними й одночасно застосовуватись не можуть, що визнається у судовій практиці¹⁴.

ВИТРЕБУВАННЯ ЧАСТКИ У СПІЛЬНІЙ ВЛАСНОСТІ ЗА ВІНДИКАЦІЙНИМ ПОЗОВОМ

Предметом віндикаційного позову є матеріально-правова вимога позивача (неволодіючого власника) до відповідача (володіючого невластника) про повернення своєї індивідуально визначеної речі з чужого незаконного володіння. У доктрині приватного права визначається об'єкт віндикації виключно як річ, визначена індивідуальними ознаками, що зберіглася в натурі. Хоча положення ст. 387 ЦК оперує ширшим за своїм міслом поняттям «майно», що визнається правомірним і таким, що засноване на систематичному тлумаченні норм чинного цивільного законодавства України¹⁵. При цьому зі смислу ст. 389 ЦК впливає неможливість використання віндикаційного позову для захисту порушеного володіння об'єктами власності, що визначені родовими ознаками, на що наголошується у судовій практиці, зокрема у справі про витребування сільськогосподарської машини КУН-10 ВС зробив наступний висновок.

¹² Постанова ВП ВС від 22.09.2022 у справі № 125/2157/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107706743.

¹³ Григор'єва Л. І., Павловська С. В. Застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ: науково-практичний коментар. Практика Верховного Суду України з питань захисту права власності. К., Істина, 2014. С. 119-122.

¹⁴ Ухвала колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 17.02.2010 // URL: reyestr.court.gov.ua/Review/8039300. Постанова Вінницького апеляційного суду від 09.01.2020 у справі № 127/10653/19. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/86847657.

¹⁵ Захист права власності. Правові позиції Верховного Суду: коментарі науковців / О. П. Печений, І. В. Спасибо-Фатєєва та ін., за заг. ред. І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Екус, 2020. 496 с. (Серія: «Проблеми судової практики»). С. 333.

Змістом віндикаційного позову є витребування саме того майна, яке вибуло із законного володіння власника. Підставою віндикаційного позову є обставини, які підтверджують правомірність вимог позивача про повернення йому майна із чужого незаконного володіння, тобто факти, які доводять право власності на витребуване майно, вибуття його з володіння позивача, знаходження його у відповідача.

Таким чином, виходячи з положень ст. 387 ЦК власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним і в якій майно фактично знаходиться та є індивідуально визначеним¹⁶.

У випадку, коли правовим режимом майна є спільна власність (спільна сумісна або спільна часткова), виникає питання про захист права учасника спільної власності, зокрема про можливість і прийнятність застосування конструкції віндикаційного позову. Адже на практиці непоодинокі випадки, коли співвласник втратив володіння і користування об'єктом спільної власності і виникає потреба поновлення його прав. Відповідно чи може визнаватися належним і ефективним способом захисту позов про витребування частки у спільній власності з чужого незаконного володіння, тобто про віндикацію частки у спільній власності. Наприклад, внаслідок спадкування квартири або іншого об'єкта нерухомого майна у трьох співвласників виникає право спільної часткової власності із розміром частки по 1/3 у кожного, один із співвласників заволодів квартирою, установив нові замки і самостійно використовує квартиру на власний розсуд, вселяючи до квартири наймачів. Відповідно, за допомогою якого позову співвласник отримує можливість ефективно захистити свої права.

У випадку застосування як способу захисту вимог про витребування 5 частини спірної квартири, яка є спільною сумісною власністю, такі вимоги не можуть бути задоволені.

КЦС ВС вказав, що за приписами частини першої статті 68 СК України розірвання шлюбу не припиняє права спільної сумісної власності на майно, набутого за час шлюбу. Таке майно залишається спільною сумісною власністю подружжя. Тобто лише після вирішення

питання про поділ майна, яке є спільною сумісною власністю, визначення розміру часток кожному зі співвласників, таке майно набуває статусу спільної часткової власності, чи у разі поділу майна в натурі — змінює правовий статус на майно, що належить подружжю на праві особистої приватної власності.

Враховуючи наведене, апеляційний суд дійшов правильного висновку, що вимоги ОСОБА_1 про витребування 5 частини спірної квартири є такими, що не підлягають задоволенню, оскільки частка позивача у праві спільної сумісної власності подружжя не визначена як в ідеальній частці, так і в натурі, правовий режим спільної сумісної власності не припинений, а отже, не може бути об'єктом витребування 5 частини такого майна, оскільки право на зазначену частку не виникло, права на неї не є самостійним об'єктом цивільного обороту.

Такий же правовий висновок щодо неможливості витребування частки у майні, що є спільною сумісною власністю, викладений у постанові Верховного Суду від 12 грудня 2018 року у справі № 161/9138/16-ц (провадження № 61-8232св18).

Отже, порушене право позивача не може бути захищено в обраний ним спосіб¹⁷.

Тобто КЦС ВС виходив з того, що частка у спільній сумісній власності не визнається самостійним об'єктом цивільного обороту і відповідно не може бути об'єктом віндикаційного позову. До цього слід додати, що спільна сумісна власність взагалі не передбачає визначення часток (ч. 1 ст. 368 ЦК), тому про частку у спільній сумісній власності є підстави вести мову лише умовно.

В іншій справі Верховний Суд розширив аргументаційну базу на користь неможливості використання віндикаційного позову до таких вимог.

Апеляційний суд погодився з висновками суду першої інстанції про задоволення позовних вимог у частині визнання нерухомого майна спільною сумісною власністю, визнання частково недійсним свідоцтва про право на спадщину, визнання права власності на частку нерухомого майна.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції в частині задоволення позовних вимог про витребування

¹⁶ Постанова КЦС ВС від 25.06.2018 у справі № 728/453/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/75099423.

¹⁷ Постанова КЦС ВС від 28.06.2019 у справі № 127/17971/15-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/83925662.

майна з чужого незаконного володіння та ухвалюючи в цій частині нове рішення про відмову в задоволенні позову, апеляційний суд виходив з того, що **5 частка спірної квартири не виділена в натурі, тобто не є індивідуально визначеним майном, а тому не може бути витребувана з чужого незаконного володіння.**

<...>

З огляду на наведені положення закону суди, вирішуючи спір по суті, дійшли правильного висновку, що спірна квартира була спільною сумісною власністю позивача та ОСОБА_9, оскільки набута ними за час проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу. У зв'язку з цим правильними є також висновки судів про визнання права власності за ОСОБА_4 на 5 частку квартири.

З інших підстав судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій не оскаржувалися.

Таким чином, висновки судів першої та апеляційної інстанцій відповідають обставинам справи, які встановлені відповідно до вимог процесуального закону, доказам у справі надана належна правова оцінка¹⁸.

Таким чином, частка у спільній власності, яка не виділена в натурі, не може визнаватися індивідуально визначеним майном, а тому за цією ознакою не може бути предметом виндикаційного позову.

Водночас, в іншій справі суди зробили висновок про прийнятність витребування з незаконного володіння нерухомого майна — 1/3 частини садового будинку. Тобто сама по собі наявність правового режиму спільної часткової власності не може перешкоджати задоволенню вимог про витребування частки з чужого незаконного володіння.

Рішенням Києво-Святошинського районного суду Київської області від 04.08.2021, залишеним без змін постановою Київського апеляційного суду від 25.01.2022 та постановою КЦС ВС від 22.06.2022, позов задоволено частково. Визнано недійсним договір іпотеки, укладений 12 лютого 2016 року між ОСОБА_2 та ОСОБА_3 щодо передачі в іпотеку 1/3 частини садового будинку АДРЕСА_1, посвідчений приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Змисловською Т. В., зареєстрований за № 62. Визнано недійсним

договір про відступлення прав вимоги за іпотечним договором, укладений 31 серпня 2017 року між ОСОБА_3 та ОСОБА_4 щодо передачі в іпотеку 1/3 частини садового будинку АДРЕСА_1, посвідчений приватним нотаріусом Київського міського нотаріального округу Рогачем В. В. та зареєстрований за № 1434. Витребувано з незаконного володіння ОСОБА_5 нерухоме майно — 1/3 частини садового будинку АДРЕСА_1. У задоволенні іншої частини позову відмовлено.

У спадкоємця, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, права володіння та користування спадковим майном виникають з часу відкриття спадщини. Такий спадкоємець може захищати свої порушені права володіння та користування спадковим майном відповідно до глави 29 ЦК України. Якщо у складі спадщини, яку прийняв спадкоємець, є нерухоме майно, право розпорядження нерухомим майном виникає в нього з моменту державної реєстрації цього майна (частина друга статті 1299 ЦК України). Спадкоємець, який прийняв у спадщину нерухоме майно, ще до його державної реєстрації має право витребувати це майно від його добросовісного набувача з підстав, передбачених статтею 388 ЦК України, зокрема у разі, якщо воно вибуло з володіння спадкодавця поза волею останнього (правовий висновок, викладений у постанові Верховного Суду України від 23 січня 2013 року у справі № 6-164цс12, від 06 липня 2016 року у справі № 6-3095цс15).

Спадкоємець, який прийняв у спадщину нерухоме майно, ще до його державної реєстрації має право витребувати це майно від його добросовісного набувача з підстав, передбачених статтею 388 ЦК України, зокрема у разі, якщо воно вибуло з володіння спадкодавця поза волею останнього.

Зазначене відповідає правовій позиції, висловленій Верховним Судом України у постанові від 23 січня 2013 року у справі № 6-164цс12. <...>

Витребування 1/3 частини садового будинку АДРЕСА_1 із незаконного володіння останнього її власника — ОСОБА_5, є достатнім та ефективним способом захисту прав позивача, оскільки перший із ланцюжка договорів щодо спірного майна — договір дарування є недійсним, оскільки ОСОБА_2 відчужила 1/3 частину майна, яка їй не належала, а належала ОСОБА_1.

Встановивши, що спірне майно вибуло з володіння ОСОБА_1 поза її волею, а саме, на підставі визнаного

¹⁸ Постанова КЦС ВС від 02.05.2018 у справі № 425/2086/16-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/73868651.

у судовому порядку недійсним свідоцтва про право на спадщину, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку, що позивачка має право на витребування 1/3 частини садового будинку АДРЕСА_1, від добросовісного набувача ОСОБА_5 за правилами статті 388 ЦК України¹⁹.

Ухвалені по справі судові рішення не містять відомостей про виділ частки у натурі або визначення порядку володіння і користування спільним майном у порядку ст. 358 ЦК України як на умову застосування віндикації частки у спільній частковій власності.

Водночас в іншій справі Верховний Суд зробив протилежний висновок.

У справі, що переглядається, позивач просив суд витребувати 5 частину квартири. Матеріали справи не містять інформації про те, чи виділена позивачу його частка квартири в натурі.

За таких обставин висновок суду про те, що до спірних правовідносин підлягають застосуванню положення ст. 387, 388 ЦК, є помилковими, оскільки **витребувати можна індивідуально визначену річ, а не частку в праві спільної часткової власності**²⁰.

Таким чином, наявна певна неузгодженість правових висновків Верховного Суду щодо застосування ст. 387, 388 ЦК до витребування частки у спільній власності, яку необхідно усунути.

¹⁹ Постанова КЦС ВС від 22.06.2022 у справі № 369/9682/19-ц. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/105078540.

²⁰ Постанова КЦС ВС від 02.06.2021 у справі № 295/17812/18. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/97517415.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

телефонуй

(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

2023 РІК. ПОДАТКОВИЙ ШТИЛЬ: ЯК ДОВГО?

Максим Кварацхелія, адвокат

Ця публікація має на меті надати стислий огляд основних (на погляд автора) 10 положень законодавства, що стосуються оподаткування адвокатської діяльності. Положення у статті наведені станом на 1 лютого 2023 року.

8 із 10 таких положень свідчать про намагання держави у цей скрутний час знизити фіскальне навантаження на платників податків, зборів та ЄСВ, узагалі, та на адвокатів, зокрема. Тобто можна казати про наявність на початку 2023 року умовного податкового штилю.

1. МОРАТОРІЙ НА ПОДАТКОВІ ПЕРЕВІРКИ

Яких адвокатів може стосуватися: всіх адвокатів, незалежно від організаційної форми адвокатської діяльності.

Термін дії: до припинення або скасування воєнного стану на території України.

Зміст: не можуть розпочинатися документальні планові перевірки, але можуть розпочинатися камеральні та фактичні перевірки, а також у деяких випадках — документальні позапланові перевірки (наприклад, у випадку коли адвокат подав заяву про зняття з обліку платника податків).

Юридична підстава: вимоги пп. 69.2 п. 69 підрозд. 10 розд. XX Податкового кодексу України¹.

А саме: тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України.

Податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються, **крім:**

- а) камеральних перевірок;
- б) документальних позапланових перевірок —

у деяких випадках, а саме, що проводяться на звернення платника податків та/або з підстав, визначених пп. 78.1.2 (у частині контролю за трансфертним ціноутворенням), 78.1.5, 78.1.7, 78.1.8, 78.1.12, 78.1.14 — 78.1.16, 78.1.21 та 78.1.22 п. 78.1 ст. 78 цього Кодексу, та/або документальних позапланових перевірок платників податків, за якими отримано податкову інформацію, що свідчить про порушення платником валютного законодавства **в частині дотримання граничних строків надходження товарів за імпортними операціями** та/або валютної виручки за експортними операціями, та/або документальних позапланових перевірок з питань оподаткування юридичними особами або іншими нерезидентами, які здійснюють господарську діяльність через постійне представництво на території України, доходів, отриманих нерезидентами із джерелом їх походження з України, та/або документальних позапланових перевірок нерезидентів (представництв нерезидентів);

- в) фактичних перевірок.

ВАЖЛИВО!

Дія карантинного мораторію на податкові перевірки зупинена на період часу воєнного, надзвичайного стану.

¹ Далі за текстом — ПК.

Юридична підстава: Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 № 2120-IX.

2. МОРАТОРІЙ НА ЄСВ-ПЕРЕВІРКИ

Яких адвокатів може стосуватися: всіх адвокатів, незалежно від організаційної форми адвокатської діяльності.

Термін дії: на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану та протягом 3 місяців після припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану.

Зміст: не можуть розпочинатися документальні планові перевірки, документальні перевірки правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування².

Юридична підстава: пп. 9 — 23 розд. VIII Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI.

А саме: установити мораторій на проведення документальних перевірок правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану та протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану.

Документальні перевірки правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску, розпочаті до 24 лютого 2022 року та не завершені, зупиняються по останній календарний день третього місяця з дня припинення (скасування) воєнного, надзвичайного стану.

3. ЄСВ ЗА СЕБЕ МОЖНА НЕ СПЛАЧУВАТИ

Яких адвокатів може стосуватися: адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально.

Термін дії: з 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану.

Зміст: адвокати мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати ЄСВ **за себе**.

ВАЖЛИВО!

Немає сплати ЄСВ, немає страхового стажу. А це може вплинути на розмір соціального (пенсійного) забезпечення адвокату. Тому це не подарунок від держави. При цьому це лише право, а не обов'язок адвоката.

Юридична підстава: пп. 9 — 19 розд. VIII Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI³.

А саме: тимчасово, з 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом дванадцяти місяців після припинення або скасування воєнного стану, особи, зазначені у пп. 4, 5 та 5¹ частини першої статті 4 Закону № 2464, мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний внесок за себе. При цьому положення абзацу другого пункту 2 частини першої статті 7 Закону № 2464 щодо таких періодів для таких осіб не застосовується.

При цьому такими особами розрахунок єдиного внеску у складі податкової декларації не заповнюється

ся за період, в якому відповідно до **абзацу першого цього пункту** єдиний внесок не нараховувався, не обчислювався та не сплачувався.

4. САНКЦІЇ ЩОДО РЕЄСТРАТОРІВ РОЗРАХУНКОВИХ ОПЕРАЦІЙ (РРО/ПРРО)

Яких адвокатів може стосуватися: які мають статус суб'єктів господарювання, зокрема, адвокатські бюро та адвокатські об'єднання.

Термін дії: до припинення або скасування воєнного стану на території України.

Зміст: санкції за порушення Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.95 № 265/95-ВР не застосовуються.

² Далі за текстом — ЄСВ, або єдиний внесок.

³ Далі за текстом — Закон № 2464.

ВАЖЛИВО!

Законодавець говорить про період незастосування санкцій, а не про період вчинення порушень, за який санкції не застосовуються.

Юридична підстава: п. 12 розд. II Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.95 № 265/95-ВР.

А саме: тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, санкції за порушення вимог Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» не застосовуються.

5. ЄДИНИЙ ПОДАТОК ЗІ СТАВКОЮ 2 %

Яких адвокатів може стосуватися: які мають статус суб'єктів господарювання — платників єдиного податку групи 3, зокрема, адвокатські бюро та адвокатські об'єднання.

Термін дії: до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України.

Основний зміст: 1) зниження ставки податку з 5 до 2 відсотків;

2) скасування обмеження щодо обсягу доходу та кількості осіб, які перебувають у трудових відносинах з такими платниками єдиного податку;

3) зміна строків оплати єдиного податку з поквартальної на помісячну;

4) зміна податкового періоду з квартального на місячний;

5) зміна строку оплати єдиного податку з поквартальної на помісячну.

Юридична підстава: п. 9 підрозд. 8 розд. XX ПК.

А саме: 9. Установити, що тимчасово, з 1 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України, положення розділу XIV ПК застосовуються з урахуванням таких особливостей:

<...> 9.2. Платниками єдиного податку третьої групи можуть бути фізичні особи — підприємці та юридичні особи — суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми.

До таких осіб не застосовується обмеження щодо обсягу доходу та кількості осіб, які перебувають з ними у трудових відносинах.

<...> 9.4. Відсоткова ставка єдиного податку для платників єдиного податку третьої групи, які використовують особливості оподаткування, встановлені цим пунктом, встановлюється **у розмірі 2 відсотки** доходу, визначеного відповідно до ст. 292 ПК.

6. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Яких адвокатів може стосуватися: всіх адвокатів, незалежно від організаційної форми адвокатської діяльності.

Термін дії: до припинення або скасування воєнного стану на території України.

Зміст: у разі відсутності у платника податків можливості своєчасно виконати свій податковий обов'язок (зокрема, щодо дотримання термінів сплати податків та зборів, подання звітності), платники податків звільняються *від передбаченої ПК відповідальності* з обов'язковим виконанням таких обов'язків протягом 6 місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні.

Юридична підстава: п. 69.1 підрозд. 10 розд. XX ПК.

А саме: тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України.

У разі відсутності у платника податків можливості своєчасно виконати свій податковий обов'язок щодо дотримання термінів сплати податків та зборів, подання звітності та/або документів (повідомлень), у тому числі передбачених ст. 39 і 39², п. 46.2 ст. 46 ПК, реєстрації у відповідних реєстрах податкових або акцизних накладних, розрахунків коригування, подання електронних документів, що містять дані про фактичні залишки пального та обсяг обігу пального або спирту етилового тощо, платники податків звільняються *від передбаченої ПК відповідальності з обов'язковим виконанням таких обов'язків протягом шести місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні.*

7. ПОДАТКОВІ ШТРАФИ ТА ПЕНЯ У РАЗІ САМОСТІЙНОГО ВИЯВЛЕННЯ ПОМИЛОК

Яких адвокатів може стосуватися: всіх адвокатів, незалежно від організаційної форми адвокатської діяльності.

Термін дії: до припинення або скасування воєнного стану на території України.

Зміст: у разі самостійного виправлення платником податків у податковій звітності, з дотриманням порядку, вимог та обмежень, визначених ст. 50 ПК, помилок, які призвели до заниження податкового зобов'язання у звітних (податкових) періодах, що припадають на період дії воєнного стану, такі платники звільняються від нарахування та сплати штрафних санкцій, передбачених п. 50.1 ст. 50 ПК, та пені.

Юридична підстава: п.п. 69¹ п. 69 підрозд. 10 розд. XX ПК.

8. МОРАТОРІЙ НА ЄСВ-ШТРАФИ

Яких адвокатів може стосуватися: всіх адвокатів, незалежно від організаційної форми адвокатської діяльності.

Термін дії: період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану та протягом 3 місяців після припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану.

Зміст: штрафні санкції, визначені ч. 11 ст. 25 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (зокрема, для адвокатських бюро або адвокатських об'єднань за несплату або несвоєчасну сплату ЄСВ), та пеня не застосовуються/не нараховується.

Юридична підстава: пп. 9²¹, 9²² розд. VIII Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI.

ВАЖЛИВО!

Цей мораторій не звільняє від адміністративної відповідальності (ст. 165¹ КУпАП), а також від кримінальної відповідальності (ст. 212¹ КК України).

9. ОBOB'ЯЗКОВЕ ПРИЙМАННЯ ПЛАТІЖНИХ КАРТОК, АЛЕ БЕЗ ПЛАТІЖНИХ ТЕРМІНАЛІВ?

Яких адвокатів може стосуватися: всіх адвокатів, незалежно від організаційної форми адвокатської діяльності, які провадять «господарську» діяльність у населених пунктах з чисельністю населення понад 25 тис. осіб.

Термін дії: з 1 січня 2023 року.

Зміст: адвокати зобов'язані забезпечувати можливість здійснення безготівкових розрахунків за надані послуги, у тому числі за допомогою електронних платіжних засобів та/або платіжних застосунків, та/або платіжних пристроїв. У разі надання можливості здійснювати безготівкові розрахунки за надані послуги за допомогою електронних платіжних засобів, що використовуються в платіжних системах, адвокати зобов'язані забезпечувати можливість здійснення таких розрахунків з використанням електронних платіжних засобів не менше трьох платіжних систем, однією з яких є багатомітентна платіжна система, створена резидентом України.

Це стосується адвокатів, які провадять «господарську» діяльність у населених пунктах з чисельністю населення понад 25 тис. осіб.

Під платіжним пристроєм мається на увазі технічний пристрій (банківський автомат, **платіжний термінал**, програмно-технічний комплекс самообслуговування, програмно-апаратне середовище мобільного телефону, інший пристрій), що дає змогу користувачу ініціювати платіжну операцію, а також виконати інші операції згідно з функціональними можливостями цього пристрою.

Юридична підстава: п. 65 ч. 1 ст. 1, п. 89 ч. 1 ст. 1, ч. 28 ст. 38 Закону України «Про платіжні послуги» та постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2022 № 894 «Про встановлення строків, до настання яких торговці повинні забезпечити можливість здійснення безготівкових розрахунків (у тому числі з використанням електронних платіжних засобів, платіжних застосунків або платіжних пристроїв) за продані ними товари (надані послуги)».

А саме: торговець — суб'єкт господарювання (юридична особа або фізична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність, **незалежну професійну діяльність**), який відповідно до договору з відповідним надавачем платіжних послуг (еквайром або іншим) приймає до обслуговування платіжні інструменти для здійснення оплати вартості товарів чи послуг, включаючи послуги з видачі коштів у готівковій формі <...>.

Торговці зобов'язані забезпечувати можливість здійснення безготівкових розрахунків за продані товари (надані послуги), у тому числі за допомогою електронних платіжних засобів та/або платіжних застосунків, та/або платіжних пристроїв. У разі надання можливості здійснювати безготівкові розрахунки за продані товари (надані послуги) за допомогою електронних платіжних засобів, що використовуються в платіжних системах, торговці зобов'язані забезпечувати можливість здійснення таких розрахунків з використанням електронних платіжних засобів не менше трьох платіжних систем, однією з яких є багатомітентна платіжна система, створена резидентом України.

10. МОРАТОРІЙ НА ПОДАТКОВІ ШТРАФИ — ВІДСУТНІЙ

Яких адвокатів може стосуватися: всіх адвокатів, незалежно від організаційної форми адвокатської діяльності.

ВАЖЛИВО!

Ані карантинний, ані воєнний мораторії не звільняли від адміністративної відповідальності, адміністративної відповідальності (зокрема, ст. 163¹, 163², 163³, 163⁴, 164¹, 164⁵ КУпАП), а також від кримінальної відповідальності (ст. 212 КК України).

Наостанок зазначимо, що податковий штиль може закінчитися скоро. Адже вже розглядається питання щодо скасування численних пільг, зокрема планується відновлення документальних перевірок, скасування мораторію на ЄСВ-штрафи, РРО(ПРРО)-штрафи та пільгової ставки для платників єдиного податку групи 3. Тому далі буде...

Термін дії: до припинення або скасування воєнного стану на території України.

Зміст: з одного боку, законом не передбачений воєнний (тобто на період дії воєнного стану на території України) мораторій на податкові штрафи.

З іншого боку, закон позбавляє платників податків можливості на період дії на території України воєнного стану застосувати *карантинний* мораторій на податкові штрафи та пеню. Податкові штрафи та пеня можуть застосовуватися лише за наслідками податкових перевірок, проведених відповідно до умов мораторію на податкові перевірки, про який ми зазначали вище.

Юридична підстава: п.п. 69² п. 69 підрозд. 10 розд. XX ПК.

А саме: у разі виявлення порушень законодавства за результатами проведення перевірок до платників податків застосовується відповідальність згідно з *Податковим кодексом України, законами, контроль за виконанням яких покладено на контролюючі органи*, з урахуванням обставин, передбачених п.п. 112.8.9 п. 112.8 ст. 112 ПК, що звільняють від фінансової відповідальності. При цьому вимоги законодавства щодо мораторію (зупинення) застосування **штрафних (фінансових) санкцій (штрафів)** на період дії воєнного, надзвичайного стану та/або на період дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України на всій території України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), **не застосовуються**.

Н. В. У разі наявності побажань до змісту наступних випусків, будь ласка, повідомте нас у Фейсбуці у групі «Оподаткування адвокатської діяльності. Як не потрапити на фіскальні міни» або на електронну пошту: info@mk.odessa.ua для адвоката Максима Квацхелія.

ПЕРЕГОВОРНИЙ ПРОЦЕС У СУЧАСНИХ УМОВАХ ТА ПРАВОВІ ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Михайло Вайнагій, к. ю. н., ст. викладач, НаУКМА, учасник
Всеукраїнського проєкту «Історія адвокатури України»
Центру досліджень адвокатури і права НААУ

Переговори продовжують залишатися актуальним інструментом узгодження позицій та відстоювання інтересів. В сучасних умовах переговорний процес набуває неоднозначно позитивного сприйняття. У зв'язку з чим його вивчення та змалювання правових перспектив розвитку потребує уваги зі сторони як науковців, так і практиків.

Ця публікація має на меті подати одну із класифікацій переговорів, змалювати окремі інструменти розв'язання спорів, поглибити розуміння міждержавних переговорів, описати сприйняття нерівних переговорів, що найчастіше буває предметом таких переговорів та як гарантувати виконання досягнутих домовленостей. Цей аналіз буде здійснюватися з метою віднайдення перспектив точки зору права, історії та психології.

Відмінною ознакою сучасного права є розширення диспозитивних засобів правового регулювання, до яких належить вирішення спорів через узгодження волі сторін шляхом переговорів. За однією з класифікацій переговори поділяються на три категорії: міжособистісні (між фізичними особами), міжорганізаційні (між юридичними особами) та міждержавні (між державами).

Якщо говорити про розв'язання спорів між фізичними та юридичними особами, то в контексті України запровадження альтернативного вирішення спорів є невід'ємною складовою процесу європейської інтеграції нашої країни¹.

Одним із таких кроків України було прийняття Закону України «Про медіацію» від 16.11.2021 № 1875-ІХ, яким визначено правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору), принципи медіації, статус медіатора

ра, вимоги до його підготовки та інші питання, пов'язані з цією процедурою².

Якщо говорити про вирішення спорів між юридичними особами, то спори з договірних та інших цивільно-правових відносин, які виникають при здійсненні зовнішньоторговельних та інших видів міжнародних економічних зв'язків, якщо комерційне підприємство хоча б однієї із сторін спору знаходиться за кордоном, а також спори підприємств з іноземними інвестиціями і міжнародних об'єднань та організацій, створених на території України, між собою, спори між їх учасниками, а так само їх спори з іншими суб'єктами права України, можуть за угодою сторін передаватися на вирішення до Міжнародного комерційного арбітражного суду³.

Нас у цій статті цікавлять міждержавні переговори в контексті досягнення миру в умовах війни. І перше питання, на яке потрібно відповісти, наскільки актуально говорити про перспективи розвитку

¹ Спектор О. М. Запровадження альтернативного вирішення спорів (АВС) як невід'ємна складова процесу європейської інтеграції України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. № 105 (1). С. 99 — 102.

² Див. за посиланням: URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text.

³ Див. за посиланням: URL: icac.org.ua/wp-content/uploads/Reglament_ICAC_UA_2022.pdf.

переговорного процесу як правової форми вирішення спору, конфлікту — в умовах війни, активних бойових дій, збройного протистояння, побутової (вода, світло, тепло) мобілізації суспільства, бізнесу, державного апарату, усього народу? Яке розуміння та сприйняття нерівних переговорів? Що найчастіше може бути предметом таких переговорів? І, напевно, найголовніше, як гарантувати виконання досягнутих домовленостей? Про це та інше з точки зору права, історії та психології йтиметься далі.

Однак почнемо із загальної характеристики переговорного інструментарію. Переговори, переговорний процес є мирним та цінним правовим інструментом урегулювання спорів, конфліктів. Серед його слабких місць — недостатнє правове регулювання та низька результативність. Спостерігаючи за численними переговорами на всіх рівнях, в усіх сферах, у різних форматах, можемо спостерігати, що їх ефективність доволі низька. У чому може бути причина?

Перше, що спадає на думку, учасник, сторона потенційних переговорів, яка має перевагу в силі, впливі, владі чи фінансових ресурсах, не виявляє щирого бажання поступатися своїми інтересами, адже вона завдяки своїм ресурсам прагне задовольнити їх без поступок. Іншими словами — хто сильніший, той і правий. Слабша сторона, звичайно, невдоволена таким станом речей, але реально вплинути на нього, щоб щось змінити, не в силах.

Людські взаємовідносини до певної міри виглядають постійним змаганням, конкуруванням. Одні перемагають сьогодні, інші, можливо, завтра, потім реванш або ж треті з новими силами, з якими попередні намагаються конкурувати або домовлятися. З більшими чи меншими змінними такі процеси змінюють один одного і періодично ситуації повторюються.

На прикладі політичних процесів це досить чітко проглядається. Уявімо, як би виглядала ситуація, якщо б політичні сили змагалися не між собою, своїми приватними інтересами, а їх ідеями, поступаючись при цьому власними амбіціями заради більшого блага? Така ситуація видається, напевно, неможливою, бо всі в силу своєї егоїстичної природи думають про себе, свої особисті інтереси, розуміючи та допускаючи, мабуть, що будь-хто інший, прийшовши до влади, буде

більше дбати про індивідуальні інтереси, ніж про загальні, зловживаючи при цьому отриманими можливостями і доступом до ресурсів.

Що ще могло б змінити таке бачення та підхід до переговорів з погляду сильнішого опонента. Можливо, апеляція до чогось вищого, до чогось такого, що нівелює перевагу в силі, впливі, владі чи фінансових ресурсах. У сучасному світі важко знайти щось таке, що учасники переговорів, за якими завжди стоять люди, підносять вище за силу, вплив, владу або фінансові можливості, матеріальні активи. Це могло б бути лише якесь найвище благо.

М. І. Пірен зазначає, щоб відбулися переговори, потрібна, зокрема, відсутність значної відмінності в силі (потенції) суб'єктів конфлікту⁴. Тобто надто нерівні сили сторін роблять переговори практично неможливими.

Важко вести переговори з такою стороною, чия позиція об'єктивно значно сильніша. Дж. Рубін з цього приводу висуває такі рекомендації:

- апеляція до принципів (правових норм, справедливості, рівності);
- апеляція до історичних відносин;
- апеляція до майбутніх відносин;
- об'єднання різних питань в один пакет. Будучи слабшим в одному, учасник може виявитися сильнішим в іншому. Об'єднання питань дає змогу збалансувати вплив сторін;
- коаліція з тими, хто підтримує та обіцяє реальну допомогу;
- звернення до громадської думки, апеляція до суспільства;
- звернення за допомогою до посередника, посередників⁵.

На початку ми означили вирішення спорів на рівні фізичних осіб (міжособистісні), потім на рівні юридичних осіб (міжорганізаційні), залишається найвищий рівень — міждержавний.

У випадку міждержавних конфліктів, а відповідно і переговорів, своя специфіка. І досвід російсько-української війни є цьому підтвердженням. Коли росія володіє потужними природними ресурсами, від яких у глибокій мірі залежать інші міжнародні гравці, має ядерну зброю, інформаційний вакуум щодо

⁴ Пірен М. І. Конфліктологія. Підручник. Київ: МАУП, 2007. 360 с.

⁵ Психологія конфлікту: навчально-методичний посібник для підготовки магістрів усіх форм навчання. За ред. В. Я. Галаган, В. Ф. Орлова, О. М. Отич, О. О. Фурси. Київ: ДЕТУТ, 2008. 422 с.

альтернативної думки всередині країни, роками сформований внутрішньодержавний репресивний апарат, вона прагне вести односторонній переговорний процес та досягати максимальної користі для себе за столом переговорів, не рахуючись із думкою інших міжнародних співрозмовників.

Ставлення росії до переговорів з Україною являє собою приклад одностороннього переговорного процесу з метою виграти час та характеризується нездатністю досягнути компромісу через небажання відкривати свої справжні інтереси.

В історичній ретроспективі однією з перших спроб сформуванню державами на міжнародній арені ефективну вищу силу, інстанцію, яка могла б запобігати непорозумінням та конфліктам між державами, стало утворення міжнародної організації — Ліги Націй після закінчення Першої світової війни.

З розв'язанням Другої світової війни стало зрозуміло, що Ліга Націй не змогла виконати поставлені перед нею завдання — досягнути та забезпечити мир і безпеку в усьому світі.

Завершення Другої світової війни та поява на міжнародній арені Організації Об'єднаних Націй стала другою спробою створити міжнародну інституцію наднаціонального характеру, наділену вищими повноваженнями щодо забезпечення всезагального миру і безпеки в усьому світі, вирішення конфліктів шляхом переговорів та налагодження співробітництва.

Зараз багато хто говорить, що ООН є неефективною і потребує оновлення. Однак поки усе залишається без змін. Швидше за все, така ситуація могла б продовжуватися, оскільки сильні країни цього світу мало зацікавлені в обмеженні свого впливу, віддаючи більше повноважень ООН та беручи на себе зобов'язання виконувати потенційно несприятливі для себе рішення органів ООН, які можуть носити обов'язковий характер. До цього додається право накладання вето постійними членами Ради Безпеки ООН (а їх усього п'ять — Велика Британія, Китай, росія, США, Франція).

Один із засновників Єврейського Союзу Роберт Шуман, будучи Міністром закордонних справ Франції, у своїй відомій Декларації від 9 травня 1950 року вказував на те, що після досвіду двох Світових війн

Франція дійшла висновку, що деякі цінності, зокрема такі, як справедливість та верховенство права, не можуть визначатися одним тільки державним апаратом, а мир у світі неможливо забезпечити без будівничих зусиль, сумірних рівню небезпеки, яка перед ним постає⁶.

Ситуація 1945 року, коли ООН була утворена, і ситуація після 24 лютого 2022 року суттєво відрізняються, тому існує потреба в оновленому підході до структури, функцій, завдань та механізмів роботи ООН. А можливо, й у третій спробі утворити нову міжнародну організацію з урахуванням неефективності та слабкості існуючих міжнародно-правових інструментів та механізмів забезпечення миру й безпеки.

Можна припустити, що переговорний процес між державами буде ефективним тоді, коли вони зможуть апелювати до вищої сили, інстанції, яка здатна примусово втілити в життя прийняті рішення, якщо одна із сторін зловживає своїми правами чи нехтує зобов'язаннями.

Над формою цієї вищої сили чи вищої інстанції потрібно ще глибоко замислитися. Зважаючи на те, що будь-яка людина схильна думати суб'єктивно, то кращим варіантом виглядає — розробка вищих загальнообов'язкових правил, правових положень, норм на чолі з об'єднуючою метою — безпека та мир.

Спробою закріпити такі загальнообов'язкові правила можна вважати Декларацію про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами у відповідності до Статуту ООН, прийняту резолюцією 2625 (XXV) Генеральної Асамблеї ООН 24 жовтня 1970 року⁷.

7 з 10 принципів міжнародного права були закріплені у цій Декларації: про незастосування сили або погрози силою; мирного вирішення міжнародних спорів; невтручання у внутрішні справи іншої держави; співробітництва; рівноправ'я та самовизначення народів; суверенної рівності держав та добросовісного виконання зобов'язань за міжнародним правом.

Після 1975 року Заключним актом з питань безпеки і співробітництва в Європі цей перелік був доповнений ще трьома принципами: територіальної цілісності, поваги до прав людини та непорушності кордонів⁸.

⁶ Див. за посиланням: URL: europewb.org.ua/deklaratsiya-shumana/.

⁷ Декларація ООН про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами у відповідності до Статуту ООН, прийнята 24.10.1970. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_569#Text (дата звернення: 20.02.2021).

⁸ Заключний акт Ради з безпеки та співробітництва в Європі від 01.08.1975. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055 (дата звернення: 20.02.2021).

Однак постає проблема з їх повноцінним втіленням у життя.

Поки ситуація залишається такою, як є, ООН і наявність принципів міжнародного публічного права не здатні у повній мірі забезпечити мир та безпеку, вирішувати конфлікти за допомогою переговорів і змусити держави-члени виконувати прийняті рішення. У випадку постійних членів Радбезу ООН ще більш актуально постає питання, як може протидіяти той учасник переговорів, який обмежений у своїх силах, ресурсах?

Після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну 24 лютого 2022 року питання дотримання принципів міжнародного права, ефективності міжнародних домовленостей та дієвості ООН під великим знаком питання. Це все наштовхує на ідею побудови нової системи міжнародної безпеки, а відповідно і розуміння міжнародних переговорів.

Вартим уваги є підхід до колективної відповідальності (один за всіх та всі за одного) в Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Головним військово-політичним принципом цієї організації є система колективної безпеки, тобто спільних організованих дій усіх її членів у відповідь на напад ззовні (ст. 5 Договору)⁹.

Продовжуючи цей підхід, можливо, варто більше зосередитися на перспективі правового регулювання через призму не примусу, заборони чи веління, а диверсифікованої взаємозалежності, взаємодоповнення на шляху до об'єднуючої мети — безпека та мир, реалізація якої буде рівномірно розподілена в руках кожного учасника, як найсильнішого, так само і найслабшого.

У вже згадуваній Декларації Шумана йшлося про те, що спільне виробництво вугілля і сталі зробить війну між Францією та Німеччиною не тільки немислимою, але і практично неможливою¹⁰. Як показує понадсередсятирічний європейський досвід, такий підхід може спрацювати у випадку виключно демократичних країн, в яких панують правові держави й громадянські суспільства.

Серед сучасних, доступних та перспективних інструментів змінити ситуацію в переговорному процесі можна виокремити широке висвітлення суті конфлік-

ту та переговорного процесу в засобах масової інформації, причому не національних, а міжнародних, на нейтральному та всім доступному інформаційному майданчику. Звичайно, кожна сторона буде пояснювати ситуацію собі на користь, викладаючи факти чи аргументи таким чином, що інша сторона їх заперечуватиме. Однак широкомасштабне висвітлення суті конфлікту і переговорного процесу сприятиме залученню більшої кількості третіх сторін для винесення всезагального вердикту, засудження та покарання винної сторони.

Зважаючи на особливості інформаційної ери ХХІ століття, як в Україні, так і за кордоном, надшвидкий розвиток інформаційних технологій та неможливість виробити ефективне правове поле для фільтрування інформації, зазначена вище перспектива потребує вкрай виваженого підходу та детальної правової регламентації.

Наступним перспективним напрямом у нерівній боротьбі за столом переговорів може бути застосування модальності.

Кожна суперечка заздалегідь має певний рівень модальності. **Модальність суперечки** — це рівень можливості встановити однозначну істину щодо предмета обговорення — головного судження. Модальність може бути **нульовою** (за умови повної неможливості встановити фактичну істину); **середньою** (за умови приблизного балансу аргументів «за» і «проти» й можливості знайти, якщо не однозначне, то хоча би правдоподібне), **високою** (за умови можливості віднайти єдине правильне рішення)¹¹.

Виходячи з різних рівнів модальності, щоб глибше зрозуміти сутність конфлікту, сторони повинні застосовувати факти, аргументи й твердження з якомога вищим рівнем модальності. Таким чином, спостерігачі за переговорним процесом будуть мати об'єктивнішу картину та схилитися більше на бік того учасника переговорів, який використовуватиме реалістичні аргументи і пояснення.

Правова фіксація обов'язкового застосування таблиць модальності (нульова, середня, висока) в переговорному процесі сприяла б підвищенню його ефективності, а разом із тим справедливості, прозорості та збалансованості.

⁹ Див. за посиланням: URL: nato.int/nato-welcome/index_uk.html.

¹⁰ Див. за посиланням: URL: europeweb.org.ua/deklaratsiya-shumana/.

¹¹ Препотенська М. П. Риторика. 10 ключових тем. Навч. посібник. Київ: ІНКОС, 2009. 254 с.

З метою досягнення якомога вищої модальності під час переговорного процесу інструменти й механізми перевірки аргументів, тверджень, фактів тощо мають бути нормативно закріплені — регламентований фактчекінг.

Враховуючи психологічні особливості людини, її егоцентризм, бажання максимально задовольнити свої приватні інтереси і більшу схильність до суб'єктивності, ніж об'єктивності, коли мова йде про власні інтереси та цілі, найбільш ефективно переговори проходять при залученні третьої сторони у тій чи іншій формі. Третя сторона — посередник (посередники), при умові дотримання нейтральності, професійності, етичності й наявності авторитету, поваги й інших характеристик може забезпечити швидке врегулювання конфлікту за допомогою конструктивно налаштованих учасників переговорного процесу.

Коли міжнародне право не спрацьовує, залишається боротьба.

У 1966 році Франція ухвалила рішення про вихід із об'єднаного військового командування НАТО. Це рішення ні в якому разі не ставило під питання зобов'язання Франції брати участь у колективній обороні НАТО: за словами генерала де Голля, йшлося про те, щоб «змінити форму нашого Альянсу, не змінюючи його по суті»¹².

На думку одних експертів, це було пов'язано із тим, що Франція хотіла обмежити домінування в Альянсі американців з одночасним посиленням французьких позицій. У 2009 році після 42-річної перерви Франція повернулася до військового союзу і ця подія ознаменувала новий виток розвитку у відносинах між Францією і країнами — учасницями НАТО.

Інші експерти додають, що оборонна політика Франції у цей час ґрунтувалася на тому, що незалежно від того, наскільки противник може бути сильним і що він у кінцевому підсумку може перемогти Францію, однак відповідь французьких збройних сил на напад має бути настільки швидкою, сильною, високоточною та інфраструктурно нищівною, що нападник має добре подумати перед тим, як атакувати миролюбну Францію.

Як показує практика та політична обстановка у світі, сила не є запорукою перемоги й стабільності. Усі конфлікти все одно не вирішені. Усвідомлюючи той факт, що конфлікти — явище природне, то виникає потреба у тому, щоб мати ефективний правовий механізм їх урегулювання та подолання. Повністю їх викоринити навряд чи вдасться до тих пір, поки природа людської особистості не зміниться.

Таку думку здавна підтверджують відомі мислителі. Ще в давнину стверджували, що від безлічі законів — нехай і найкращих — людина не стає кращою. Коли ростуть закони й накази, збільшується число злодіїв і розбійників. Таке можна прочитати у Лао-Цзи. Інший варіант перекладу — чим краще знають закони, тим більше стає злодіїв та бандитів. Про втрату сорому за допомогою закону говорив і Конфуцій. Якщо правити за допомогою закону, залагоджувати, караючи, то народ остережеться, але не знатиме сорому. Такі мотиви знаходимо в Біблії та багатьох інших релігійних текстах. Найкращі закони нічого не означають, коли зник у людських серцях перший закон, перший між людьми союз — добра віра. Уся чесність на словах, і чим складніші в когось висловлювання, тим більше потрібно остерігатися якого-небудь обману. Інакше кажучи, чим витонченіші фрази (закон), тим безсовісніше суспільство, якому знадобився такий закон¹³.

Про порочності й безперспективності ідеї вдосконалення суспільства, людини шляхом права і системи покарань писали М. Монтень, Ч. Дікенс, Дж. Свіфт, М. Сервантес, В. Короленко¹⁴.

Аврелій Августин зазначав, що всі суспільні й державні інститути, а також правові норми і положення є наслідком гріховності людей. Основою морального вдосконалення повинна бути любов до оточуючих, де пануватимуть мир, порядок та справедливість. Гріховність земного життя, державно-правових порядків виявляється в пануванні людини над людиною, у відносинах управління і підкорення. Земний порядок є «природним», оскільки він є наслідком гріха та покарання Божого¹⁵.

Таким чином, перспективи розвитку переговорного процесу на найвищому міждержавному рівні в сучасних умовах тісно пов'язані з — пошуком

¹² Див. за посиланням: URL: diplomatie.gouv.fr/ru/politique-etrangere/securite-desarmement-et-non-proliferation/la-france-et-l-otan/

¹³ Словарь — активатор творческого мышления юриста / Концепция, составление, систематизация: Манукян В. И. Харьков: Право, 2015. 688 с.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Шульженко Ф. П. Історія політичних і правових вчень. Підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 464 с.

вищої сили або вищої інстанції, яка здатна примусово втілити в життя прийняті рішення; ефективною реалізацією вищих загальнообов'язкових правил (норм міжнародного права) у взаємовідносинах між державами; побудовою диверсифікованої взаємозалежності та взаємодоповнення на шляху до об'єднуючої мети — безпека та мир, реалізація якої буде рівномірно розподілена в руках кожного учасника, як найсильнішого, так само і найслабшого; інформаційною протидією та боротьбою; застосуванням модальності (нульової, середньої, високої) у конфліктах; залученням третьої нейтральної сторони (сторін) — посередника та наявністю чіткої оборонної стратегії

з одночасною правовою регламентацією зазначених перспектив.

Торкаючись можливих переговорів з росією в умовах війни, хотів би наголосити, що підґрунтям і умовою для цих переговорів має бути відмова від ультиматумів, проведення їх на рівноправних засадах, з дотриманням базових принципів міжнародного права, в тому числі визнання суверенної рівності держав, територіальної цілісності, непорушності кордонів, сумлінного виконання міжнародних зобов'язань та інших.

Викладені в публікації міркування є власним баченням автора та не становлять офіційної позиції жодного органу, установи чи організації.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо застосування положень про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності

(Велика Палата Верховного Суду відступила від висновку Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду)

Велика Палата Верховного Суду 02 лютого 2023 року у справі № 735/1121/20, провадження № 13-26кц22, розглянула у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу з доповненнями захисника ОСОБА_19 в інтересах засудженого ОСОБА_20 на вирок Бахмацького районного суду Чернігівської області від 22 квітня 2021 року та ухвалу Чернігівського апеляційного суду від 28 липня 2021 року щодо ОСОБА_20, ІНФОРМАЦІЯ_1, уродженця села Нехаївки Коропського району Чернігівської області, який проживає за адресою: АДРЕСА_1.

Велика Палата Верховного Суду розглянула касаційну скаргу захисника на вирок суду першої інстанції та ухвалу апеляційного суду, відповідно до яких особу засуджено за ст. 195, ч. 1 ст. 350 КК України до покарання за сукупністю злочинів у виді арешту на строк шість місяців.

Касаційний кримінальний суд у складі ВС передав це кримінальне провадження на розгляд ВП ВС для вирішення виключної правової проблеми. Зокрема, колегія суддів ККС ВС не погодилася з викладеним у постанові об'єднаної палати ККС ВС від 5 квітня 2021 року у справі № 328/1109/19 (провадження № 51-5464кмо20) тлумаченням змісту ч. 2 ст. 49 КК України.

Розглядаючи кримінальне провадження як суд касаційної інстанції, ВП ВС з'ясувала, що суд апеляційної інстанції всупереч приписам ст. 2 КПК України формально здійснив провадження, порушивши право засудженого на об'єктивний та неупереджений перегляд справи щодо нього в порядку апеляційної процедури. Велика Палата ВС констатувала, що ухвалу апеляційного суду постановлено з істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, її не можна визнати законною, обґрунтованою і вмотивованою. Отже, ВП ВС частково задовольнила скаргу захисника, ухвалу апеляційного суду скасувала та призначила

кримінальне провадження на новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

Вирішуючи питання, що становить виключну правову проблему, ВП ВС керувалася таким.

Друге речення ч. 2 ст. 49 КК України не містить прямої вказівки щодо строків давності, на які необхідно орієнтуватися після відновлення їх перебігу. Недостатня визначеність формулювання ч. 2 ст. 49 КК України зумовлює суперечливе розуміння змісту правової норми і викликає питання — як саме розглядати наведені в третьому реченні загальні строки: 1) як такі, що беззастережно застосовуються замість передбачених у ч. 1 ст. 49 КК України диференційованих строків у всіх випадках ухилення особи від досудового розслідування або суду й наступного з'явлення її із зізнанням чи затриманням; 2) як альтернативні, тобто такі, що не виключають застосування диференційованих строків і замінюють їх лише в окремих випадках.

Наведені два можливі підходи до співвідношення диференційованих та загальних строків давності зумовлюють два варіанти конкретизації кримінально-правового змісту ч. 2 ст. 49 КК України.

У першому варіанті терміни, передбачені ч. 1 цієї статті, безумовно нівелюються в разі ухилення підозрюваного, обвинуваченого від суду або розслідування, і така особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності виключно після спливу п'яти років із дня вчинення кримінального проступку й п'ятнадцяти років — злочину. Другий варіант передбачає пріоритетність вибору того різновиду строків, який є сприятливішим для особи під час вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності.

В основу правової позиції, сформульованої ОП ККС ВС в постанові від 5 квітня 2021 року у справі № 328/1109/19, покладено тлумачення змісту ч. 2 ст. 49 КК України за першим варіантом. ВП ВС зауважила,

що такий підхід не відповідає точному змісту кримінально-правової норми та дійсній волі законодавця, і відступила від правового висновку.

На переконання ВП ВС, реалізація принципу гуманізму під час тлумачення та застосування конкретного положення закону про кримінальну відповідальність здійснюється за правилом: якщо відповідне положення містить елемент невизначеності й вона не може бути усунута з урахуванням інших конкретних чи загальних положень, таке положення має застосовуватися за найбільш сприятливим для особи варіантом з усіх можливих.

Підхід, за якого сам лише факт ухилення підозрюваного, обвинуваченого від досудового розслідування або суду повністю нівелює диференційовані строки давності, означає, що продовження злочинної діяльності тягне кращі правові наслідки, ніж перебування в розшуку. Вчинення особою в межах передбаченого ч. 1 ст. 49 КК України строку нового злочину не нівелює диференційованого строку давності притягнення до кримінальної відповідальності за попередній злочин. У цьому разі строк давності переривається і починає відраховуватися з моменту вчинення нового злочину. Тобто диференційований строк не замінюється на загальний, більш обтяжливий для особи, а лише відтерміновується його початок.

У разі беззастережної заміни передбачених ч. 1 ст. 49 КК України строків загальними особа опи-

ниться в гіршому становищі порівняно з тією, котра до впливу диференційованих строків учинить навіть низку нових злочинів, у тому числі тяжких. Зазначене є очевидно несумісним зі справедливістю як властивістю права, що вимагає співмірності юридичних наслідків протиправних дій їхній соціальній небезпечності.

Висновки щодо застосування норми права, зроблені Великою Палатою Верховного Суду:

У разі ухилення від досудового розслідування або суду особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності чи покарання за давністю після впливу диференційованого строку, передбаченого ч. 1 ст. 49 КК України, подовженого на період ухилення.

Закінчення загальних строків, установлених ч. 2 цієї статті (п'ятнадцять років з моменту вчинення злочину і п'ять років — проступку), є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності у випадках, коли цей строк спливає раніше за диференційований, подовжений на час ухилення.

Повний текст постанови Великої Палати Верховного Суду від 2 лютого 2023 року у справі № 735/1121/20 (провадження № 13-26кц22) розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108960086>.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо перегляду заочного рішення суду лише за заявою відповідача, а не третьої особи

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду 08 лютого 2023 року у справі № 179/1354/13-ц, провадження № 61-21132св2, розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу у Акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» на рішення Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області від 19 липня 2021 року, постанову Дніпровського апеляційного суду від 07 грудня 2021 року.

Заочним рішенням районного суду було частково задоволено позов банку про звернення стягнення на предмет іпотеки. Надалі суд залишив без задоволення заяву відповідачки про перегляд заочного

рішення. Після цього відповідну заяву подала третя особа, і районний суд скасував заочне рішення, розглянув справу за правилами загального позовного провадження та ухвалив протилежне рішення, а саме відмовив банку в задоволенні позову.

Апеляційний суд залишив рішення суду першої інстанції про відмову в задоволенні позову без змін.

Верховний Суд у складі колегії Першої судової палати Касаційного цивільного суду скасував попередні судові рішення, направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції зі стадії відкриття провадження за заявою третьої особи про перегляд заочного рішення, зробивши такі правові висновки.

Згідно з вимогами ч. 1 ст. 284 ЦПК України заочне рішення може бути переглянуте судом, що його ухвалив, за письмовою заявою відповідача. Тобто персоніфікованим суб'єктом подання заяви про перегляд заочного рішення є виключно відповідач, а не інші особи, які беруть участь у справі. Оскільки заявник є третьою особою, то він має право оскаржувати заочне рішення суду в загальному порядку. Суд першої інстанції не взяв це до уваги та передчасно відкрив провадження за заявою третьої особи про перегляд заочного рішення. Апеляційний суд на вказане порушення норм процесуального права уваги не звернув, хоча відповідні доводи скарги були.

Банк у касаційній скарзі, крім іншого, послався на те, що ухвала суду першої інстанції про розгляд заяви третьої особи про перегляд заочного рішення є незаконною.

Отже, доводи касаційної скарги дають підстави для висновку, що відповідні ухвали й рішення районного суду та постанову апеляційного суду ухвалено з порушенням норм процесуального права.

Повний текст постанови Верховного Суду від 8 лютого 2022 року у справі № 179/1354/13-ц (провадження № 61-21132св21) розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL: reyeestr.court.gov.ua/Review/108959778.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо сприйняття торговельних марок пересічним споживачем, що відіграє вирішальну роль у їх порівнянні

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду 09 лютого 2023 року у справі № 910/5028/21 розглянув у відкритому судовому засіданні касаційну скаргу компанії Немірофф Інтелектьюал Проперті Істеблішмент (Nemiroff Intellectual Property Establishment) на постанову Північного апеляційного господарського суду від 18.10.2022 за позовом компанії Немірофф Інтелектьюал Проперті Істеблішмент (Nemiroff Intellectual Property Establishment) (далі — Компанія) до товариства з обмеженою відповідальністю «Лікєро-горілчанний завод «Прайм» (далі — ТОВ «Лікєро-горілчанний завод «Прайм») та державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (далі — ДП «Український інститут інтелектуальної власності», Укрпатент, [правонаступником якого є державна організація «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій»]) про визнання недійсним рішення та припинення порушення прав інтелектуальної власності.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що заявлене до реєстрації позначення «MIRONOFF» не відповідає умовам надання правової охорони, оскільки є схожим із торговельними марками позивача та знаком «Nemiroff», визнаним добре відомим в Україні щодо позивача, а реєстрація і подальше використання спірного позначення призведе до порушення прав інтелектуальної власності позивача.

Суд апеляційної інстанції, скасовуючи рішення суду першої інстанції про задоволення позову й ухвалюючи нове рішення про відмову в позові, керувався, зокрема, тим, що компанія не скористалася правом на подання заперечень проти заявки заводу з підстав невідповідності спірного позначення умовам надання правової охорони, у зв'язку із чим вона не має права на оскарження рішення Укрпатенту з огляду на норми Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Верховний Суд, скасовуючи постанову суду апеляційної інстанції та залишаючи в силі рішення суду першої інстанції, зокрема, зазначив таке. Право на оскарження позивачем спірного рішення Укрпатенту в судовому порядку не може ставитися в залежність від того, чи скористався позивач своїм правом на подання заперечень проти заявки заводу станом на момент її розгляду Національним органом інтелектуальної власності з підстав невідповідності, на думку позивача, позначення «MIRONOFF» умовам надання правової охорони, оскільки рішення про реєстрацію / відмову в реєстрації торговельної марки ухвалюють за результатом кваліфікаційної експертизи, протягом якої перевіряється відповідність заявленого позначення умовам надання правової охорони, а не залежно від наявності чи відсутності заперечень проти заявки зацікавлених осіб.

Беручи до уваги те, що сприйняття торговельних марок пересічним споживачем відіграє вирішальну роль у їх порівнянні й оцінюванні, та характер спірних правовідносин, з урахуванням якого оцінка експертних висновків відповідно до ст. 104 ГПК України здійснюється з погляду пересічного споживача, місцевий господарський суд, надавши оцінку, у тому числі, висновкам експертних досліджень, врахувавши специфіку спірних правовідносин у сфері інтелектуальної власності, на відміну від суду апеляційної інстанції дійшов правомірного висновку про те, що заявлене на реєстрацію позначення «MIRONOFF» не відповідає умовам надання правової охоро-

рони, визначеним Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», і, відповідно, про доведеність належними та допустимими доказами обставин порушення прав інтелектуальної власності позивача, у зв'язку із чим він має право вимагати припинення порушення його прав у судовому порядку.

Повний текст постанови Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 9 лютого 2023 року у справі № 910/5028/21 розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108927598.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо того, що не кожне формальне порушення процедури прийняття акта робить його неправомірним

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду 18 січня 2023 року у справі № 826/10888/18, адміністративне провадження № К/9901/23820/21, К/9901/23897/21, К/9901/28206/21, К/9901/29623/21, розглянувши у відкритому судовому засіданні в касаційній інстанції адміністративну справу за касаційними скаргами Київської міської прокуратури, Департаменту охорони культурної спадщини виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації), Міністерства культури та інформаційної політики України на рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 09 липня 2019 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 26 травня 2021 року та за касаційною скаргою почесного президента Громадської організації «Зелена хвилина», журналіста Інформаційного агентства «Активні громадяни» та Міжнародного інформаційного агентства «UA-Times» ОСОБА_1 на постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 26 травня 2021 року.

Приватне підприємство «Конвалія-нерухомість» просило суд скасувати включення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України міської садиби купця Дмитрієва Й. М., розташованої на вул. Хорива, 2 у Подільському районі м. Києва, як пам'ятки архітектури місцевого значення.

Підприємство, відповідно до інвестиційного договору, укладеного ще 2010 року, відселило мешканців

аварійного будинку за власний рахунок і викупило нежитлові приміщення для реалізації пізніше інвестиційного проєкту (на конкурсних умовах) з реконструкції будинків під офісно-громадський комплекс із торговельними приміщеннями та підземним паркінгом. Але у 2015 році інвестор дізнався, що кілька будинків за цією адресою наказом Міністерства культури України від 15 жовтня 2014 року № 869 внесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України як пам'ятки архітектури місцевого значення.

ПП «Конвалія-нерухомість» оскаржило зазначений наказ Мінкульту, і в 2015 році (у справі № 826/6932/15) його позовні вимоги суди задовольнили частково, визнавши протиправним і скасувавши пункт наказу, в якому йшлося про включення будинків до Державного реєстру. Проте станом на 2017 рік судові рішення не було виконане.

Позивач вчергове звернувся до суду із позовом до Міністерства культури та інформаційної політики України, Департаменту охорони культурної спадщини Київської міської державної адміністрації, Департаменту культури Київської міської державної адміністрації.

Суди першої і апеляційної інстанцій, розглянувши справу за правилами спрощеного позовного провадження, визнали наказ Мінкульту протиправним і зазначили, що процедура занесення садиби до Реєстру була порушена: уповноважений орган охорони культурної спадщини рішення про занесення садиби

міської до Переліку об'єктів культурної спадщини не приймав, а також немає даних, що підтверджують письмове повідомлення власника об'єкта про його внесення до цього Переліку і набуття ним відповідного правового статусу. Суд апеляційної інстанції також зазначив, що архітектурний ансамбль втратив свої складові елементи, тому не може бути предметом охорони й має бути виключений із Реєстру, оскільки критерій автентичності означає, що пам'ятка повинна значною мірою зберегти свою форму та матеріально-технічну структуру, історичні культурні нашарування.

Верховний Суд розглянув касаційні скарги відповідачів та третіх осіб на рішення судів попередніх інстанцій і вказав, що під час розгляду справи були допущені порушення. Щоб їх виправити, потрібно досліджувати докази, а Верховний Суд процесуально позбавлений такої можливості з огляду на вимоги ст. 341 КАС України, тому направив справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

У контексті спірних правовідносин Суд надав низку висновків.

Саме собою порушення процедури прийняття акта не повинно породжувати правових наслідків для його правомірності, крім випадків, прямо передбачених законом. Зважаючи на міркування розумності та доцільності, деякі вимоги до процедури прийняття акта необхідно розуміти як вимоги не до самого акта, а до суб'єктів владних повноважень, уповноважених на його прийняття. Дефектні процедури прийняття адміністративного акта, як правило, спричиняють настання дефектних наслідків.

Водночас не кожен дефект акта робить його неправомірним. Фундаментальне порушення — це таке порушення суб'єктом владних повноважень норм права, допущення суттєвої, істотної помилки при прийнятті певного рішення, яке мало наслідком прийняття незаконного рішення.

Стосовно ж процедурних порушень, то вони залежно від характеру можуть мати наслідком нікчемність або оспорюваність акта, але в певних випадках, коли йдеться про порушення суто формальні, взагалі не впливають на його правомірність.

Отже, порушення такої процедури може бути підставою до скасування рішення суб'єкта владних повноважень лише за тієї умови, що воно вплинуло або могло вплинути на правильність рішення.

Також колегія суддів КАС ВС зауважила, що суди попередніх інстанцій помилково взяли в основу своїх висновків обставини, які вважали такими, що не підлягають доказуванню, оскільки були раніше встановлені рішенням суду у справі № 826/6932/15 у 2015 році та мають преюдиційне значення, як це врегульовано ч. 4 ст. 78 КАС України.

Касаційний суд роз'яснив, що адміністративний суд не повинен сприймати як обов'язкові висновки щодо фактичних обставин справи, наведені в чинних судових рішеннях в інших справах. До того ж у ч. 7 ст. 78 КАС України передбачено, що правова оцінка, надана судом певному факту при розгляді іншої справи, не є обов'язковою для суду. Для спростування преюдиційних обставин учасник адміністративного процесу, який ці обставини заперечує, повинен надати суду належні та допустимі докази.

Адміністративний суд також повинен застосувати принцип офіційного з'ясування всіх обставин справи — витребувати ті докази, яких, на його думку, не вистачає для належного встановлення обставин у справі, що розглядається (відповідно до ч. 4 ст. 9 КАС України).

Щодо висновку апеляційного суду стосовно втрати садибою та її складовими ознак автентичності через аварійний стан, то колегія суддів звернула увагу на відсутність у суду спеціальних знань, а отже, й повноважень для встановлення факту відповідності чи невідповідності житлового будинку цим критеріям. Суб'єктом, уповноваженим на здійснення такої оцінки об'єкта культурної спадщини, є наукові (вчені) ради установ та організацій, діяльність яких пов'язана з охороною культурної спадщини.

Крім цього, КАС ВС вказав на те, що суд першої інстанції призначив розгляд справи у спрощеному позовному провадженні, незважаючи на суспільний інтерес, статус зазначеної пам'ятки й на те, що збереження об'єктів культурної спадщини є пріоритетним конституційним завданням держави. Суд зауважив, що для розгляду справ, які через складність або інші обставини недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні, призначене загальне позовне провадження.

Повний текст постанови Верховного Суду від 18 січня 2023 року у справі № 826/10888/18 розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108541239.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо погодження права на будівництво в межах історичних ареалів (Касаційний адміністративний суд відступив від попередніх правових висновків)

Верховний Суд у складі Судової палати з розгляду справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду 31 січня 2023 року у справі № 640/8728/21, адміністративне провадження № К/9901/47994/21, розглянув у письмовому провадженні у касаційному порядку адміністративну справу за позовом Товариства з обмеженою відповідальністю «Рибалко-Компані» та Товариства з обмеженою відповідальністю «ПБФ ГРУП» до Міністерства культури та інформаційної політики України про визнання протиправними та скасування приписів за касаційною скаргою Міністерства культури та інформаційної політики України на рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 9 липня 2021 року та постанову Шостого апеляційного адміністративного суду від 17 листопада 2021 року.

Міністерство культури та інформаційної політики України винесло приписи, якими зобов'язало ТОВ «Рибалко-Компані» і ТОВ «ПБФ ГРУП» припинити проведення будівельних робіт з реконструкції будинку під багатоквартирний житловий будинок із вбудованими приміщеннями, підземним та наземним паркінгом, що розташований у межах історичного ареалу м. Києва на вул. Маршала Рибалка, 5-А. Орган влади мотивував своє рішення тим, що роботи виконуються без відповідних погоджень і дозволів.

Забудовники оскаржили ці приписи Мінкульту, просили визнати їх протиправними та скасувати.

Суди попередніх інстанцій адміністративний позов задовольнили. З огляду на відсутність належним чином затверджених Міністерством культури меж історичного ареалу м. Києва, меж та режимів використання зон охорони у м. Києві вони вважали, що, відповідно, немає підстав для отримання дозволу від цього органу на проведення будівельних робіт на вказаних територіях. Для вирішення цієї справи суди взяли до уваги аналогічну правову позицію Верховного Суду, сформульовану в постанові від 27 лютого 2019 року у справі № 826/5755/17, у якій спірні правовідносини є подібними, а обставини, за яких ці правовідносини виникли, — релевантними.

Верховний Суд у складі судової палати з розгляду

справ щодо захисту соціальних прав Касаційного адміністративного суду вирішив відступити від правової позиції у справі № 826/5755/17.

Спори з цих правовідносин виникають через нечітке законодавче врегулювання.

Судова палата дослідила, що для захисту традиційного характеру середовища населених місць України постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 року № 878 затверджено Список історичних населених міст України (міста і селища міського типу), до якого внесено й м. Київ.

На виконання цієї постанови Київська міська рада рішенням від 28 березня 2002 року № 370/1804 затвердила Генеральний план міста Києва на період до 2020 року, в складі якого закріплений історико-містобудівний опорний план, де визначено межі історичного ареалу столиці.

Водночас Київрада не виконала вимоги абз. 3 ч. 3 ст. 32 Закону України «Про охорону культурної спадщини» щодо затвердження Мінкультури меж і режимів використання історичного ареалу міста з об'єктивних причин, оскільки постанова КМУ від 13 березня 2002 року № 318, якою затверджувався Порядок визначення меж та режимів використання історичних ареалів населених місць, обмеження господарської діяльності на території історичних ареалів населених місць, набрала чинності вже після затвердження Генплану м. Києва, а саме була оприлюднена в «Офіційному віснику України» 5 квітня 2002 року та в «Урядовому кур'єрі» 30 квітня 2002 року. Крім того, постановою не вимагалось подання на погодження відповідним органам виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони культурної спадщини вже існуючих і визначених науково-проектною документацією меж історичних ареалів, як і не встановлювалось строку для здійснення таких дій.

Зважаючи на викладене, судова палата дійшла висновку, що зони охорони і межі історичного ареалу, визначені в Генеральному плані м. Києва, слід визнавати затвердженими і вони мають враховуватися суб'єктами господарювання під час здійснення містобудівної діяльності. Будівельні та будь-які інші роботи в межах

історичного ареалу населеного пункту не можуть здійснюватися без отримання дозволу від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини (відповідно до імперативних вимог п. 17 ч. 2 ст. 5 Закону України «Про охорону культурної спадщини»).

В межах справи, що розглядається, суди встановили, що забудовник мав отримати дозвіл Мінкультури на виконання робіт в історичній зоні, тому оскаржуваний припис Міністерства є законним.

Отже, Верховний Суд у задоволенні вимог позивачів відмовив.

Відступаючи від попередньої правової позиції у справі № 826/5755/17, Суд вказав, що в контексті виникнення спірних правовідносин у цій справі положення ст. 32 Закону України «Про охорону культурної спадщини» в сукупності з положеннями п. 12 зазначеного Порядку необхідно розуміти так:

— обов'язковість виконання вимог генерального плану населеного пункту, у складі якого виконано історико-містобудівний план із визначенням меж історичного ареалу цього населеного пункту, а отже, й виконання цієї частини генерального плану, виникає в момент його затвердження;

— незатвердження науково-проектної документації з визначення меж історичного ареалу відповідно до ст. 32 Закону України «Про охорону культурної спад-

щини» не зумовлює автоматично нечинності генерального плану або його скасування, не нівелює вимоги законодавства стосовно обов'язковості цього документа і врахування його вимог під час провадження містобудівної діяльності;

— незатвердження науково-проектної документації із визначення меж історичного ареалу згідно із цим Законом не може скасовувати закріпленого на нормативному рівні правового статусу відповідної території як об'єкта культурної спадщини, виводити її з-під державної охорони (охорони законом) і порушувати баланс інтересів, досягнутий при затвердженні Генерального плану м. Києва, який розробляється та затверджується в інтересах відповідної територіальної громади з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів, є чинним і обов'язковим до виконання, надавати необґрунтовану перевагу приватним інтересам над громадським інтересом територіальної громади м. Києва до культурної спадщини відповідно до її значення для суспільства, який визнається Україною згідно з домовленостями Сторін, досягнутими у Рамковій конвенції Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства.

Повний текст постанови Верховного Суду від 31 січня 2023 року у справі № 640/8728/21 розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/108724469.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо обов'язку суду перевіряти електронну пошту та реєструвати надіслані на неї документи, підписані ЕЦП

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду 07 грудня 2022 року у справі № 522/7002/17, провадження № 61-10558св22, розглянув у порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи касаційну скаргу представника ОСОБА_1 на ухвалу Одеського апеляційного суду у складі колегії суддів від 03 жовтня 2022 року.

Апеляційний суд залишив без руху апеляційну скаргу, оскільки вона подана поза межами строку на апеляційне оскарження без клопотання про його поновлення, і надав десятиденний строк на усунення недоліків.

Копія відповідної ухвали була направлена на електронну адресу, зазначену в апеляційній скарзі. Факт отримання копії ухвали підтверджений довідкою апеляційного суду та не заперечувався заявником.

У визначений строк апеляційний суд не отримав клопотання про поновлення строку, тому відмовив у відкритті апеляційного провадження у справі.

Верховний Суд у складі Касаційного цивільного суду скасував ухвалу, передав справу на розгляд до апеляційної інстанції, зробивши такі правові висновки.

Адвокат позивачки стверджувала, що в межах встановленого апеляційним судом строку направила

на його офіційну електронну адресу клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження, на підтвердження цього вона надала скріншоти листування з апеляційним судом.

Із наданих скріншотів випливає, що адвокат із власної електронної адреси, на яку суд надіслав ухвалу про залишення апеляційної скарги без руху, направила на офіційну електронну адресу апеляційного суду підписане електронним підписом (файл із розширенням asice) клопотання про усунення недоліків апеляційної скарги.

Порядок використання для обміну документами електронної пошти встановлено Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг», в якому зазначено, що порядок електронного документообігу визначається державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності згідно із законодавством.

За загальним правилом, визначеним ч. 1 ст. 11 цього Закону, електронний документ вважається одержаним адресатом із часу надходження автором повідомлення в електронній формі від адресата про одержання цього електронного документа автора.

Відповідно до Положення про порядок використання ресурсів локальної обчислювальної мережі в Державній судовій адміністрації України, територіальних управліннях Державної судової адміністрації України, місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції, затвердженого наказом ДСА України від 4 грудня 2013 року № 164, користувач зобов'язаний перевіряти електронну поштову скриньку не менше двох разів на день. Також положення визначає порядок дій користувача після отримання нових повідомлень електронною поштою.

Крім того, у п. 22 Тимчасового порядку обміну офіційними електронними документами, затверджено-

го наказом ДСА України від 15 листопада 2016 року № 231, також встановлено порядок дій працівника суду в разі отримання електронного листа. Зокрема, електронну пошту відповідальна особа повинна перевіряти не рідше одного разу на годину протягом робочого дня.

Наведене свідчить про обов'язок працівників апарату суду перевіряти електронну пошту на наявність повідомлень та передавати їх для реєстрації.

Враховавши відсутність відомостей про перевірку обставин і причин ненадходження чи nereєстрації в апеляційному суді клопотання заявника апеляційної скарги, а також відсутність даних перевірки змісту та порядку підписання електронним підписом самого клопотання, КЦС ВС вказав, що висновки про відмову у відкритті апеляційного провадження у зв'язку з неподанням заявником клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження слід визнати передчасними.

На недопустимість покладення непропорційного тягара на заявника при доведенні обставин направлення апеляційної скарги до суду звертав увагу Європейський суд з прав людини в рішенні від 31 травня 2016 року у справі «Tence v. Slovenia» (заява № 37242/14).

При цьому апеляційне провадження є важливою процесуальною гарантією захисту прав і охоронюваних законом інтересів осіб, а судові процедури повинні бути справедливими. Особа безпідставно не може бути позбавлена права на апеляційне оскарження судового рішення, оскільки це є порушенням права на справедливий судовий розгляд, передбаченого ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Повний текст постанови Верховного Суду від 7 грудня 2022 року у справі № 522/7002/17 (провадження № 61-10558св22) розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107803716.

ПРАВОВА ПОЗИЦІЯ

Верховного Суду щодо цивільної юрисдикції справ за позовом товариства до виконавця про стягнення безпідставно набутих коштів

Велика Палата Верховного Суду 26 жовтня 2022 року у справі № 229/1026/21, провадження № 14-205цс21, розглянула в порядку письмового провадження справу за позовом Публічного акці-

онерного товариства «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк» до Приватного виконавця виконавчого округу міста Києва Ж., третя особа — Приватний виконавець виконавчого округу

міста Києва П., про стягнення безпідставно набутих коштів та відсотків за безпідставне володіння коштами за касаційною скаргою приватного виконавця виконавчого округу міста Києва Ж. на постанову Донецького апеляційного суду від 21 липня 2021 року.

Місцевий суд загальної юрисдикції відмовив у відкритті провадження, мотивуючи тим, що спір не підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства, а повинен розглядатися в порядку адміністративного судочинства. Апеляційний суд скасував ухвалу місцевого суду й направив справу для продовження розгляду. Не погоджуючись із цим судовим рішенням, приватний виконавець звернувся до Верховного Суду з касаційною скаргою. Касаційний цивільний суд у складі ВС передав справу на розгляд ВП ВС задля вирішення питання стосовно предметної юрисдикції розгляду спору.

ВП ВС у своїх постановках неодноразово робила висновок про те, що спір щодо оскарження постанови державного виконавця про стягнення виконавчого збору, ухвалені під час дії Закону України «Про виконавче провадження», підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства незалежно від того, який орган, у тому числі суд якої юрисдикції, видав виконавчий документ, що перебував на примусовому виконанні в державного виконавця.

Водночас ВП ВС констатувала, що за змістом позовної заяви, предметом спору в цій справі є не оскарження дій / бездіяльності відповідача (приватного виконавця) як суб'єкта владних повноважень, а неправомірність та безпідставність набуття відповідачем грошових коштів, які належать позивачу, що свідчить про приватноправовий, а не публічно-правовий характер спірних правовідносин.

Велика Палата ВС висувала, що фактично спірні правовідносини в цій справі стосуються реалізації права позивача на захист майнових прав. Окрім того, спір у цій справі не пов'язаний із захистом прав, свобод чи інтересів позивача у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку приватного виконавця, що, відповідно, виключає можливість розгляду цієї справи за правилами адміністративного судочинства.

Оскільки вимоги про оскарження дій приватного виконавця не є предметом розгляду в цій справі, ВП ВС погодилася з висновком апеляційного суду про те, що позов у цій справі не може бути віднесений до адміністративної юрисдикції як такий, що підлягає

розгляду адміністративними судами на підставі ч. 2 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» і ч. 1 ст. 287 КАС України.

Однак предметом розгляду у справі не є заявлені на підставі ст. 339 ГПК України вимоги про оскарження дій приватного виконавця під час виконання судового рішення в господарській справі, тому спір сторін у цій справі не може бути віднесений до господарської юрисдикції лише на тій підставі, що судові рішення ухвалено за правилами ГПК України.

Велика Палата ВС звернула увагу й на важливий процесуальний аспект у визначенні юрисдикції суду з розгляду цього спору. Слід розрізняти підсудність справи за скаргою на дії / рішення державного / приватного виконавця, які подаються за ч. 1 ст. 339 ГПК України до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції за правилами ГПК України, від справи, пов'язаної із цивільно-правовим спором, а саме стягнення безпідставно набутих грошових коштів на підставі норм ЦК України.

Оскільки в цій справі спірні правовідносини пов'язані з безпідставним, на думку позивача, неповерненням відповідачем (фізичною особою) йому грошових коштів, то спір не є публічно-правовим, а впливає з відносин, які стосуються реалізації права позивача на захист майнових прав, що виключає можливість розгляду цієї справи за правилами адміністративного судочинства. При цьому з урахуванням відсутності між сторонами господарських правовідносин, як і спору про право, який виник з таких правовідносин, відсутності імперативних норм процесуального закону про зарахування такого виду спору до юрисдикції господарських судів, спір у цій справі має вирішуватися в порядку цивільного судочинства.

Тож з огляду на суб'єктний склад спору (участь фізичної особи — приватного виконавця), предмет позову (повернення безпідставно набутого майна) та характер спірних правовідносин (приватноправовий) Велика Палата ВС встановила, що спір підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства. Отже, Суд залишив касаційну скаргу приватного виконавця без задоволення, а постанову апеляційного суду без змін.

Повний текст постанови ВП ВС від 26 жовтня 2022 року у справі № 229/1026/21 (провадження № 14-205цс21) розміщено в ЄДРСР за посиланням: URL: reyestr.court.gov.ua/Review/107651454.

ЮВІЛЕЙНІ ДАТИ СЛАВЕТНИХ АДВОКАТІВ МИНУЛОГО У 2023 РОЦІ

Ірина Василик, адвокат, проректор Вищої школи адвокатури, керівник Центру досліджень адвокатури і права НААУ, доцент, к. іст. н.

Галина Басара-Тилищак, Інститут історії України НАН України, к. іст. н.

2023 рік очікується багатим на ювілейні відзначення уродин видатних адвокатів, відомих своєю активною громадянською позицією та внеском у розбудову української державності на початку ХХ століття. Ювілей визначного адвоката — це завжди нагода познайомити професійну спільноту з віхами життєвого шляху діяча та вшанувати його пам'ять. Центр досліджень адвокатури і права НААУ інформував читачів Вісника НААУ про досягнення адвокатів, чиї ювілеї цього року на п'ятиріччя «підрости». Про досягнення адвоката й ученого Олександра Федоровича Кістяковського, життєвий шлях адвоката і політика Миколи Міхновського, творчість адвоката-поета Теодота Галіпа, діяльність адвоката й державного діяча Опанаса Андрієвського, про адвоката-буковинця Лева Козута та адвоката-закарпатця Михайла Брацайка можна прочитати у № 5 Вісника НААУ за 2019 рік¹. З нагоди 145-річного ювілею Володимира Старосольського, який будемо святкувати цього року, пропонуємо ознайомитися із його біографією у № 7-8 Вісника НААУ за 2018 рік². Проте ще чимало видатних адвокатських імен заслуговують на відзначення, і ювілеї у 2023 році дали нам привід згадати про їхню життєву долю.

165-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТЕОФІЛА ОКУНЕВСЬКОГО

Видатний адвокат і громадсько-політичний діяч Теофіл Окуневський — представник славетного роду Окуневських, з якого походили відомі правники, мореплавці, церковні діячі, педагоги, лікарі та музиканти. Він народився у 1858 році в родині священника у селі Яворові Косівського повіту і був найстаршим з шести дітей. Навчався у Коломийській гімназії. Правничу освіту здобув у Віденському університеті. Під час навчання належав до українського студентського товариства «Січ».

Адвокатську діяльність Теофіл Окуневський розпочав у 1884 році у Станіславові (нині Івано-Франківськ) у канцелярії адвоката Квятковського. Через рік зумів заснувати тут приватну практику, а у 1890 році відкрив власну канцелярію у Городенці. Т. Окуневський активно провадив громадську та просвітницьку ро-

боту, що було характерною рисою для представників «адвокатської доби» в Галичині наприкінці ХІХ століття, до яких він належав. Адвокат організував у місті гімназію товариства «Рідна школа» та товариство інтелігенції «Українська бесіда». У довколишніх селах започаткував читальні «Просвіти», а до початку Першої світової війни забезпечив створення просвітянських осередків майже в усіх селах Городенківського повіту.

У 1889 році Т. Окуневський уперше був обраний депутатом (послом) Галицького сейму. Друга його каденція у крайовому парламенті відбулася у 1913 — 1914 роках. Адвокат переміг також у двох виборчих кампаніях до австро-угорського парламенту та протягом 1897 — 1900 і 1907 — 1918 років відстоював інтереси галицьких українців у Відні.

Т. Окуневський виступав захисником на резонансних політичних судових процесах: був адвокатом

¹ Василик І., Басара-Тилищак Г. Вони залишили свій слід в історії: адвокати-ювіляри 2018–2019 рр. // Вісник НААУ. 2019. № 5(53) травень. С. 58–64.

² Древницький Ю., Василик І. Володимир Старосольський — адвокат політичних прав українців (до 140-річчя від дня народження) // Вісник НААУ, 2018. №7-8 (45) серпень. С. 93–96.

Мирослава Січинського, звинуваченого в убивстві намісника Галичини графа Потоцького, захищав студентів-українців, які подали позов проти польського письменника Г. Сенкевича за образу, і переміг у цій справі.

Під час російської окупації Галичини в роки Першої світової війни Т. Окуневський був заарештований і висланий з краю та територію Російської імперії. Проживав у Києві. Після початку Української революції виступив на перших загальних зборах Української Центральної Ради 8 квітня 1917 року з вітальним словом від галичан. Повернувшись до Галичини, адвокат став активним будівничим Західно-Української Народної Республіки. У листопаді 1918 року Т. Окуневського обрали членом Президії Української Національної Ради — парламенту ЗУНР і призначили повітовим комісаром ЗУНР у Городенці.

У квітні 1919 року Теофіл Окуневський перебував з дипломатичною місією ЗУНР у Празі, вів перегово-

ри з керівництвом Чехо-Словаччини. Звідти вирушив на Паризьку мирну конференцію. Після поразки визвольних змагань польська влада заарештувала адвоката, він був ув'язнений у Коломиї. Звільнившись, продовжив активну громадську працю: у 1925 році очолив Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) у Городенці, у 1935 році обраний почесним членом товариства «Просвіта» та «Союзу українських адвокатів».

Помер Теофіл Окуневський у 1937 році у Городенці.

160-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ТЕОФІЛА КОРМОША

Адвокат, громадський діяч, лідер кооперативного руху, депутат Галицького сейму, меценат Теофіл Кормош народився у 1863 році на Львівщині. Правничу освіту отримав у Львівському університеті. Здобувши ступінь доктора права, отримав дозвіл займатися адвокатською діяльністю. У 1892 році відкрив адвокатську канцелярію у Перемишлі.

Т. Кормош був творцем кредитної кооперації в Галичині. Адвокат став співзасновником численних українських економічних організацій: першої української кредитної спілки «Віра», банку «Дністер», товариства «Народна торгівля», «Краєвого союзу кредитового», «Краєвого союзу ревізійного» та багатьох інших. Заснована адвокатом Т. Кормошем «Спілка для господарства та торгівлі» після об'єднання з торговельним відділом «Сільського господаря» у «Краєвий союз господарських спілок» надала допомогу голодуючому населенню Галичини під час Першої світової війни та сприяла відбудові знищеного воєнними діями краю. Під час війни Т. Кормош увійшов до Бойової управи Українських січових стрільців.

У добу Західно-Української Народної Республіки Т. Кормош обраний депутатом Української Національної Ради — парламенту ЗУНР (1918) та головою Перемиської національної ради. Працював в Обласній земельній комісії, яка мала реалізувати Земельний закон для Західної області Української Народної Республіки,

ухвалений у березні 1919 року. Після поразки визвольної боротьби через активну участь у розбудові української державності Теофіл Кормош був інтернований польською владою до концтабору у Домб'ї. У 1921 році він повернувся до Перемишля та продовжив активну адвокатську та громадську працю. Увійшов до Союзу українських адвокатів.

Справою життя Теофіла Кормоша було спорудження громадських будівель. Він став ініціатором і фундатором побудови «Народного дому» в Перемишлі. Завдяки коштам кредитної спілки «Віра» у місті було споруджено «Бурсу Святого о. Николая», Гімназійний інститут, Дівочий інститут. Теофіл Кормош вклав у їхнє будівництво свою ініціативу, кошти, фізичну працю, і, зрештою, пожертвував власне життя. Під час перебудови будинку кредитної спілки «Віра» у притулок для бездомної інтелігенції, Теофіл Кормош застудився і через три дні хвороби передчасно помер на 63-му році життя.

150-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СИДОРА ГОЛУБОВИЧА

Відомий адвокат, державний і громадський діяч, прем'єр-міністр другого уряду ЗУНР, державний секретар (міністр) фінансів ЗУНР Сидір Голубович народився у 1873 році в селі Товстенке Гусятинського повіту (нині Чортківський район Тернопільської області) у родині заможних селян. Навчався у Тернопільській гімназії, юридичну освіту здобув у Львівському університеті. Доктор права.

Адвокатське стажування Сидір Голубович відбув у канцелярії Станіслава Чикалюка в Тернополі. Працював адвокатом у Тернополі, Львові та в містечку Залізці. На ниві громадської праці проявив себе як редактор часопису «Подільський Голос» (Тернопіль) (1904, 1906–1907), голова філії товариства «Просвіта» (1904–1914) і осередку товариства «Сокіл» у Тернополі. Сидір Голубович входив до дирекції Краєвого союзу кредитового у Львові.

Належав до Української національно-демократичної партії. У 1911 році обраний депутатом австрійського парламенту, у 1913-му — галицького крайового Сейму. Під час Першої світової війни С. Голубович входив до складу Головної Української Ради та Загальної Української Ради.

З початком державного будівництва в Західно-Українській Народній Республіці адвокат був призначений

державним секретарем (міністром) судівництва в першому уряді ЗУНР (9 листопада — грудень 1918 року). З січня по червень 1919 року С. Голубович — Президент Ради Державних Секретарів (прем'єр-міністр) і державний секретар фінансів, торгівлі та промисловості. Згодом — Уповноважений Диктатора ЗУНР Є. Петрушевича з внутрішніх справ.

Сидір Голубович брав участь у перемовинах з урядом УНР у Кам'янці-Подільському. Протягом 1919 — 1923 був діячем Закордонної Групи Української Національної Ради у Відні.

Після поразки визвольних змагань Сидір Голубович став одним із ініціаторів створення Українського національно-демократичного об'єднання та співзасновником Союзу українських адвокатів.

Помер у 1938 році у Львові, похований на Личаківському цвинтарі.

140-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ СТЕПАНА БРИКОВИЧА

Адвокат і громадсько-політичний діяч Степан Брикович народився у 1883 році у Тернополі. Правничу освіту здобув у Львівському університеті. Після закінчення навчання повернувся у рідне місто — Тернопіль і працював в адвокатській канцелярії Сидора Голубовича. Здобувши ступінь доктора права, відкрив власну адвокатську канцелярію.

Степан Брикович був діяльним у громадській роботі — очолював товариство «Рідна школа», був активним членом філії «Просвіти», Подільського союзу кооператив. Після утворення Західно-Української Народної Республіки очолював відділ відбудови у комісаріаті Тернопільського повіту. У 1928 р. балотувався до польського сенату від Української радикально-соціалістичної партії. Під час Другої світової війни керував Українським допомоговим комітетом у Тернополі. Навесні 1944 р. емігрував до Німеччини.

135-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ САМІЙЛА ПІДГІРСЬКОГО

Адвокат, член Української Центральної Ради і голова Української парламентської репрезентації у польському сеймі Самійло Підгірський народився у 1888 році в родині заможних селян у Любитові Ковельського повіту на Волині. Закінчив юридичний факультет Петербурзького університету.

Після початку Першої світової війни населення Ковельського повіту було евакуйоване — Самійло Підгірський опинився у Києві. Вступив до партії українських соціалістів-федералістів. З початком Української революції обраний членом Української Центральної Ради.

У 1917 році С. Підгірський був одним із засновників Українського правничого товариства. У 1918 році став суддею Київського апеляційного суду Української Народної Республіки. Протягом 1918 — 1919 років очолював Волинську губернську земську управу.

До кінця 1919 року С. Підгірський працював у Житомирі на посаді інструктора каси дрібного кредиту Волинського губернського земства. Одночасно редагував перші українські газети на Волині — «Громадянин» і «Волинську газету». З 1920 року — луцьку «Громаду» та «Наше життя».

У 1921 році С. Підгірський переїхав до Ковеля. Протягом 1922 — 1928 років був депутатом польського сейму та головою Української парламентської репрезентації.

У 1931 — 1939 роках працювала у Ковелі приватна адвокатська канцелярія С. Підгірського. Адвокат захищав членів ОУН на судових процесах.

У жовтні 1939 року С. Підгірський був заарештований НКВС. Однак за клопотанням депутатів радянських Народних Зборів Західної України О. Луцкевича та І Тишика адвоката було звільнено. Він оселився на Станіславщині (нині Івано-Франківщина) і працював сільським учителем.

З початком німецько-радянської війни повернувся до Ковеля. У 1942 — 1943 рр. працював суддею Маціївського району Волинської області. У 1943 році нацисти розстріляли дружину, дочку і зятя С. Підгірського.

У 1944 році адвокат був заарештований відділом радянської контррозвідки «Смерш» і перевезений до тюрми № 1 УНКВС Київської області. Не витримавши катувань енкаведистів, С. Підгірський 5 серпня 1944 року помер і був захоронений на території тюрми.

135-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ГРИГОРІЯ СИРОТЕНКА

Громадсько-політичний, державний і військовий діяч, голова Військово-судової управи Армії УНР, міністр юстиції та міністр військових справ УНР Григорій Сиротенко народився у 1888 році у Нових Санжарах на Полтавщині.

Навчався у Демидівському юридичному ліцеї (Ярославль, нині Російська Федерація). Працював помічником присяжного повіреного (адвоката) у Полтаві.

Під час Першої світової війни служив у російській армії. У 1915 році потрапив у полон, перебував у таборі Раштат, був співробітником Союзу Визволення України. У 1917 році очолював українську громаду в таборі Ган-Мюнден. Ініціатор створення з полонених вояків-українців двох Українських (Синьожупанних) дивізій. У їх складі повернувся в Україну. У переддень приходу до влади Гетьмана П. Скоропадського наприкінці квітня 1918 року обидві дивізії були розформовані німцями.

Григорій Сиротенко підтримував Симона Петлюру під час антигетьманського повстання. У грудні 1918 року був призначений головою Військово-судової управи Армії УНР, згодом — товаришем міністра військових справ УНР. У січні — лютому 1919 року Г. Сиротенко — міністр юстиції УНР, у квітні — липні 1919-го — міністр військових справ УНР, з липня по грудень 1919 року — радник Міністерства внутрішніх справ УНР.

Після окупації України більшовиками нелегально жив у Нових Санжарах. 21 жовтня 1920 року Г. Сиротенко був заарештований чекістами. У 1921 році на політичному судовому процесі над діячами Центрального Комітету Української партії соціалістів-революціонерів засуджений до 5 років ув'язнення у концтаборі.

Загинув Григорій Сиротенко у 1925 році за нез'ясованих обставин.